สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

รายงานการวิจัย

# แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

# An Approach of Cultural Heritage Conservation for the Distinctive Cultural Landscape towards Sustainable Tourism: A Case of Raft-house and Riverside Community, Sagaekrang River, Uthai-Thani Province

โดย

นายอมร กฤษณพันธุ์ หัวหน้าโครงการวิจัย

ดร.วันเพ็ญ เจริญตระกูลปีติ ผู้ร่วมวิจัย

นางสาวพรหมปพร นวลแสง ผู้ร่วมวิจัย

RCH
DS
589
U8
อ674น
A.1

สบหมู่.....
เลขทะเบียน... 115465
วัน,เดือน,ปี... 15 มี.ค. 2554

ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2552

คณะคณะสถาปัตยกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

b.1226605x
i.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

# An Approach of Cultural Heritage Conservation for the Distinctive Cultural Landscape towards Sustainable Tourism: A Case of Raft-house and Riverside Community, Sagaekrang River, Uthai-Thani Province


โดย

นายอมร กฤษณพันธุ์ หัวหน้าโครงการวิจัย

ดร.วันเพ็ญ เจริญตระกูลปีติ ผู้ร่วมวิจัย

นางสาวพรหมปพร นวลแสง ผู้ร่วมวิจัย



ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2552

คณะคณะสถาปัตยกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง




รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง *"แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี"*


เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# คำนำ

รายงานผลการวิจัย เรื่อง "แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี" ซึ่งจัดทำโดยบุคคลากรจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังเป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานผลการวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและบุคคลากรที่สนใจ ในการจัดทำแนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คณะผู้วิจัย

ธันวาคม 2553



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง "แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี" สำเร็จได้ เนื่องจากหน่วยงานและบุคคลากรหลายท่านได้กรุณาช่วยเหลือให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ คำปรึกษาแนะนำ ความคิดเห็นและกำลังใจ และงบประมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

ขอขอบพระคุณชาวชุมชน แกนนำชุมชน และนักวิชาการท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ถวิล พึ่งสุข ที่ให้ความร่วมมือโดยตลอด ในการตอบแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รายงานการวิจัยของผู้วิจัยสำเร็จลุล่วง

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะวิจัยทุกท่านที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุน กระตุ้นเตือน และเป็นกำลังใจตลอดมาให้ผู้เขียนจัดทำรายงานการวิจัยในครั้งนี้

คณะผู้วิจัย

ธันวาคม 2553



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# บทคัดย่อ


ชื่อโครงการวิจัย (ภาษาไทย) แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

(ภาษาอังกฤษ) An Approach of Cultural Heritage Conservation for the Distinctive Cultural Landscape towards Sustainable Tourism: A Case of Raft-House and Riverside Community, Sagaekrang River, Uthai-Thani Province

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ประจำปี พ.ศ. 2552 จำนวนเงิน 1,290,100 บาท (หนึ่งล้านสองแสนเก้าหมื่นหนึ่งร้อยบาทถ้วน)

ระยะเวลาการทำวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2551 ถึง 30 กันยายน 2552

รายชื่อผู้ดำเนินการวิจัย พร้อมหน่วยงานที่สังกัดและหมายเลขโทรศัพท์

- หัวหน้าโครงการวิจัย นายอมร กฤษณพันธุ์
  - หน่วยงานต้นสังกัด สาขาวิชาสถาปัตยกรรมและการวางแผน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
  - หมายเลขโทรศัพท์และโทรสาร โทรศัพท์ 02-329-3839 โทรสาร 02-329-3838
- ผู้ร่วมวิจัย ดร. วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ
  - หน่วยงานต้นสังกัด สาขาวิชาสถาปัตยกรรมและการวางแผน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
  - หมายเลขโทรศัพท์และโทรสาร โทรศัพท์ 02-329-3839 โทรสาร 02-329-3838
- ผู้ร่วมวิจัย นางสาวพรหมปพร นวลแสง
  - หน่วยงานต้นสังกัด คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
  - หมายเลขโทรศัพท์ โทรศัพท์ 02-3216930-9 (ต่อ 1208, 1218)



คำสำคัญ (Keywords)

การอนุรักษ์ Conservation, มรดกทางวัฒนธรรม Cultural Heritage, ภูมิทัศน์วัฒนธรรม Cultural Landscape, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน Sustainable Tourism





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# บทคัดย่อ

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วผนวกกับกระแสโลกาภิวัฒน์ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในท้องถิ่นของประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นภายในหมู่บ้านหรือเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นสามารถดึงดูดจำนวนนักท่องเที่ยวที่สูง มีผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดจาก การพัฒนาอย่างรวดเร็วภายใต้การวางแผนและการจัดการอย่างไม่เหมาะสมได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมต่างๆ เหล่านั้นเป็นอย่างมาก ส่งผลพื้นที่ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมมีความเสื่อมโทรมและลดบทบาทลง โดยการพัฒนาเหล่านั้นเป็นสาเหตุหลักและที่มาของงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งเป็นความท้าทายในการสร้างแนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ชุมชนเรือนแพ และชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรังเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความสำคัญตลอดอดีตจนถึงปัจจุบัน และมีลักษณะที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อมของเรือนแพและชุมชนริมน้ำ ลักษณะการให้และรับบริการระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจสังคมวิถีชีวิต (2) ศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดในประเด็นของการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งในด้านกายภาพ สังคมเศรษฐกิจและทัศนคติของประชาชน ตลอดจนนโยบายข้อกฎหมายและมาตรฐานต่างๆ และ (3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์เรือนแพและชุมชนริมน้ำสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของชาวเรือนแพและชุมชนริมน้ำให้สอดคล้องกับการพัฒนา ตลอดจนวิถีชีวิตและภูมิทัศน์ริมน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยผลจากการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ชุมชนเรือนแพมีมาตรการหรือแนวทางการอนุรักษ์ที่กำหนดไว้เพื่อชาวเรือนแพมีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ *ส่วนแรก* คือ ส่วนการอนุรักษ์ เนื่องจากชุมชนเรือนแพเป็นรูปแบบทางมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาของสังคม การดำรงชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภทของสิ่งที่ต้องอนุรักษ์ คือ 1) ตัวอาคารเรือนแพและสภาพแวดล้อม และ 2) ลักษณะการอยู่อาศัยและวิถีชีวิต ตลอดจนลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่สืบทอดมาตลอดตั้งแต่อดีต และ*ส่วนที่สอง* คือ ส่วนการปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งของการอนุรักษ์เช่นเดียวกันสามารถสรุปแนวทางการอนุรักษ์ได้ใน 5 รูปแบบ คือ (1) มาตราการสร้างแรงจูงใจ (2) การประชาสัมพันธ์ (3) การจัดตั้งหน่วยงานหรือ



รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง *"แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี"*

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์กร (4) มาตรการทางกฎหมายหรือข้อบังคับในการออกแบบและการปรับปรุง และ (5) การพัฒนาพื้นที่ โดยในการปรับปรุงควรพิจารณาโดยละเอียดเพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงหรือการบิดเบือนความแท้จริงของลักษณะอาคารพักเรือนแพตลอดจนวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้อง เพราะเรือนแพเป็นรูปแบบหนึ่งของอาคารที่มีพลวัตรวัฒนธรรมและสอดคล้องกับพฤติกรรม วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# ABSTRACT

Rapid tourism development growth together with globalization has brought radical changes in the local landscapes in Thailand especially those cultural landscape villages and towns in the Local Thailand. Cultural tourism has attracted an increasing number of tourists because of those unique cultural features. However, many scholars state that the rapid tourism development brings economic benefits, at the same time, results in a series of problems that threaten further its development and protection of historical areas. Under these phenomenal, for instance, historical areas have been radically transformed by thousands of legal or illegal building requirements. Public works and infrastructures have a great impact on local tourism environment creating an endless old-new continuum. These changes pose new challenges that must be faced in an appropriate way in accordance with the sustainable tourism.

The aim of this research is to contribute to a critical approach of the problem that the uniqueness of cultural landscape, the Sagaekrang River Community, is facing by unplanned tourism development growth as well as of the applicable solutions for community to conserve and develop its own landscape. The research that principally employs the qualitative methods and techniques attempts to formulate the design guidelines under the participatory approach. By this approach, local people are able to voice their interests through the decision-making process. Furthermore, the research endeavors to investigate the applicable tools and mechanisms as well as the lessons learn at local levels in order to examine the possibility for the formation of design guideline toward the sustainable development. The research also focuses on the issues of development and conservation particularly to form the participatory design guidelines. The research objectives are: a) to study and analyze the present architectural and environmental characteristics, the public infrastructure and utility services, and socio-economic characteristics of the community; b) to analyze the potential and limitation under the conservation and development. It was found that the participatory design guidelines are practicable through a various degree of engagements from both state and their citizenries; and c) to formulate the design guideline with the local community. However, there are two factors of conservation for the community. Firstly, the conservation that can be classified into



รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง *"แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี"*

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

two types: the structure of the house and the environment which are tangible, and the concept of these including its social economic and cultural distinctive features which have been the community's heritage. Secondly, the improvement and development in the form of conservation can be concluded into five functions: Different conservation incentive and government support; Public relations work; Organization establishment; Conservation zone; and Area development. In terms of improvement, a thorough thought ought to be given in order to prevent any alternation or changes the original characters of the houses and all connecting ways of living.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# สารบัญ


| เรื่อง | | หน้า |
|---|---|---|
| คำนำ | | i |
| กิตติกรรมประกาศ | | ii |
| บทคัดย่อ | | iii |
| สารบัญ | | viii |
| สารบัญตาราง | | xii |
| สารบัญภาพ | | xiii |
| **บทที่ 1** | **บทนำ** | 1 |
| | 1.1 ความสำคัญและที่มา | 1 |
| | 1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย | 3 |
| | 1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย | 3 |
| | 1.4 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย | 4 |
| | 1.5 การทบทวนวรรณกรรม | 5 |
| | 1.6 ระเบียบวิธีวิจัย | 24 |
| **บทที่ 2** | **สภาพพื้นที่ทั่วไป** | 28 |
| | 2.1 ประวัติและภูมิหลังของจังหวัดอุทัยธานี | 28 |
| | 2.2 ลักษณะของพื้นที่ | 31 |
| **บทที่ 3** | **ลักษณะและความสำคัญ** | 35 |
| | 3.1 มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage ) | 35 |
| | 3.2 ลักษณะทางภูมิทัศน์สถาปัตยกรรม | 37 |





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เรื่อง หน้า


**บทที่ 4 ชุมชนริมแม่น้ำ** 40

4.1 การจัดกลุ่มอาคาร 40

4.2 การใช้อาคาร 41

4.3 จำนวนชั้นและการต่อเติมอาคาร 41

4.4 วัสดุอาคาร 45

4.5 สภาพอาคาร 46

4.6 รูปแบบอาคาร 46

4.7 สิ่งบดบังอาคาร ป้ายโฆษณาและกันสาด 48

4.8 ระบบสาธารณูปโภคและการป้องกันภัย 50

4.9 การสัญจรและที่จอดรถ 50

4.10 คุณค่าของชุมชน 51

4.11 ความคิดเห็นต่อสภาพการอยู่อาศัย และการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว 51

**บทที่ 5 ชุมชนเรือนแพ** 52

5.1 ชุมชนเรือนแพ 52

5.2 การปลูกสร้างเรือนแพ 60

5.3 ลักษณะการใช้พื้นที่ของเรือนแพ 62

5.4 ลักษณะการใช้พื้นที่ภายในของเรือนแพ 71

5.5 รูปแบบของเรือนแพ 79

5.6 ระบบสาธารณูปการ 83

5.7 ระบบสาธารณูปโภค 83

**บทที่ 6 แนวทางการอนุรักษ์ชุมชน** 87

6.1 วิสัยทัศน์ของชุมชน 87





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

| เรื่อง | หน้า |
|---|---|
| 6.2 แนวทางการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว | 89 |
| เอกสารอ้างอิง | 110 |

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# สารบัญตาราง

ตารางที่ หน้า

**ตารางที่ 1.1** วิธีการสร้างความตระหนักแก่ชุมชนในด้านสภาพแวดล้อมและประวัติศาสตร์ 24
**ตารางที่ 5.1** แสดงลักษณะของอาคารเรือนแพจำแนกตามลักษณะการใช้พื้นที่ 65
**ตารางที่ 5.2** สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 1. 67
**ตารางที่ 5.3** สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 2. 68
**ตารางที่ 5.4** สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 3. 69
**ตารางที่ 5.5** สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 4. 70



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# สารบัญภาพ

ภาพที่ หน้า


**ภาพที่ 1.1** แผนภูมิแสดงแผนผังกรอบแนวความคิด (Conceptual Framework) 4
**ภาพที่ 1.2** แผนภูมิแสดงขั้นตอนของการดำเนินโครงการ 27
**ภาพที่ 2.1** การเดินทางของชาวพื้นเมืองเดิม 29
**ภาพที่ 2.2** แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา 33
**ภาพที่ 3.1** แสดงการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชาวชุมชน 38
**ภาพที่ 3.2** แสดงผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงปลากระชัง 39
**ภาพที่ 4.1** แสดงสภาพทั่วไปภายในชุมชนริมน้ำ 41
**ภาพที่ 4.2** แสดงจำนวนชั้นของอาคารโดยทั่วไปภายในชุมชนริมน้ำ 42
**ภาพที่ 4.3** แสดงรูปแบบดั้งเดิมของบานเฟี้ยมที่ใช้ในชุมชน 43
**ภาพที่ 4.4** แสดงรูปแบบดั้งเดิมของบานเปิดที่ใช้ในชุมชน 43
**ภาพที่ 4.5** แสดงรูปแบบการต่อเติมชั้นดาดฟ้าอาคารภายในชุมชนริมน้ำ 44
**ภาพที่ 4.6** แสดงการเปลี่ยนแปลงด้านหน้าอาคารภายในชุมชน 44
**ภาพที่ 4.7** แสดงการเปลี่ยนแปลงด้านหน้าอาคารภายในชุมชน (ต่อ) 45
**ภาพที่ 4.8** แสดงการใช้วัสดุหลังคาในชุมชน 45
**ภาพที่ 4.9** แสดงรูปแบบอาคารไม้โดยทั่วไปภายในชุมชนริมน้ำ 47
**ภาพที่ 4.10** แสดงรูปแบบอาคารคอนกรีตโดยทั่วไปภายในชุมชนริมน้ำ 48
**ภาพที่ 4.11** แสดงตัวอย่างสิ่งปิดบังอาคารที่พบในชุมชน 49
**ภาพที่ 4.12** แสดงตัวอย่างการใช้รูปแบบของการทาสีที่ส่งผลต่อรูปแบบอาคารโดยรวม 49
**ภาพที่ 4.13** แสดงตัวอย่างระนาบของทางเดินที่มีความแตกต่างกัน 50
**ภาพที่ 5.1** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพบริเวณหน้าวัดธรรมโสภิตย์ 53
**ภาพที่ 5.2** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพบริเวณหน้าศาลเจ้ากวนอู 54
**ภาพที่ 5.3** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพหน้าวัดโบสถ์ 55





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# สารบัญภาพ

ภาพที่ หน้า

**ภาพที่ 5.4** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพหน้าวัดโบสถ์(ต่อ) 56
**ภาพที่ 5.5** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพหน้าวัดพิชัยปุรณาราม 57
**ภาพที่ 5.6** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพบริเวณสะพานข้ามไปเกาะเทโพ 58
**ภาพที่ 5.7** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพบริเวณสะพานข้ามไปเกาะเทโพ(ต่อ) 59
**ภาพที่ 5.8** แสดงการเปลี่ยนถ่ายลูกบวบ 60
**ภาพที่ 5.9** แสดงลักษณะอาคารที่มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน 61
**ภาพที่ 5.10** แสดงห้องนอนที่มีการกั้นห้อง 72
**ภาพที่ 5.11** แสดงห้องนอนบริเวณโถงไม่มีการกั้นห้อง 72
**ภาพที่ 5.12** แสดงรูปแบบลักษณะของครัวในบริเวณโถง 73
**ภาพที่ 5.13** แสดงรูปแบบลักษณะของครัวที่อยู่ด้านหลังติดเรือน 73
**ภาพที่ 5.14** แสดงรูปแบบลักษณะของครัวแยก 74
**ภาพที่ 5.15** แสดงการใช้วัสดุภายในห้องครัว 74
**ภาพที่ 5.16** แสดงรูปแบบลักษณะของลาน 75
**ภาพที่ 5.17** แสดงห้องส้วมภายในเรือนแพ 76
**ภาพที่ 5.18** แสดงห้องส้วมภายนอกติดแพ 76
**ภาพที่ 5.19** แสดงห้องส้วมภายนอกห่างแพ 77
**ภาพที่ 5.20** แสดงพื้นที่อาบน้ำชำระล้างร่างกาย 78
**ภาพที่ 5.21** แสดงพื้นที่ซักล้างเสื้อผ้า 78
**ภาพที่ 5.22** แสดงพื้นที่ซักล้างของครัว 79
**ภาพที่ 5.23** แสดงโครงสร้างส่วนแพใช้ลูกบวบไม้ไผ่ 80
**ภาพที่ 5.24** แสดงโครงสร้างส่วนแพถังพลาสติก 80
**ภาพที่ 5.25** แสดงรูปแบบหลังคาจั่ว 81
**ภาพที่ 5.26** แสดงรูปแบบหลังคาปั้นหยา 82



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# สารบัญภาพ

ภาพที่ หน้า


**ภาพที่ 5.27** แสดงรูปแบบหลังคามนิลา 82
**ภาพที่ 5.28** แสดงอาคารเก็บเรือและเรือดับเพลิง 83
**ภาพที่ 5.29** แสดงลักษณะการโยงสายไฟฟ้าเข้าตัวเรือนแพ 84
**ภาพที่ 5.30** แสดงลักษณะการเก็บสายไฟ 84
**ภาพที่ 5.31** แสดงพื้นที่ที่มีการให้บริการแสงสว่าง 85
**ภาพที่ 6.1** แสดงรูปแบบประตูที่ควรปรับ 91
**ภาพที่ 6.2** แสดงแนวทางในการเลือกใช้รูปแบบประตู 91
**ภาพที่ 6.3** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบหน้าต่าง 92
**ภาพที่ 6.4** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบหน้าต่างที่แนะนำให้ใช้ 92
**ภาพที่ 6.5** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบหน้าต่างที่ไม่แนะนำให้ใช้ 92
**ภาพที่ 6.6** รูปแบบกันสาดสังกะสีหรืออลูเนียม ไม่แนะนำให้ใช้ 93
**ภาพที่ 6.7** รูปแบบกันสาดผ้าใบหรือสังกะสี แนะนำให้ใช้ 93
**ภาพที่ 6.8** รูปแบบป้ายโฆษณาที่พบในชุมชน ไม่แนะนำให้ใช้ 94
**ภาพที่ 6.9** แสดงแนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอักษรและภาษาของป้ายโฆษณา 95
**ภาพที่ 6.10** แนวทางในการติดตั้งป้าย 95
**ภาพที่ 6.11** รูปแบบและตำแหน่งการติดตั้งเครื่องปรับอากาศ ที่แนะนำให้ใช้ 96
**ภาพที่ 6.12** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอุปกรณ์ประดับถนนประเภทถังขยะ 97
**ภาพที่ 6.13** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอุปกรณ์ประดับถนนประเภทป้ายประชาสัมพันธ์ 98
**ภาพที่ 6.14** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอุปกรณ์ประดับถนนประเภทม้านั่ง 99
**ภาพที่ 6.15** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอุปกรณ์ประดับถนนประเภทเสาไฟฟ้าถนนเดินเท้า 100
**ภาพที่ 6.16** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอุปกรณ์ประดับถนนประเภทป้ายบอกเส้นทาง 101
**ภาพที่ 6.17** โครงสร้างและรูปแบบของการท่องเที่ยว 104
**ภาพที่ 6.18** แสดงรูปแบบการกำหนดโดยอาศัยเส้นนำสายตา 107





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# บทที่ 1
# บทนำ

## 1.1 ความสำคัญและที่มา

อุทัยธานีเป็นจังหวัดที่มีชุมชนเรือนแพและชุมชนริมน้ำที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ดังจะเห็นได้จากบันทึกการเสด็จประภาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกทั้งยังเป็นชุมชนที่ยังดำรงรูปแบบสถาปัตยกรรม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต โดยชุมชนตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำสะแกกรังศูนย์กลางของเมือง ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมน้ำริมแม่น้ำสะแกกรังมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดกลางที่ซ้อนอยู่กับชุมชนขนาดใหญ่ของเมืองอุทัยธานี ผลกระทบจากความเจริญและการพัฒนาใดๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าด้านดีหรือไม่ดีย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยรวมทั้งสิ้น ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมน้ำเป็น "แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage site)" ที่มีลักษณะทาง "ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (cultural landscape)" ที่โดดเด่นและมีความสอดคล้องกันระหว่างภูมิทัศน์ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนที่อยู่รายล้อมริมแม่น้ำนั้น

ในปัจจุบันความเจริญและการพัฒนาที่เกิดขึ้นหลายอย่างในพื้นที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางลบแก่ "แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage site)" อีกทั้งชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรังประสบปัญหาเกี่ยวกับสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการจัดการน้ำเสีย ตลอดจนลักษณะการอยู่อาศัยที่ขัดแย้งกับมาตรฐาน ถึงแม้ว่าชุมชนเหล่านั้นจะเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเด่นทางภูมิทัศน์วัฒธรรมก็ตาม ดังนั้นความเจริญและการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ไม่ได้รับการวางแผนที่ถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะการที่ประชาชนที่เกี่ยวข้องมิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและผังอย่างเหมาะสม ย่อมมีโอกาสที่จะทำให้แหล่งมรดกทางวัฒธรรมแห่งนี้สูญหายและลดบทบาทลงได้

"การท่องเที่ยว" เป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ชุมชนและทำให้ชุมชนที่เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งเรียกการท่องเที่ยวประเภทนี้ว่า "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation-Oriented Tourism)" ในประเด็นของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นจะต้องมีประชาชนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นชาวชุมชน ภาครัฐ เอกชน เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมในการ



รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง *"แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี"*

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กำหนดแนวทางในการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและมิได้ทำลายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ซึ่งตามมติการประชุมสุดยอดเกี่ยวกับโลก (Earth summit) มีประเด็นสำคัญ คือ การพัฒนาที่จะเกิดขึ้นจะต้องตอบสนองความต้องการของผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว และจะต้องมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ให้กับอนุชนรุ่นหลัง มีการจัดการทรัพยากรตอบสนองเศรษฐกิจ สังคมและความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย

"การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation-Oriented Tourism)" ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติ และเกื้อกูลด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการต่างๆ เพื่อการปกป้องคุ้มครองวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าในท้องถิ่น ตลอดจนให้ความสำคัญการสร้างศักยภาพและความสามารถเพื่อการพัฒนาทางสังคม โดยการส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาคุณค่าของ "แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม" ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ย่อมเป็นการรักษา "มรดกทางวัฒนธรรม" และรักษา "ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม" อย่างยั่งยืนได้อีกทางหนึ่งด้วย

ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะโดดเด่นทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานีนี้ เพราะไม่เพียงแต่จะอนุรักษ์อาคารเท่านั้นยังเป็นการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะตัวทั้งที่สามารถจับต้องได้ (Tangible) และจับต้องไม่ได้ (Intangible) ให้คงอยู่ต่อไป และยังเป็นการพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนและนโยบายการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

## 1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

จากความเป็นมาและประเด็นข้างต้น สามารถกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ดังนี้คือ

1) ศึกษาและวิเคราะห์คุณค่า ลักษณะทางสถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อมของเรือนแพและชุมชนริมน้ำในพื้นที่ในปัจจุบัน ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจสังคมและวิถีชีวิตโดยทั่วไป
2) ศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดในประเด็นของการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งในด้านกายภาพ สังคมเศรษฐกิจและทัศนคติของประชาชนที่เกี่ยวข้อง
3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์เรือนแพและชุมชนริมน้ำ ทางสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของชาวเรือนแพและชุมชนริมน้ำให้สอดคล้องกับการพัฒนา ตลอดจนวิถีชีวิตและภูมิทัศน์ริมน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
4) เสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

## 1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

**1) ขอบเขตทางด้านพื้นที่**

ศึกษาและสำรวจชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

**2) ขอบเขตทางด้านเนื้อหา**

- ด้านคุณค่าของชุมชนเรือนแพและชุมชนริมน้ำ
- ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเรือนแพและชุมชนริมน้ำ
- ลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจชุมชนเรือนแพและชุมชนริมน้ำ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

## 1.4 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

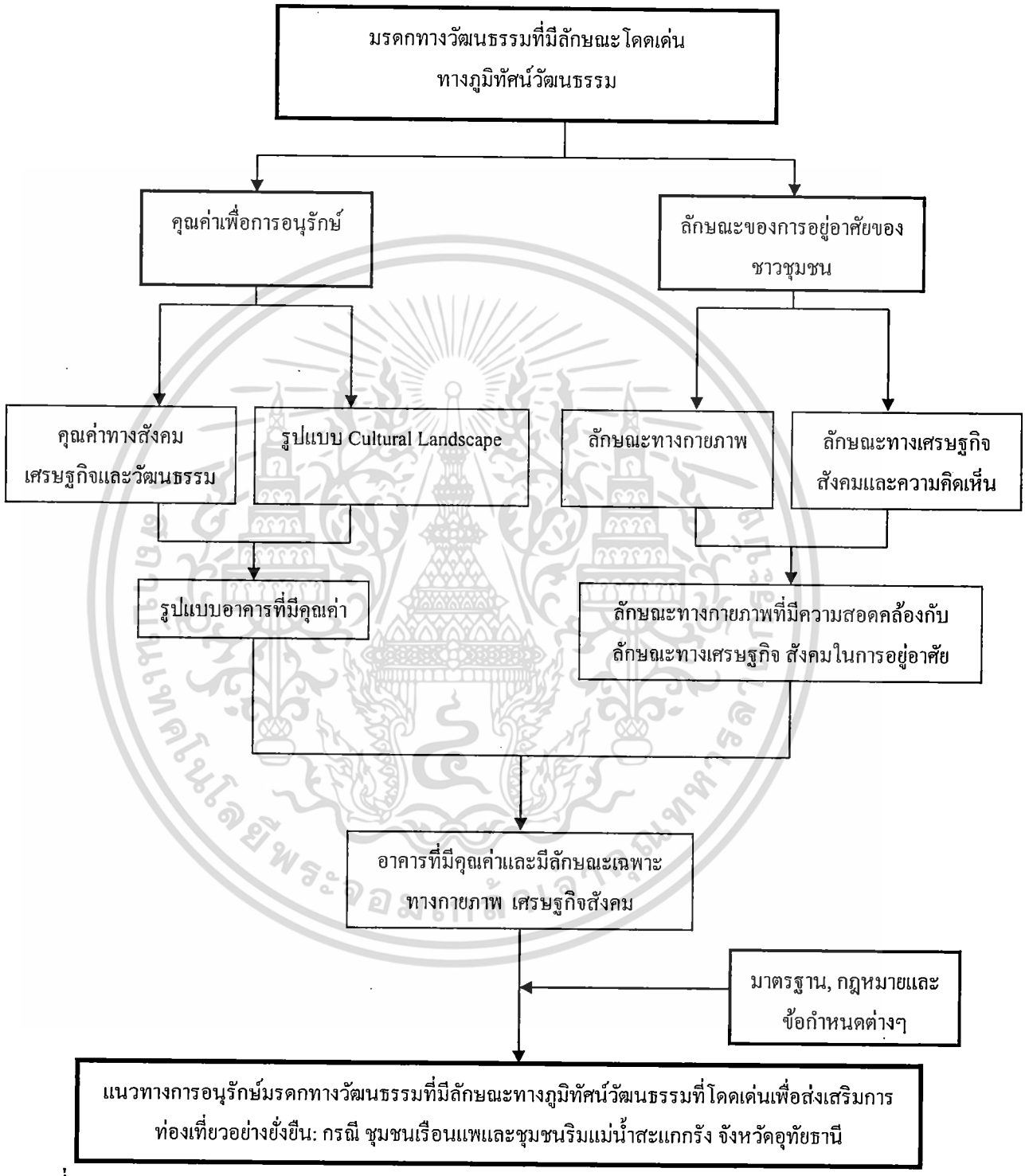


**ภาพที่ 1.1** แผนภูมิแสดงแผนผังกรอบแนวความคิด (Conceptual Framework)



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

## 1.5 การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวได้ชื่อว่าเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่สุดของโลก การท่องเที่ยวเป็นช่องทางสร้างรายได้และการหมุนเวียนของเงินตราระหว่างประเทศ จึงมีความสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง ในขณะเดียวกัน กิจกรรมการท่องเที่ยวก็ส่งผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างมากมาย ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดแนวทางใหม่ของการท่องเที่ยว ที่คำนึงถึงและพยายามลดผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่น การท่องเที่ยวแนวทางใหม่นี้ ได้แก่ "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation-Oriented Tourism)" โดยโครงการวิจัยนี้มีแนวความคิดที่เกี่ยวข้องดังนี้

- การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage), ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape), และการประเมินคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)
- แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมือง
- แนวความคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาอาคาร (Design guidelines)
- แนวความคิดเกี่ยวกับมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม
- แนวคิดการใช้วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนชนในการจัดทำแผนการอนุรักษ์
- แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินความเสี่ยงหรือภัยคุกคาม
- แนวความคิดเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยประเภทเรือนแพ

### 1.5.1 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ความหมายอย่างกว้างๆของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ "รูปแบบของการท่องเที่ยวที่เคารพต่อประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ช่วยปกป้องและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และให้ความรู้ความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว" ซึ่งแบ่งออกเป็น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม (Agricultural-Tourism) โดยการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้น "*การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*" ที่เน้นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ได้แก่ โบราณสถาน



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ย่านประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน เมือง ชุมชน หมู่บ้าน อาคาร รวมถึงประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น การแสดงทางศิลปวัฒนธรรม

***หลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์:***

- เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม
- ก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวแก่การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ส่วนหนึ่งของรายได้ควรย้อนกลับไปสนับสนุนการอนุรักษ์
- เสริมสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว ให้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ในการวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน ตลอดจนการควบคุมดูแล ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด
- มีการจัดการและควบคุมจำนวนของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ไม่เกินความสามารถของชุมชนในท้องถิ่น และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้
- การสร้างหรือการจัดการใดๆ ควรคำนึงถึงข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่

**1.5.2 ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage), ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape), และการประเมินคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)**

***มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)***

การนิยามความหมายและลักษณะของ "มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)" ในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ถือเป็นประเด็นสำคัญในการอนุรักษ์ชุมชนเพื่อเป็นการทำความเข้าใจและเพื่อการกำหนดเป้าหมายและบทบาทของพื้นที่ศึกษา

" มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)" เป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาของสังคม ในเรื่องคุณค่าและความต้องการของสังคม ในอดีตการอนุรักษ์มุ่งความสนใจในงานศิลปะหรืออนุสาวรีย์ที่มีความสำคัญ มีการตระหนักเกี่ยวกับการดำรงชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่และการทำงาน ตลอดจนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางจิตใจ โดยความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage ) มีหลายรูปแบบ แต่สามารถแบ่ง



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ได้ 2 ประเภท ตามองค์กรการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) คือ รูปแบบทางกายภาพ (Tangible) และรูปแบบทางนามธรรม (Intangible)

**ประเภทรูปแบบทางกายภาพ (Tangible)** โดย UNESCO และ (Feilden และ Jokilehto.1998:11) และในการประชุมที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ณ เมืองอิสตันบูล ประเทศตุรกี (Habitat 2) อธิบายสอดคล้องกันว่า "มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)" ไม่ได้เป็นเพียงอนุสาวรีย์ อาคารหรือพื้นที่ประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมด เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีตซึ่งเป็นทรัพยากรที่ไม่สามารถทดแทนได้ที่สำคัญอย่างหนึ่งของโลก และเป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งมีการสืบทอดมาตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน Cleere (1983) ยังได้ขยายความไว้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบทางกายภาพที่มีสภาพหลงเหลือจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะยังคงมีการใช้งานอยู่ในปัจจุบันหรือเหลือเพียงชิ้นส่วนร่องรอยทางโบราณคดีก็ได้ และสามารถขยายความในรูปแบบทางกายภาพซึ่ง UNESCO อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้

1) Monument คือ งานสถาปัตยกรรม งานปั้นหรือแกะสลัก หรืองานวาดภาพ องค์ประกอบหรือโครงสร้างของธรรมชาติ โบราณคดี ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวิทยาศาสตร์

2) Group of buildings คือ กลุ่มของงานสถาปัตยกรรมที่แยกกลุ่มกันหรืออยู่ต่อเนื่องด้วยกัน Homogeneity หรือ สถานที่ต่างๆ ที่เป็นลักษณะของผลงานที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวิทยาศาสตร์

3) Sites คือ ผลงานที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ หรือผลงานที่มีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติรอบข้าง รวมถึงพื้นที่ที่มี archaeological ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือ anthropological

**ประเภทรูปแบบทางนามธรรม (Intangible)** UNESCO และการประชุมซึ่งว่าด้วยข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ณ เมืองอิสตันบูล ประเทศตุรกี (Habitat 2) ได้กล่าวไว้ว่า "พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะทางกายภาพ เช่น สิ่งปลูกสร้างและสภาพแวดล้อมทั่วๆ ไป รวมถึงลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งมีการสืบทอดมาตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน" Feilden และ Jokilehto (1998) ได้กล่าวเสริมไว้ในประเด็นของการปฏิบัติว่า องค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้เป็นคุณค่าของชุมชนควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลต่อมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ที่เกิดจากการวางแผนและไม่



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ควรจำกัด (Freeze) รูปแบบการดำรงชีวิตแต่ควรใช้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของคนในชุมชนเอง

***ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape)***

**ความหมายของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape)**

UNESCO ได้กำหนดแนวความคิดในเรื่องของมรดกโลก (World Heritage) ในรูปแบบลักษณะหรือความสำคัญของพื้นที่ไว้ มีในเนื้อหามีความเกี่ยวข้องในประเด็นของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape) ดังนี้

1) เป็นการออกแบบภูมิทัศน์ (Landscape Design) และเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยความตั้งใจเพื่อการดำรงชีวิต เช่น สวน, สวนสาธารณะ (parkland) เป็นต้น
2) เป็นรูปแบบภูมิทัศน์ ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การจัดการหรือเป็นผลมาจากความจำเป็นทางด้านความเชื่อ หรือเป็นผลมาจากความเลื่อมใสในศาสนา
3) ภูมิทัศน์ (Landscape) ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม โดยพิจารณาจากความสำคัญทางด้านศาสนา ศิลปะ กลุ่มทางวัฒนธรรม หรือองค์ประกอบทางธรรมชาติ

ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape) เป็นผลมาจากการเจริญเติบโต มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางประวัติศาสตร์ ซึ่งหมายถึงความสมบูรณ์และสภาพที่ไม่มีข้อบกพร่องทางวัสดุหรือที่ตั้ง (Historical integrity) เป็นรูปแบบที่แพร่หลายของแหล่งทางมรดก (Heritage resource) ซึ่งเป็นผลมาจากการเติบโตและการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา คุณค่าของแหล่งทางมรดก คุณภาพในการออกแบบ (Intrinsic quality) หมายถึง คุณภาพในการออกแบบ วัสดุ งานฝีมือ ที่ตั้ง และความสอดคล้องกับพื้นที่ และมีการกล่าวเสริมใน Feilden และ Jokilehto (1998) ว่าภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape) เป็นงานที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างองค์ประกอบทางที่ว่าง สิ่งแวดล้อมโดยรอบและองค์ประกอบในเรื่องกิจกรรมของมนุษย์ที่มีการเชื่องโยงในบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ

***การประเมินคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)***

การประเมินคุณค่าทางการอนุรักษ์ UNESCO ได้กำหนดไว้ว่ามรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นและทั้งระบบนิเวศน์ โดยการอนุรักษ์ควรที่จะอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการวิเคราะห์ซึ่งเริ่มจากการสำรวจ ข้อมูลทางเอกสารและการจำกัดความในเรื่องของลักษณะ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หรือธรรมชาติของแหล่งวัฒนธรรมและคุณค่าต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งคุณค่าเหล่านี้แบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ

1. คุณค่าทางวัฒนธรรม ได้มีการแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้
   - คุณค่าทางด้านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity value)
   - คุณค่าทางด้านศิลปะ ด้านเทคนิค (Relative artistic or Technical value)
   - คุณค่าในเรื่องความหายาก (Rarity value)
2. คุณค่าทางสังคมเศรษฐกิจ ได้มีการแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะดังนี้
   - คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ (Economic value)
   - คุณค่าทางด้านการใช้สอย (Functional value)
   - คุณค่าทางด้านข้อมูลและการศึกษาหาความรู้ (Educational value)
   - คุณค่าทางด้านสังคม (Social value)
   - คุณค่าทางด้านการเมือง (Political value)

คุณค่าขึ้นอยู่กับลักษณะทางสังคมและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง เสื่อมโทรมแตกสลายซึ่งเป็นไปตามลักษณะทางสภาพอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลงและลักษณะการใช้งาน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกลายมาเป็นส่วนหนึ่งทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ซึ่งมีการกล่าวเสริมโดย Steinberg (1996:463-464) ได้ให้ความเห็นว่า สิ่งที่มีคุณค่าของเมืองคือการที่สามารถใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจได้ เช่น การท่องเที่ยว การค้า การพัฒนาเศรษฐกิจ. โดยใช้ภาพลักษณ์ของสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมมาเป็นตัวเริ่มต้น ซึ่งเป็นการมองประเด็นให้เห็นถึงคุณค่าที่มีอยู่ไม่เพียงแต่ที่เป็นทางกายภาพเท่านั้น

**1.5.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมือง**

หลังสงครามโลกครั้งที่สองมีการพัฒนาอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นทั่วโลก รวมถึงการเพิ่งจำนวนประชากรและการบริโภคทรัพยากร โลกเกินความจำเป็น เริ่มมีความสนใจในการพัฒนาและจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนตามมา จากการประชุมระหว่างชาติเช่นการประชุมใน Stockholm ปี 1972, Habitat conference in Vancouver ปี 1976, การประชุมสิ่งแวดล้อม Rio de Janeiro ปี 1992 และ Habitat II Conference ใน Istanbul ปี 1996 และใน Brundtland Report of the United Nations World Commission on Environment and Development ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1987 การประชุมระหว่างชาติต่างๆมีความสนใจใน



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คุณค่าการตั้งถิ่งฐานประวัติศาสตร์และ Cultural landscape ซึ่งการอนุรักษ์และสงวนรักษาทรัพยากรเป็นการจัดการที่เหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชน

การศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองแบ่งออกเป็น 5 หัวข้อได้แก่ 1)ความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีต่อเมือง 2) การอนุรักษ์กับการวางแผนเมือง 3) การฟื้นฟูเมือง(Revitalization และ Rehabilitation) 4) Infill building และ Design guidelines และ 5) ตัวอย่างการอนุรักษ์ในประเทศอังกฤษ

*ความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีต่อเมือง*

การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ริมแม่น้ำ จังหวัดอุทัยธานีนั้นอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจึงเป็นเหตุผลที่ต้องศึกษาถึงความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีต่อเมืองไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจของพื้นที่ประวัติศาสตร์

Feilden กล่าวถึงความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ว่า ศูนย์กลางเมืองเก่าที่ได้รับการรักษาไว้อย่างดีเป็นข้อได้เปรียบสำหรับประชาชนคือทำให้ประชาชนมีความคุ้นเคยและมีกิจกรรมที่หลากหลายเมื่อเปรียบเทียบกับเมืองที่เพิ่งได้รับการวางแผน เมืองเก่ามีความสะดวกสบายสำหรับการอยู่อาศัย, มีบริการสาธารณะในขนาดที่เหมาะสม รวมทั้งการจับจ่ายและการสันทนาการ เมืองมักมีศูนย์กลางอยู่รอบอาคารสำคัญ เช่น โบสถ์วิหาร, สุเหร่า หรือลานเมือง (town hall) และมีองค์ประกอบของตลาด (market square), ทางเดินเท้า, ตรอกซอยคลองและสะพาน พื้นที่เมืองเหล่านี้สร้างความน่าสนใจ ประชาชนที่รับรู้ประวัติศาสตร์ของพื้นที่จะรู้สึกถึงคุณค่าในการมีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์และความมีเอกลักษณ์ (Feilden และ Jokilehto. 1998 : 78) เมืองประวัติศาสตร์เป็นระบบที่มีหลายหน้าที่ มีกิจกรรมที่อยู่อาศัย, สังคม, การเมือง, และเศรษฐกิจ ดังนั้นพื้นที่ประวัติศาสตร์ควรได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์อาคารและกิจกรรมทางสังคมเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจ แต่ในปัจจุบันเมืองประวัติศาสตร์มักถูกคุกคามเสมอโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา สาเหตุของการเสื่อมโทรม (Feilden และJokilehto. 1998 : 79)ได้แก่

1. การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และแนวโน้มการอพยพจากพื้นที่ชนบทไปสู่ศูนย์กลางเมือง, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำลายศูนย์กลางและวัติศาสตร์ พระราชวังกลายเป็นย่างการค้าและที่อยู่อาศัยที่เบียดเสียดและไม่มีมาตรฐาน



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. การเพิ่มการใช้รถยนต์ในพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ยานพาหนะ สร้างมลภาวะและความสั่นสะเทือน การจราจรของรถยนต์นำไปสู่การสร้างถนนผ่านศูนย์กลางประวัติศาสตร์, ทำลาย Human scale
3. การพัฒนาอาคารสูงทำให้เกิดการเปลี่ยนสภาวะอากาศ (microclimate) นอกจากนี้อาคารสมัยใหม่ที่แทรกตัวเข้ามาขาดรากเหง้าทางวัฒนธรรมและจะทำลายศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์
4. การเปลี่ยนวิธีการและขนาดของอุตสาหกรรมและการค้าส่งผลต่อเศรษฐกิจของพื้นที่ประวัติศาสตร์
5. ผลิตภัณฑ์งานฝีมือมีแนวโน้มเปลี่ยนเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรม (mass production) ซึ่งต้องการอาคารที่ใหญ่ขึ้นและทำให้เกิดการจราจรคับคั่งในพื้นที่ประวัติศาสตร์
6. การเริ่มมีกิจกรรมและการบริการสมัยใหม่แทนที่โครงสร้างพื้นฐานดั้งเดิมมากเกินไป
7. การขาดการดูแลรักษาอาคารเก่าและในการไม่เข้าใจคุณค่าของกิจกรรมทางวัฒนธรรม

พื้นที่ประวัติศาสตร์มีการผสมผสานการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย, การค้า, อุตสาหกรรมขนาดเล็กและกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจให้มีความกลมกลืนกัน ควรหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม, ควบคุมขนาดของอาคาร รวมถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิธีการที่เรียกว่า Integrated conservation

***การอนุรักษ์กับการวางแผนเมือง (Integrated conservation)***

พื้นที่ที่ควรได้รับการอนุรักษ์โดยเฉพาะพื้นที่ริมน้ำนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการวางแผนเมือง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความล่อแหลมต่อการพัฒนาเป็นเมืองในลักษณะของกึ่งชนบทกึ่งเมือง ดังนั้นหากไม่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า คุณค่าและความสำคุญของพื้นที่อาจลดลงจนสูญเสียเอกลักษณ์ที่มสามารถเรียกกลับมาได้ จึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์กับการวางแผนเมืองโดย Feilden ได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้ Integrated conservation หมายถึงการรวมเอาการอนุรักษ์ให้เป็นส่วงหนึ่งและเป็นเป้าหมายในการวางแผนเมือง เช่นการพิจารณาคุณค่าของโครงสร้างทางประวัติศาสตร์เท่ากับปัจจัยอื่นๆในกระบวนการวางแผน รวมถึงการ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อนุรักษ์และการฟื้นฟูอาคารและพื้นที่ประวัติศาสตร์และการบริการสังคมที่เหมาะสมที่คำนึงถึงพื้นที่ เพื่อประสบความสำเร็จในระยะยาว กระบวนการนี้ควรปฏิบัติร่วมกับผู้อยู่อาศัย (Feilden และJokilehto. 1998 : 80)

การควบคุมการพัฒนาในพื้นที่อนุรักษ์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนเมืองได้แก่ การควบคุมอาคารขนาดใหญ่, การจราจร, อุตสาหกรรม และการบริการบางอย่างในศูนย์กลางประวัติศาสตร์ การขนส่งต้องได้รับการวิเคราะห์ความสามารถรับได้ของพื้นที่ประวัติศาสตร์ เนื่องจากพื้นที่ประวัติศาสตร์บางแห่งถูกออกแบบไว้ในลักษณะที่ไม่รองรับการจราจรของรถยนต์เช่นถนนที่แคบและมีลักษณะเป็นขั้นบันไดเป็นต้น ยานพาหนะขนาดใหญ่ควรถูกห้าม เนื่องจากความสั่นสะเทือน เร่งการทรุดโทรมของอาคารเก่า การขนส่งทางรถยนต์ควรเบี่ยงทางโดยถนนเลี่ยงเมือง (Bypass) และวงแหวน

ข้อคิดเห็นที่น่าสังเกตของ UNESCO ในการอนุรักษ์ Old city of Aleppo เกี่ยวกับการคุกคามเมืองประวัติศาสตร์ยกตัวอย่างเช่น ลักษณะโครงสร้างเมืองอิสลาม (Islamic) ควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของเมืองเช่น ผังบริเวณ (layout) ทางสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะห่อหุ้มตัว, ลักษณะการรวมกลุ่มอาคาร, และลักษณะเฉพาะของโครงข่ายทางเท้า ควรมีการควบคุมขนาดและสถาปัตยกรรมในเมืองเก่า และยอมให้มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจราจรโดยรถยนต์ในปริมาณที่จำกัด

การอนุรักษ์เมืองควรสามารถซึมซับความเป็น Modernization ลดความขัดแย้งและปรับปรุงพื้นที่ทีละเล็กละน้อย Feilden กล่าวว่า การแทรกแซงน้อยที่สุดจะดีที่สุดสำหรับชุมชน การวางแผนเป็นหน้าที่ของรัฐบาลโดยมีกฎหมายและระบบบริหารของตัวเองซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศตามวัฒนธรรมประเพณี ดังนั้นจึงไม่ควรหยิบยืมระบบที่ทำมาแล้วเพราะมันอาจไม่ตอบรับต่อความต้องการของประชาชน เมืองอนุรักษ์ควรอยู่ในที่อยู่อาศัยของประชาชนเพื่อให้กิจกรรมดำเนินต่อไปและไม่เป็นลักษณะของพิพิธภัณฑ์

องค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นคุณค่าของชุมชน ควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวางแผน และไม่ควร freeze ชีวิตพื้นถิ่น (การรักษาให้อยู่ในลักษณะเดิมดดยไม่มีการพัฒนา) แต่เป็นเปลี่ยนแปลงโดยความต้องการของประชาชน (Feilden และJokilehto. 1998)



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

***การฟื้นฟูเมือง (Revitalization และ Rehabilitation)***

ในบริบทการวางแผนเมือง Feilden ได้กล่าวว่า Revitalization หมายถึง การวางแผนที่จะปรับปรุงกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ประวัติศาสตร์ซึ่งสูญเสียความมีชีวิตชีวาของกิจกรรมดั้งเดิมไป เป็นผลให้อาคารประวัติศาสตร์และที่ว่างในเมือง (urban space) กลายเป็นที่เสื่อมโทรม จุดมุ่งหมายของการ Revitalization คือความสมดุลที่เหมาะสมระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา การ Revitalization พื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีการทรุดโทรมทางเศรษฐกิจต้องอาศัยการฟื้นฟู (Rehabilitation) ที่อยู่อาศัยจำนวนมาก หรืออาคารที่ล้าสมัยเช่น โบสถ์เก่า, สำนักชี, โกดังและโรงงาน (Feilden และJokilehto. 1998: 90)

สำหรับการ Rehabilitation Feilden อธิบายถึงการปรับปรุงทางกายภาพเพื่อเตรียมกิจกรรมที่เหมาะสมให้กับโครงสร้างที่ว่างเปล่าหรือแทนที่กิจกรรมที่ไม่เหมาะสม การฟื้นฟู (Rehabilitation) มักเป็นกิจกรรมที่ใกล้เคียงกับกิจกรรมเดิมมากที่สุดเพื่อให้มีการแทรกแซงและเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมน้อยที่สุด นอกจากนี้แนวทางการ Rehabilitation พื้นที่ประวัติศาสตร์ควรขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่นและสภาพทางกายภาพ ควรทำตามคำแนะนำและการประชุมระหว่างชาติ (Feilden และJokilehto. 1998: 90)

นอกจากนี้ Feilden ยังกล่าวว่าการอนุรักษ์ไม่ควรจำกัดมาตรฐานการอยู่อาศัยของผู้อาศัยในพื้นที่ประวัติศาสตร์ เช่นถ้าผู้อาศัยมีรถยนต์ต้องมีข้อกำหนดที่จอดรถที่ไม่ทำลายโครงสร้างเดิมที่มีอยู่ รวมถึงความต้องการสาธารณูปโภคต่างๆเช่นน้ำประปา, ไฟฟ้า และการกำจัดของเสีย สำหรับการบริการใหม่ๆไม่ควรนำมาใช้ในพื้นที่ประวัติศาสตร์หากไม่มีความสามารถในการซึมซับ (Absorb) ในพื้นที่ประวัติศาสตร์

***Infill building และ Design guidelines***

การศึกษาถึง Infill building และ Design guidelines ทำให้ทราบถึงแนวทางที่เหมาะสมในกานำมาใช้ในพื้นที่ศึกษา โดยเฉพาะแนวความคิดเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาอาคารที่จะนำมาใช้ในพื้นที่ศึกษาซึ่งมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม Feilden ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับ infill building และแนวทางการออกแบบ (Design Guidelines) สำหรับพื้นที่วัฒนธรรมว่าควรมีลักษณะดังนี้

Infill building เป็นการก่อสร้างร่วมสมัย ที่ควรแสดงวิญญาณของยุคสมัย การออกแบบควรได้รับการพิจารณาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และควรอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อย่างชัดเจนในโครงสร้างประวัติศาสตร์และหน้าที่ของเมือง (Feilden และJokilehto. 1998: 92) Infill building มีจุดมุ่งหมายที่จะรวมโครงสร้างเมืองขึ้นมาอีกครั้ง และการออกแบบควรขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและประเพณีของพื้นที่ สำหรับแนวทางการออกแบบ (Design guidelines) ได้แก่

1. มีจังหวะกลมกลืนกับโครงสร้างของเมือ่งที่ล้อมรอบ
2. ปริมาณ (mass) ของอาคารควรมีความเหมาะสม ไม่ใหญ่เกินไปที่จะทำลาย human scale
3. ขอบเขตของอาคารและถนนเป็นไปตามเส้น setback ที่มีอยู่
4. มีความเอาใจใส่ต่อเค้าโครงลักษณะของท้องถิ่นดั้งเดิม
5. วัสดุเป็นแบบดั้งเดิม หรือมีความเหมาะสมกับของเดิม
6. ลักษณะของรูปแบบของช่องเปิดควรมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน
7. มีการออกแบบและการก่อสร้างที่มีคุณภาพสูง

**1.5.4 แนวความคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาอาคาร (Design guidelines)**

ในหลายประเทศมีการควบคุมการออกแบบเพื่อเพื่อแก้ปัญหาในการพัฒนาเมืองให้มีความสัมพันธ์ต่อท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและการออกแบบที่ว่างในเมือง (Open Space) รวมถึงการฟื้นฟู (Redevelopment, renewal) ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นจึงพยายามค้นหามาตรการที่จะรักษาลักษณะเฉพาะ (Character) ของเมืองเพื่อให้เมืองมีความน่าสนใจและให้ความรู้สึกคุ้นเคยต่อผู้อาศัย ทำให้ท้องถิ่นและรัฐบาลมีความตระหนักเพิ่มขึ้นในการสงวนรักษา Sense of place เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ และการดำรงชีวิตที่ดีของชุมชน

**1.5.5 แนวความคิดเกี่ยวกับมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม**

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ได้จัดการสัมมนาระดมสมองผู้เชี่ยวชาญเพื่อการกำหนดแนวทางสร้างมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการดูแลรักษาอาคารและบริเวณที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ มีเครื่องมือและกลยุทธ์ในการดูแล 2 ประการ ได้แก่ การใช้กลไกการควบคุม (Control Mechanisms) และการสร้างแรงจูงใจ (Incentives Building)

สำหรับมาตรการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมโดยการสร้างแรงจูงใจประกอบด้วย 5 มาตรการดังนี้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**1.5.5.1 การแบ่งประเภทของแรงจูงใจ**

แรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ คือ มาตรการทางการเงิน การยกย่องและการให้รางวัล การมีส่วนร่วมของประชาชน การฝึกอบรม และการส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และให้การศึกษาแก่ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้ คือ

***มาตรการทางการเงิน (Financial Instruments)***

มาตรการทางการเงิน หมายถึง แรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่หน่วยงานภาครัฐระดับชาติ ระดับภูมิภาค หรือระดับท้องถิ่น นำมาใช้เป็นการสร้างแรงจูงใจแก่เจ้าของอาคารในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ คือ 1) เงินช่วยเหลือและให้ยืม (Grant and Loan) และ 2) ระบบภาษี (Taxation)

**1). เงินช่วยเหลือหรือเงินให้ยืม (Grant and Loan)**

แรงจูงใจลักษณะนี้เป็นการให้เงินช่วยเหลือโดยตรงแก่เจ้าของอาคารเพื่อนำไปซ่อมแซมอาคาร หรือเงินช่วยเหลือจากงบประมาณของรัฐบาลกลางผ่านลงมาให้ราชการส่วนท้องถิ่น

**2). ระบบภาษี (Taxation)**

ระบบภาษีเป็นมาตรการทางการเงินที่สามารถสร้างแรงจูงใจได้อย่างมีประสิทธิผลและเป็นวิธีการที่นิยมอีกประเภทหนึ่ง เนื่องจากการบังคับใช้จะต้องดำเนินการโดยหน่วงงานภาครัฐมาตรการทางภาษีที่ใช้กันโดยทั่วไปอาจอยู่ในรูปของการยกเว้นภาษีหรือการลดหย่อนภาษีภาษีที่ได้รับการยกเว้นหรือลดหย่อน ได้แก่ ภาษีอาคาร (Property Taxation) โดยการเรียกเก็บภาษีอาคารที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยเรียกเก็บในอัตราพิเศษซึ่งถูกกว่าอัตราภาษีอาคารทั่วไป จะส่งผลให้เจ้าของอาคารมองเห็นว่าตนได้รับประโยชน์จากการขึ้นทะเบียนอาคาร นอกจากนี้รัฐยังสามารถควบคุมดูแลการดูแลรักษาและการเปลี่ยนแปลงใดๆที่เกิดขึ้นกับอาคารให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของอาคารที่ขึ้นทะเบียนด้วย

นอกจากนี้ยังมีการลดหย่อนภาษีสำหรับสิทธิผ่อนปรนในการอนุรักษ์ (Tax Deduction for Presentation Easements) เป็นกลยุทธการอนุรักษ์ที่เก่าแก่ที่สุดกลยุทธหนึ่ง สิทธิตามกฎหมายในหารใช้ประโยชน์จากอาคารหรือที่ดินที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ (Historic Presentation Easement) เป็นหลักประกันว่าอาคารหรือที่ดินนั้นจะ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ได้รับการอนุรักษ์ให้คงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันก้อ อนุญาตให้เจ้าของอาคารหรือที่ดินยังคงใช้ประโยชน์จากอาคาร เช่นพักอาศัย โดยต้องเป็นไปตามเงื่อนไข

ข้อตกลงดังกล่าวส่วนใหญ่เกิดมาจากการที่เจ้าของอาคารหรือที่ดิน บริจาคหรือขายทรัพย์สินของตนให้กับสาธารณะด้วยความสมัครใจ ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นองค์กรของเอกชนที่ดูแลงานด้านการอนุรักษ์ เช่น The National Trust, UK เจ้าของอาคารหรือบ้านเก่าในอังกฤษ จะบริจาคทรัพย์สินของตนให้อยู่ในความดูแลของ The National Trust ประเทศอังกฤษ เพื่อลดภาระด้านภาษี เนื่องจากภาษีสิ่งปลูกสร้างในอังกฤษมีอัตราที่สูงมาก โดย The National Trust จะอนุญาตให้เจ้าของอาคารหรือเจ้าของที่ดินยังคงพักอาศัยต่อไปได้ แต่จัดแบ่งส่วนที่เปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าชม การถือครองสิทธิ Preservation Easement นี้ จะทำให้เจ้าของอาคารเสียภาษีอาคารหรือที่ดิน ในอัตราที่ต่ำกว่าปรกติ จัดเป็นการสร้างแรงจูงใจทางหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถใช้ประโยชน์จากอาคารนั้นๆได้ แม้จะมีข้อกำหนดก็ตาม

***การยกย่องและการให้รางวัล***

แรงจูงใจลักษณะนี้โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การให้รางวัลและยกย่องตัวบุคคลและการให้รางวัลแก่สถานที่ การให้รางวัลแก่บุคคลหมายถึงการยกย่องหรือแสดงการยอมรับผู้เชี่ยวชาญ หรือประชาชนในพื้นที่ ซึ่งดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษและการพัฒนาอาคารเก่าหรือบริเวณซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างแก่บุคคลหรือชุมชนอื่นๆ

ในขณะที่การให้รางวัลสถานที่หมายถึงการแสดงการยอมรับและประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชนได้รับรู้ในฐานะที่อาคารหรือสถานที่นั้นได้รับการอนุรักษ์การพัฒนาแรงจูงใจ ซึ่งจะมีผลในการสร้างแรงบันดาลใจในเชิงการเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์และพัฒนา อย่างไรก็ดีปัจจัยชี้วัดความสำเร็จของการให้รางวัลอยู่ที่การได้รับความสนใจจากสาธารณะ (Public attention) ในระดับที่เพียงพอ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

*การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)*

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์หรือพัฒนาพื้นที่และอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอาจทได้หลายวิธี ได้แก่ 1) การปรึกษาสาธารณะ และ2) กลไกระดับรากหญ้า

**1) การปรึกษาสาธารณะ (Public Consultation)**

กระบวนการนี้จะมีส่วนช่วยผลักดันให้กิจกรรมการอนุรักษ์บรรลุผลสำเร็จ เนื่องจากเป็นการช่วยสร้างจิตสำนึกสาธารณะ และเพิ่มแรงสนับสนุนในแผนงาน รวมทั้งอาจช่วยเสริมแนวคิดและข้อมูลในข้อเสนอโครงการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาศให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแสดงความคิดเห็นต่อทางเลือกที่ตนต้องการด้วย กระบวนการนี้สามารถสร้างความน่าเชื่อถือของภาครัฐต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เนื่องจากได้รับแรงสนับสนุน หลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดการปรึกษาสาธารณะที่ประสบความสำเร็จมีดังนี้

1) กระบวนการปรึกษาสาธารณะควรจัดขึ้นแต่เนิ่นๆก่อนทีกระบวนการตัดสินใจจะเริ่มขึ้น ทั้นี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ

2) เมื่อมีการจัดการปรึกาสาธารณะจะต้องสร้างความรู้สึกที่ดีให้แก่ผู้เข้าร่วม โดยแสดงการต้อนรับอย่างดี มีการเก็บบันทึก ข้อคิดเห็นและข้อเสนอต่างๆอย่างเป็นระบบ มีการทำรายงานซึ่งสรุปข้อคิดเห็นและทางเลือกที่เป็นเสียงส่วนใหญ่โดยไม่เสนอทางเลือกที่เหมาะสมไปให้ล่วงหน้า แต่ควรเปิดโอกาศให้ผู้เข้าร่วมเป็นคนเลือกทางเลือกเอง

**2) กลไกระดับรากหญ้า (Grassroots Mechanisms)**

ในปัจจุบันโดยเฉพาะในโลกตะวันตกกลไกระดับรากหญ้าได้รับความนิยมค่อนข้างสูงในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ เนื่องจากงานด้านอนุรักษ์บ่อยครั้งมักไม่ได้รับการสนับสนุนในระดับสถาบัน (Institutional Support) อีกทั้งบประมาณจากส่วนกลางซึ่งจดสรรลงมายังงานส่วนนี้มักไม่เพียงพอ ส่งผมให้ชุมชนระดับรากหญ้าลุกขึ้นมามีบทบาทและมีความสำคัญในกิจกรรมด้ารการอนุรักษ์มากขึ้นอย่างชัดเจน การทำงานในลักษณะของอาสาสมัคร และทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจะมีบทบาทอย่างมากในอนาคต



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

115465

***การฝึกอบรม (Training Programs)***

การให้ฝึกอบรมและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเป็นมาตรการสร้างแรงจูงใจที่สำคัญและเป็นที่นิยมมากอีกมาตรการหนึ่ง เนื่องจากมาตรการนี้เป็นกิจกรรมที่จะส่งผลทางเศรษฐกิจต่อชุมชนและท้องถิ่นโดยตรงในลักษณะของการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น การให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค ความรู้ ความเชี่ยวชาญตลอดจนทักษะเฉพาะด้านแก่กลุ่มคนจะทำให้กิจกรรมการอนุรักษ์ที่ต้องการความเชียวชาญเฉพาะด้านเกิดขึ้นได้จริง สามารถลบล้างแนวความคิดที่ว่า "งานด้านการอนุรักษ์มีต้นทุนและค่าใช้จ่ายสูงเกินไป" หรือ "ในปัจจุบันจะหาคนที่ทำงานด้านนี้ได้น้อยเต็มที" ซึ่งบ่อยครั้งเป็นสาเหตุให้ไม่สามารถผลัดดันานกนุรักษ์ให้เกิดเป็นรูปธรรมได้

โครงการฝึกอบรมที่จะมีประสิทธิภาพสูงควรจะเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกลุ่มคนทุกระดับเข้าด้วยกัน โดนเฉพาะคนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆรวมทั้งควรเปิดโอกาศให้บุคคลทั่วไปที่สนใจเข้าร่วมด้วย นอกจากนี้เนื้อหาการฝึกอบรมควรสอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ของแต่ละชุมชน

***การส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และให้การศึกษาแก่ชุมชน (Promotion and Public Education)***

การส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และให้การศึกษาแก่ชุมชนมีเป้าหมายหลักเพื่อสรางความสนใจและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกบัแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์มากกว่าการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์โดยตรง แรงจูงใจประเภทนี้จัดเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการสร้างพื้นฐานและทัศนคติตลอดจนมุมมองที่ดีด้านการอนุรักษ์ให้แก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆดังนี้

**1) การทำป้ายอนุสรณ์ (Commemoration)**

หมายถึงการนำเสนอข้อมูลจำเพาะพื้นฐานเกี่ยวกับสถานที่ที่มีความจำเป็นทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการให้ความสำคัญ แสดงการระลึกถึงสถานที่ รวมทั้งเป็นการให้ข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้มาเยือนด้วย

**2) การนำเสนอและการแปลความหมาย (Presentation and Interpretation)**

เทคนิคนี้นิยามนำมาใช้กับอาคารทั่วไปที่ไม่มีความโดดเด่นมากแต่ก็จัดอยู่ในเขตที่ควรแก่การอนุรักษ์ เพื่อดึงความสนใจของผู้คนโดยการนำเสนอวิวัฒนาการ ความเป็นมา ความสำคัญในอดีต และการใช้งานในปัจจุบัน รวมทั้งระบุถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**3) การให้การศึกษาแก่ชุมชน (Public Education)**

จัดเป็นแนวทางที่จะทำให้กระบวนการอนุรักษ์บรรลุผมสำเร็จในระยะยาว เนื่องจากหากชุมชนมีประชาชนหรือกลุ่มบุคคลที่สนใจและมีความตั้งใจจริที่จะดำเนินการอนุรักษ์ เมื่อมีการเริ่มโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ชุมชนที่เข็มแข็งจะมีความตั้งใจและมุ่งมั่นให้โครงการนั้นๆเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง

กิจกรรมการให้การศึกษาแก่ชุมชน ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของการศึกษาแบบเป้นทางการหรือการศึกษาในห้องเรียนแต่เพียงอย่างเดียว ในโลกของอนุรักษ์นั้นโอการในการเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดกระบวนการอนุรักษ์ การจัดทำเอกสารวิชาการ และสื่อสิงพิมพ์ที่เผยแพร่แก่สาธารณะเกี่ยวกับแนวคิด วิธีการตลอดจนโครงการอนุรักษ์ต่างๆ ก็เป็นวิธีเผยแพร่ที่ดีอย่างหนึ่ง

**1.5.6 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินความเสี่ยงหรือภัยคุกคาม**

ความเสี่ยงหรือภัยคุกคาม ในที่นี้หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางลบแก่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม เช่น การเสื่อมสลาย เสื่อมโทรม แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไป น่าจะหมายถึงปัจจัยต่างๆที่ทำให้คุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นด้อยลงหรือสูญหายไป ไม่ควรพิจารณาเพียงแค่สิ่งก่อสร้างหรือลักษณะทางกายภาพของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้น ในการพิจารณาภัยคุกคามนั้น ได้ใช้แนวทางที่มาจากการประเมินความเสี่ยงของกรมศิลปากร กับการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับความเสี่ยงของมรดกทางวัฒนธรรมโดยหน่วยงานระหว่างประเทศ (UNESCO/ ICCROM/ ICOMOS/ WHC) เป็นเกณฑ์

ในแบบฟอร์มการประเมินสภาพโบราณสถาน เพื่อการจัดลำดับการดำเนินงานอนุรักษ์ของกรมศิลปากร ได้ใช้คำว่า "ความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ" โดยมีเกณฑ์พิจารณากว้าง 2 ประการ คือ ความเสี่ยงจากธรรมชาติ และความเสี่ยงจากการกระทำของมนุษย์ ส่วนในระดับสากล ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) ได้ระบุความเสี่ยงต่าง ๆ ไว้ในคู่มือการจัดการเตรียมพร้อมความเสี่ยงที่มีต่อมรดกโลกทางวัฒนธรรม ดังนี้[1]

- ไฟ เพลิงไหม้, แผ่นดินไหว และภัยพิบัติที่เกี่ยวเนื่อง, น้ำท่วม, สงคราม ความขัดแย้ง, คลื่นยักษ์ คลื่นใต้น้ำ (Tsunami), หิมะถล่ม การพังทลายของตลิ่ง โคลน ดิน, ลม พายุ, ภัยพิบัติ

[1] สรุปจาก Herb Stovel (1998). *Risk Preparedness: A management manual for World Cultural Heritage.* Rome: ICCROM/UNESCO/ICOMOS/WHC.



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากมนุษย์ ซึ่งได้แก่ การบำรุงรักษาไม่เพียงพอ กับมลภาวะและภัยพิบัติที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรม

อย่างไรก็ตาม ภัยคุกคามดังข้างต้น เป็นภัยคุกคามที่เกิดกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการสงวน คุ้มครอง ป้องกันโดยกฎหมาย ทั้งกรณีของกรมศิลปากรและกรณีของมรดกโลก แต่ในโครงการนี้ไม่มีการคุ้มครองทางกฎหมายแต่อย่างใด ดังนั้น ภัยคุกคามจึงมีค่อนข้างหลากหลายมากกว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่โครงการเกิดภัยคุกคามที่มาจากฝีมือของมนุษย์มาก พอจะประมวลได้ ดังนี้

- การบุกรุก ขุดค้น ทำลาย, การใช้ประโยชน์ไม่เหมาะสม, ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อ ระหว่างชุมชนปัจจุบันโดยรอบกับกำเนิดของแหล่งศิลปกรรม, การพัฒนาที่ขัดแย้งโดยรอบ, ภัยธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงการเสื่อมโทรมที่เกิดจากเวลา แมลง แดด ลม ฯลฯ

**1.5.7 แนวความคิดเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยประเภทเรือนแพ**

***ความหมายของเรือนแพ***

ฤทัย ใจจงรัก(2539:222) และประทีป มาลากุล(2530:22) ได้ให้ความหมายว่า เรือนแพ คือ เรือนลอยน้ำโดยอาศัยแพเป็นเครื่องพยุง เป็นเรือนที่อยู่อาศัยหรือเรือนค้าขาย โดยเคลื่อนย้ายลงมาอยู่ในแหล่งน้ำอย่างถาวร มีลักษณะเช่นเดียวกับเรือนที่อยู่อาศัยอื่น ๆ แต่การยึดตัวของไม้ไม่ทำให้ตรึงแน่นมากนักเพื่อให้เรือนมีความยืดหยุ่นสูง สามารถต้านการโยกไหวตามระลอกของกระแสน้ำได้เป็นอย่างดี

***ประเภทของเรือนแพ***

การแบ่งประเภทของเรือนแพมีการแบ่งไว้หลายประเภท โดยมีการศึกษาของ อรศิริ ปานินท์ (2538:129-130), ฤทัย ใจจงรัก (2539:222-224), สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา(2529:229) และหนังสือมรดกของชาติเล่ม 6 (2539:100-103) สามารถสรุปแยกประเภทได้ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

<u>ลักษณะทางกายภาพของอาคารเรือนแพ</u> ซึ่งสามารถแยกได้เป็น เรือนแพแบบเรือนทรงไทยภาคกลาง ซึ่งมีแบบป้านลมชนิดมีเหงาและป้านลมแบบหางปลา เรือนแพแบบเรือนปั้นหยามนิลา เรือนแพแบบเรือนเครื่องผูก และเรือนแพแบบเครื่องสับไม้จริงแบบชาวบ้าน

<u>ลักษณะของการใช้สอยหลักของอาคารเรือนแพ</u> ซึ่งสามารถแยกได้เป็น เรือนแพพักอาศัย เรือนแพค้าขายซึ่งรวมทั้งโกดังเก็บสินค้าที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในแต่ละประเภทของอาคารเรือนแพไม่ว่าจะแบ่งจากลักษณะทางกายภาพหรือลักษณะของการใช้สอยอาคารของอาคารเรือนแพนั้นมีลักษณะโครงสร้างที่เหมือนกัน โดยลักษณะโครงสร้างของเรือนแพโดยส่วนรวมแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ *"โครงสร้างส่วนแพ"* และ *"โครงสร้างส่วนตัวเรือน"*

<u>โครงสร้างในส่วนแพ</u> จะมีทุ่นลอยน้ำและอยู่บริเวณส่วนล่างและทำหน้าที่ในการรับน้ำหนักของตัวเรือนมีลักษณะคล้ายฐานรากที่เป็นฐานลอยน้ำ สามารถแยกประเภทได้ 3 ประเภท คือ (1) ทุ่นประเภทแรก คือ ทุ่นแบบ "เรือโป๊ะ" คือ เรือประเภทหนึ่งที่ใช้เป็นทุ่นรองรับเรือนแพ (2) ทุ่นประเภทที่สอง คือ "ลูกบวบไม้ไผ่" ซึ่งมีลักษณะเป็นไม้ไผ่ที่มัดรวมกันเป็นฟ่อน ๆ ฟ่อนหนึ่งประมาณ 40-50 ลำ ถ้าเป็นลูกบวบขนาดเล็กประมาณ 60 – 100 ลำ และ (3) ทุ่นประเภทสุดท้ายที่พบเห็นใช้งานในปัจจุบัน คือ "แท็งก์คอนกรีต" แท็งก์คอนกรีตมีลักษณะเหมือนเรือโป๊ะขนาดใหญ่ที่กลวง ภายในมีอากาศ ในลักษณะโครงสร้างของเรือนแพส่วนตัวเรือนได้มีการกล่าวไว้โดย ฤทัย ใจจงรัก (2539: 222-224) โดยจะมีการแบ่งเป็นส่วนย่อยๆ ได้ 3 ส่วนดังนี้ ส่วนโครงสร้างและห้องภายในเรือนแพ, ส่วนฝาผนัง และส่วนหลังคา

<u>โครงสร้างส่วนตัวเรือน</u> ในแต่ละประเภทของอาคารเรือนแพไม่ว่าจะแบ่งจากลักษณะทางกายภาพหรือลักษณะของการใช้สอยอาคารของอาคารเรือนแพนั้นมีลักษณะการใช้พื้นที่ใช้สอยในเรือนแพที่คล้ายๆ กัน พื้นที่ใช้สอยในเรือนแพมีทั้งใช้พักอาศัยอย่างเดียว และใช้ทำหน้าที่ผสมระหว่างพักอาศัยและค้าขายไปด้วยในตัว ดังนั้นพื้นที่ใช้สอยพื้นฐานของเรือนแพ คือ ส่วนนอน พักผ่อน ครัวและส้วม ส่วนห้องน้ำไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตบนแพ เพราะส่วนใหญ่อาบในแม่น้ำลำคลองที่แพตั้งอยู่หรือตักอาบเองข้างแพ ถ้าใช้พื้นที่เป็นส่วนค้าขายด้วยในเรือนเดียวกัน จะเปิดหน้ากว้างด้านขนานกับลำน้ำเพื่อใช้ค้าขาย การเปิดส่วนค้าขายเจ้าของแพจะเปิดบานกระทุ้ง ซึ่งเดิมเป็นฝาเรือนให้เปิดขึ้นใช้เป็นกันสาดกันแดดฝนไปด้วยในตัว เมื่อถึงเวลาเย็นเลิกขายของแล้วก็ปิดกลับเป็นผนังของแพตามเดิม สำหรับแพที่ใช้เป็นร้านค้าอย่างเดียวไม่ใช่ที่พักอาศัย ส่วนใหญ่มักมีแพพักอาศัยจอดอยู่ข้างๆ นอกจากการใช้สอยพื้นฐานเท่าที่จำเป็นแล้ว เมื่อครอบครัวขยายขึ้นเจ้าของมักต่อเติมส่วนใช้สอยเพิ่มเติม เช่น เพิ่มจั่วของห้องนอนขยายจากเดิม หรือเพิ่มจั่วของครัว เก็บของและอื่นๆ

**1.5.8 แนวคิดการใช้วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนชนในการจัดทำแผนการอนุรักษ์**

การประยุกต์ใช้วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนการพัฒนาต่าง ๆ ได้มีพัฒนาการมาเป็นเวลาพอสมควร ซึ่งหากพื้นที่ใดมีการบูรณาการในเรื่องการอนุรักษ์เข้ากับการพัฒนา จะสามารถนำเอาวิธีการของการมีส่วนร่วม มาใช้ในการอนุรักษ์ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาชุมชนไปด้วย วิธีการมี



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนร่วมที่นำมาใช้ในโครงการนี้ เป็นวิธีการที่ได้มีการสรุปมาจากหลายพื้นที่ในหลายประเทศ ในที่นี้จะใช้จาก 2 แหล่งที่มา คือ (1) การใช้ภาษาร่วมกันระหว่างผู้ปฏิบัติวิชาชีพกับผู้อาศัย (Dialogue between professionals and residents) จากประเทศเดนมาร์ก และ (2) การสร้างความตระหนักในด้านภูมิทัศน์และประวัติศาสตร์ให้กับชุมชนจากสหรัฐอเมริกา

(1) <u>การใช้ภาษาร่วมกันระหว่างผู้ปฏิบัติวิชาชีพกับผู้อาศัย</u> ในประเทศเดนมาร์ก ได้มีการพัฒนาวิธีการเก็บข้อมูลโดยให้สอดคล้องกับสาระและนิยามของคำว่า "สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural environment)" ที่ได้เริ่มมีการใช้ในประเทศนี้อย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1995 โดยกระทรวงสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศเดนมาร์ก (Danish Ministry of Environment) โดยในความหมายที่ใกล้ตัวที่สุดจะหมายถึงการคำนึงถึงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ (Past) อาคารประวัติศาสตร์ (Historic buildings) และโบราณสถาน (Monuments) ในพื้นที่นั้น ๆ และในเนื้อหาที่กว้างขึ้น จะหมายรวมถึงองค์รวมของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่เชื่อมโยงกับลักษณะภูมิทัศน์ทั้งสภาพพื้นที่ (landscape) และเมือง (Townscape) นอกจากนั้น คำว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ยังครอบคลุมถึงโครงสร้างของเมืองที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ซึ่งทำให้เกิดเป็นชุมชนเมืองที่มีลักษณะเฉพาะ ในการนี้กระทรวงวัฒนธรรมได้กล่าวว่า "ประวัติศาสตร์และลักษณะเฉพาะของเมือง เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการรับรู้ในด้านคุณภาพของการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมปัจจุบัน (History and urban characteristics are of importance for the perception of quality in our everyday environment)"[2]

ด้วยแนวคิดใหม่นี้เองที่ทำให้ประเทศเดนมาร์ก ได้หาหนทางในการได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ด้านสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ในที่นี้ รองศาสตราจารย์ Steen Holmgren และคณะ ได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบที่เรียกว่า Dialogue research คือการเก็บข้อมูลที่ได้จากทั้ง "ภาษาของผู้ปฏิบัติวิชาชีพ (Professionals' dialogue)" กับ "ภาษาของผู้อยู่อาศัย (Residents' dialogue)" ที่รับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนในโครงการฟื้นฟูเมือง โดยได้อธิบายถึงวิธีการในการสำรวจเพื่อได้ข้อมูลที่เป็นภาษาร่วม (Shared dialogue) ระหว่างชุมชนกับนักวิชาการ วิธีการดังกล่าวมีดังนี้

- Residents' group work คือการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับผู้ปฏิบัติวิชาชีพ สถาปนิก และนักวางแผนในการวางแผนโครงการในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง วิธีการนี้ได้มีการปฏิบัติกันมาเป็นเวลา

---

[2] Steen Holmgren & Ole Svensson (2001). "Urban architecture in urban renewal – in dialogue between professionals and residents" *Urban Design International*. 6, 1. 2001. pp 2-14.



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พอสมควรแล้วตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1984 ในโครงการนี้ก็ได้ประยุกต์ใช้วิธีการนี้เช่นกันในช่วงการศึกษาระดับรายละเอียด

- Walk-through-evaluation คือการร่วมนำเดินสำรวจโดยผู้แทนจากชุมชนในเส้นทางที่มีการวางแผนร่วมกันไว้ก่อนแล้ว วิธีการนี้จะคล้ายกับวิธี Reconnaissance trip ซึ่งได้มีการดำเนินการทั้งในช่วงการศึกษาระกว้างและรายละเอียด

- Picture sorting คือการที่ผู้ดำเนินโครงการถ่ายภาพบริเวณต่าง ๆ ในชุมชนแล้วให้ผู้อาศัยในชุมชนเลือกภาพที่ถ่ายไว้ แล้วอธิบายว่ามีอิทธิพลหรือมีความสำคัญอย่างไรต่อตนเอง การเลือกรูปภาพดังกล่าว อาจเป็นได้ทั้งรูปที่มีผลลบหรือผลบวกต่อความรู้สึก จะคล้ายกับวิธี Photo survey

- Photo safari for children คือการให้เด็กนักเรียนถ่ายภาพสถานที่หรือบริเวณต่าง ๆ ในชุมชนและให้เด็กนักเรียนวิจารณ์ถึงความรู้สึกที่มีต่อบริเวณนั้นทั้งดีและไม่ดี การที่เด็กนักเรียนเป็นผู้ถ่ายรูปและวิจารณ์นั้น จะได้ความคิดเห็นและความรู้สึกที่บริสุทธิ์ ไม่มีอคติ และที่สำคัญคือเด็ก ๆ เหล่านี้ จะเป็นผู้ใช้พื้นที่ในชุมชนอีกยาวนานในอนาคต

(2) <u>การสร้างความตระหนักในด้านภูมิทัศน์และประวัติศาสตร์ให้กับชุมชน</u> ในส่วนของสหรัฐอเมริกา โครงการความร่วมมือระหว่าง Scenic America, State University of New York และ National Park Service[3] ได้จัดทำคู่มือให้ชุมชนได้มีความตระหนักถึงความสำคัญและการประเมินคุณค่าของสภาพแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและมรดกทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ชุมชนโดยการปฏิบัติงานจริงของชุมชนและผู้เชี่ยวชาญ โดยได้แบ่งวิธีการสร้างความตระหนักออกเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีเครื่องมือที่แตกต่างกันไป ดังแสดงในตารางที่ 1.1

**ตารางที่ 1.1** วิธีการสร้างความตระหนักแก่ชุมชนในด้านสภาพแวดล้อมและประวัติศาสตร์

| กลุ่มที่ | วิธีการ |
|---|---|
| I. การสำรวจโดยใช้แผนที่และการสังเกตในพื้นที่ | การนำเดินสำรวจโดยชุมชน (Going on a community scavenger hunt) |
| | การกำหนดตำแหน่งในแผนที่ (Mapping special places) |
| | การประเมินเปรียบเทียบการเข้าถึงชุมชน (Comparing community gateway) |
| | การวางแผนเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน (Planning a tour) |
| II. การสำรวจโดยใช้ภาพถ่าย | ให้ชุมชนคัดเลือกและประเมินภาพถ่ายบริเวณต่าง ๆ ในชุมชน (Photographing visual preferences) |

[3] Scenic America; Faculty of Landscape Architecture, College of Environmental, Science, and Forestry, State University of New York; Rivers, Trails and Conservation Assisstance program, National Park Service. *O, Say, Can You See: A Visual Awareness Tool Kit for Communities.* New York, 1999.)



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

| | |
|---|---|
| | คัดเลือกภาพตัวอย่างในชุมชน (Taking photographic sample of your community) |
| | ใช้ภาพถ่ายในการประเมินมุมมองที่มีคุณค่าในชุมชน (Using photographs to evaluate local visual resources) |
| | ใช้ภาพเลื่อนสีในการประเมินมุมมองที่มีคุณค่าในชุมชน (Using slides to evaluate local visual resources) |
| | ใช้ภาพถ่ายเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบัน (Comparing yesterday and today) |
| | ประเมินการเปลี่ยนแปลงในชุมชน (Assessing change in your community) |
| III. การมองภาพการเปลี่ยนแปลงในอนาคต | ใช้ภาพถ่ายทางอากาศเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง (Using aerial photographs to see change) |
| | การวิเคราะห์สื่อภาพต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลง (Look at past landscape change by analyzing maps, photographs and drawings) |
| | การทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนโดยการใช้แผนที่และการเดินสำรวจ (Understanding community change) |
| | การมองภาพการเปลี่ยนแปลงจากโครงการพัฒนาในอนาคต (Visualizing change) |
| | การใช้จินตภาพแสดงอนาคต (Imaging the future) |

(ที่มา สรุปจาก Scenic America; Faculty of Landscape Architecture, College of Environmental, Science, and Forestry, State University of New York; Rivers, Trails and Conservation Assisstance program, National Park Service. *O, Say, Can You See: A Visual Awareness Tool Kit for Communities.* New York, 1999.)

### 1.6 ระเบียบวิธีวิจัย

#### *วิธีการดำเนินการวิจัย*

โครงการวิจัยฉบับนี้เป็นศึกษาแนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเป็นการวิจัยเชิงค้นพบ (Exploratory Research) และการวิจัยเชิงประเมิน (Evaluative Research) โดยจะเน้นวิธีการเก็บข้อมูลโดยให้คนในพื้นที่และผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้ร่วมให้ข้อมูล พร้อมทั้งช่วยประเมินเนื้อหาในโครงการ ตลอดจนแผนและผังต่างๆ การดำเนินงานวิจัยเช่นนี้มักเรียกกันว่า "การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research)" ซึ่งเป็นที่นิยมและเชื่อกันว่าจะช่วยแก้ไขปัญหาของการพัฒนาเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนาได้เป็นอย่างดี

#### *การสำรวจเก็บข้อมูล*

งานวิจัยโครงการนี้ เป็นการสำรวจภาคสนามทางกายภาพเพื่อศึกษาผสานกับข้อมูลเอกสารทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยในการสำรวจมีข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งลักษณะทางกายภาพ และข้อมูลทางเศรษฐกิจสังคม ควรที่จะวางแผนในการ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำรวจเพื่อให้ตรงตามตารางการทำงานที่วางแผนไว้ โดยสามารถแบ่งชนิดของข้อมูลได้เป็น 3 แบบตามแหล่งที่มาของข้อมูล ดังนี้

1) **ข้อมูลจากการสำรวจทางกายภาพ**

- สำรวจทางกายภาพจาก ภาพถ่าย รังวัด จัดทำแผนที่ และแผนผังในชุมชน
- ประมวลกลุ่มข้อมูลจากการสำรวจทางกายภาพ แผนผัง และแบบสถาปัตยกรรม ซึ่งจะแสดงรายละเอียดผังพื้น โครงสร้างและวัสดุ เป็นต้น

2) **ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม**

การเก็บข้อมูลโดยใช้สัมภาษณ์เดี่ยว (individual interview) สัมภาษณ์กลุ่ม (focus interview) และแบบสอบถาม (questionnaire) ซึ่งจะเป็นการสืบหาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายทั้งที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ชาวชุมชน เป็นต้น และเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกลุ่มประชากรในชุมชนที่กำหนดไว้ในการจัดเก็บข้อมูลจะเป็นกลุ่มของครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทั้งหมด กลุ่มครัวเรือนที่มีอยู่ในพื้นที่จะตอบแบบสอบถามด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอาคารและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ รวมทั้งความคิดเห็นต่างๆ ในประเด็นของการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว โดยสอบถามผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในครัวเรือน ในแบบสอบถามมีการเก็บข้อมูลใน 2 ลักษณะ คือ

- ข้อมูลลักษณะประชากร เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจและความคิดเห็น
- ข้อมูลทางกายภาพของครัวเรือนเพื่อให้ทราบถึงลักษณะ รูปแบบและคุณภาพของการอยู่อาศัย

3) **ข้อมูลจากเอกสาร**

ศึกษาและประมวลข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา ความสัมพันธ์กับชุมชนข้างเคียง และพัฒนาการของชุมชน ศึกษาถึงกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี ความเชื่อและภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่นของชาวชุมชน สำหรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวทางนโยบายและมาตรการควบคุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ จะทำการสอบถามและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่รับผิดชอบทางด้านนโยบายและมาตรการควบคุมต่างๆ โดยตรง



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

***ขั้นตอนและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล***

ตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษานี้ อาจแบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มกายภาพ (ได้แก่ สภาพอาคาร การใช้อาคาร เป็นต้น) กลุ่มเศรษฐกิจและสังคม (ได้แก่ เพศ อายุ เป็นต้น) และกลุ่มทัศนคติ (ได้แก่ ความคิดเห็นต่างๆ ข้อเสนอแนะ) ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ต่างกัน คือ

| | |
|---|---|
| **ข้อมูลกลุ่มกายภาพ** | จะใช้วิธีการพรรณนา และการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม ซึ่งแสดงผลโดย รูปภาพ รูปถ่าย และการเขียนแบบสถาปัตยกรรม นอกจากนั้นอาจมีข้อมูลที่วิเคราะห์โดยการพรรณนาทางสถิติด้วย |
| **ข้อมูลกลุ่มเศรษฐกิจและสังคม** | จะใช้วิธีวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (ได้แก่ โปรแกรม SPSS-Statistical Package for Social Science) ในที่นี้จะใช้เพียงสถิติอย่างง่ายหรือในขั้นพรรณนา (Descriptive level) เท่านั้น แต่หากจำเป็นต้องใช้วิธีการหาความสัมพันธ์ของตัวแปร (Associative level) จะใช้ค่าสหสัมพันธ์ที่เหมาะสม |
| **ข้อมูลกลุ่มทัศนคติ** | ใช้วิธีพรรณนาและสถิติอย่างง่ายในการวิเคราะห์ |



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- **ขั้นตอนและวิธีการในการวิจัย การเก็บข้อมูล ประชากร ตัวอย่าง ฯลฯ**

***ขั้นตอนและวิธีการในการวิจัย:***

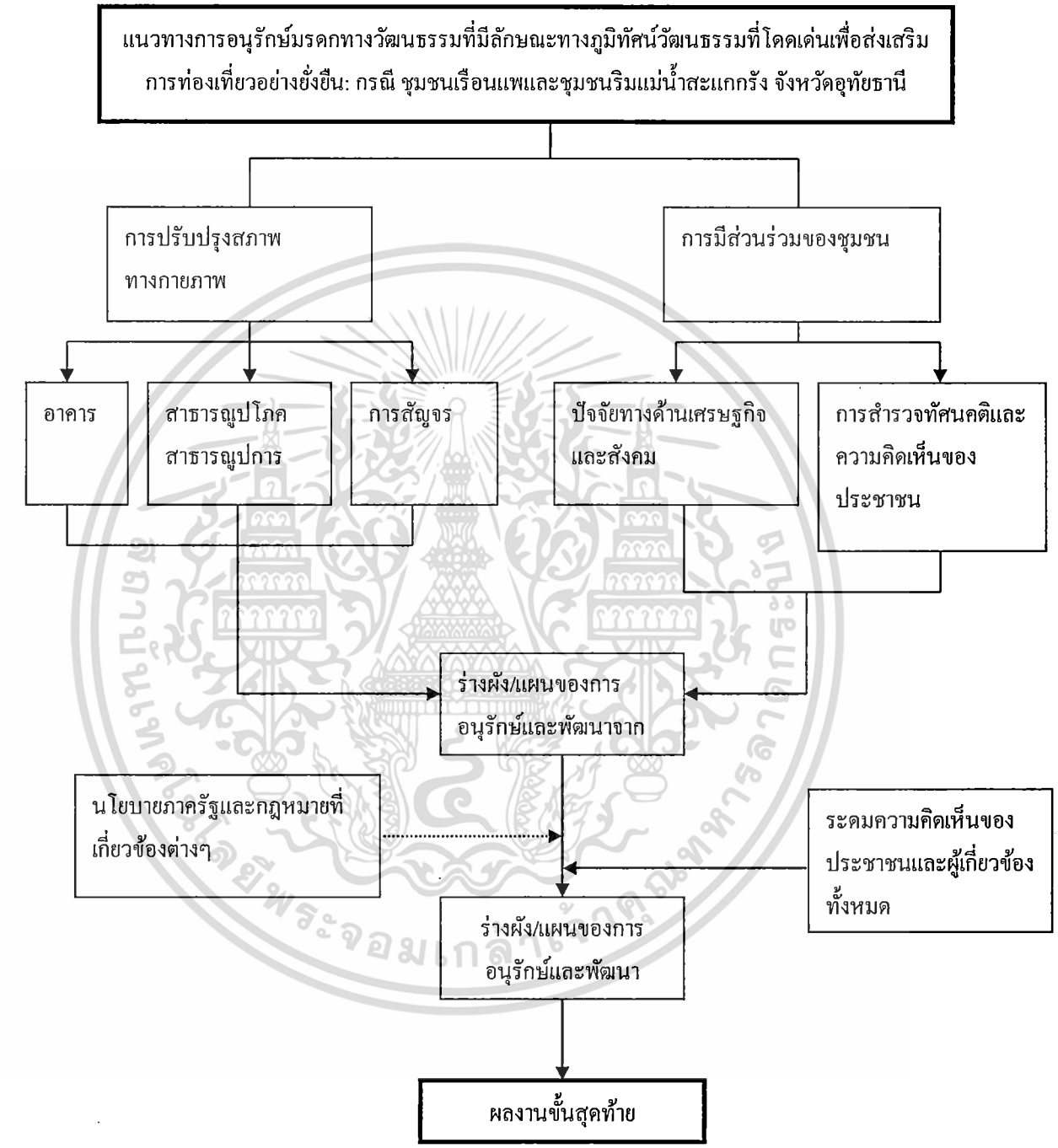


**ภาพที่ 1.2** แผนภูมิแสดงขั้นตอนของการดำเนินโครงการ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# บทที่ 2
# สภาพพื้นที่ทั่วไป

การศึกษาสภาพพื้นที่ศึกษาเพื่อให้ทราบถึงลักษณะต่างๆ โดยในระยะของรายงานความก้าวหน้านั้น จะนำเสนอเฉพาะพื้นที่ชุมชนเรือแพเพียงเท่านั้น โดยจะพิจารณาใน 2 ประเด็น ดังนี้คือ (1) ประวัติและภูมิหลังของพื้นที่ โดยที่พิจารณาทางด้านคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ในเชิงประวัติศาสตร์ โดยมีเป้าหมายเพื่อที่ให้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และ (2) ลักษณะของพื้นที่ เช่น ลักษณะทางภูมิประเทศ อาณาเขตติดต่อ เส้นทางการคมนาคม เป็นต้น โดยมีเป้าหมายเพื่อที่ให้ทราบถึงสภาพพื้นที่ศึกษา

## 2.1 ประวัติและภูมิหลังของจังหวัดอุทัยธานี

### 2.1.1 ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป

ประวัติความเป็นมาโดยสังเขปของเมืองอุทัยธานีมีกล่าวไว้ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา (2544:25-28) ว่ามีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ของกรมศิลปากรยืนยันไว้ว่าเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อน ประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ 3000 ปี มาแล้ว โดยพบหลักฐานยืนยันในหลายพื้นที่ เช่น โครงกระดูก เครื่องมือหินกะเทาะจากหินกรวด ภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์บนหน้าผา (เขาปลาร้า) เป็นต้น

### 2.1.2 ตำนานเมืองอุไทยธานี (ชื่อในอดีต)

ตำนานเก่ามีกล่าวไว้ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา (2544:28-38) เล่าว่า ในสมัยสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองนั้น "ท้าวมหาพรหม" ได้เข้ามาสร้างเมืองที่บ้านอุทัยเก่า คือ อำเภอหนองฉางในปัจจุบันนี้ แล้วพาคนไทยเข้ามาอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านคนมอญ และคนกะเหรี่ยง จึงเรียกว่า"เมืองอู่ไทย" เรียกชื่อตามกลุ่มหรือที่อยู่ของคนไทย ซึ่งพากันตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น มีพืชพันธุ์ และอาหารที่อุดมสมบูรณ์กว่าแห่งอื่น ต่อมากระแสน้ำเปลี่ยนทางเดินและเกิดกันดารน้ำ เมืองอู่ไทยจึงถูกทิ้งร้าง จนในที่สุด "จรพะตะเบิด" ได้เข้ามาปรับปรุงเมืองอู่ไทยโดยขุดที่เก็บกักน้ำไว้ใกล้เมือง และจรพะตะเบิดจึงถือได้ว่าเป็นผู้ปกครองเมืองอู่ไทยเป็นคนแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 2.1** การเดินทางของชาวพื้นเมืองเดิม

**ที่มา** : หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา (2544:28)

เมืองอู่ไทย ต่อมาได้เรียกกันเป็น "เมืองอุไทย" คาดว่าเพี้ยนไปตามสำเนียงชาวพื้นเมืองเดิม ได้มีฐานะเป็นหัวเมืองด่านชั้นนอก มีพระพลสงครามเป็นนายด่านแม่กลอง และพระอินทรเดช เป็นนายด่านหนองหลวง (ปัจจุบันแม่กลอง คือ อำเภออุ้มผาง และหนองหลวง คือ ตำบลหนองหลวง อำเภอเภออุ้มผาง จังหวัดตาก) คอยดูแลพม่าที่จะยกทัพมาตามเส้นทางชายแดนบริเวณด่านแม่ละเมาต่อมาในสมัยพระเอกาทศรถ (พ.ศ.2148 - 2163) ได้โปรดให้บัญญัติอำนาจการใช้ตราประจำตำแหน่ง มีบัญชาการตามหัวเมืองนั้น ได้ระบุในกฎหมายเก่าลักษณะพระธรรมนูญว่า "เมืองอุไทยธานี เป็นหัวเมืองขึ้นแก่มหาดไทย"

**2.1.3 การแบ่งอาณาเขตและการปกครองในอดีต**

มีกล่าวไว้ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา (2544:25-44) ว่าอุทัยธานี เดิมเป็น หมู่บ้านชายแดน มีประชาชนอาศัยอยู่อย่างต่อเนื่องกันมาหลายยุคหลายสมัย บางครั้งก็มีการอพยพโยกย้ายกันไป ปล่อยให้ร้าง จนกระทั่งมาจับใจความได้ว่า "ท้าวมหาพรหม" ได้เข้ามารวบรวมผู้คนก่อสร้างบ้านเรือนขึ้นเป็นหมู่บ้าน ให้ชื่อว่า "บ้านอู่ไทย" ความสำคัญของบ้านอู่ไทย คือ เป็นด่านสอดแนมข้าศึกที่จะเข้ามารุกรานทางด่านแม่ละเมา และด่านเจดีย์สามองค์ ต่อมาก็ถูกทิ้งร้างไประยะหนึ่ง "จรพะตะเบิด" (ไม่แน่ชัดว่าเป็นชาวมอญหรือกะเหรี่ยง) เข้ามาปรับปรุงบ้านอู่ไทย มีการขุดสระน้ำไว้ใช้บริโภค และเป็นเมืองอุไทยในที่สุดสมัยอยุธยา สมเด็จพระนเรศวร ทรงให้จังหวัดอุทัยธานีเป็น "เมืองด่าน" เพราะอยู่ใกล้เขตแดนพม่า เช่น เมืองด่านเมืองอุทัยเก่า (บ้านคลองค่าย) ด่านแม่กลอง ด่านเขาปูน ด่านหนองหลวง ด่านสลักพระ โดยถือเอาเมืองอุทัยเก่าเป็นหัวเมืองด่านชั้นนอก





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พ.ศ.2206 แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ได้มีการรบกับพม่าหลายครั้ง จนพม่าแตกพ่ายหนีไป โดยชาวด่านเมืองอุทัยธานีได้ร่วมรบและติดตมขับไล่ทัพพม่า

สมัยกรุงธนบุรี หลังจากพระเจ้าตากสินได้ปราบปรามชุมชนหัวเมืองต่างๆ และทรงเห็นว่าอุทัยธานีเป็นเมืองร้าง เพราะสงครามกับพม่า จึงได้แต่งตั้งให้ "ขุนสรวิชิต (หน)" ตั้งด่านรักษาเมืองอุทัยธานีที่บ้านคลองค่ายมีการรบพม่าหลายครั้ง ดังนั้นด่านเมืองอุทัยเก่านับเป็นด่านที่สำคัญด่านหนึ่ง พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้พระราชทานช้างหลวงสำหรับเมืองอุทัยธานี เพื่อใช้ในกองทัพหลายครั้ง คือ ปีวอก อัฐศก พ.ศ. 2319 พระราชทานช้างหลวง 2 เชือก นพศก พ.ศ.2320 พระราชทานช้างหลวงพลาย 2 พัง 3 รวม 5 เชือก

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การสงครามกับพม่าเริ่มเบาบางลง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้พยายามจัดการบ้านเมืองให้เรียบร้อย มีการแต่งตั้งเจ้าเมืองไปปกครองตามหัวเมืองต่างๆ เจ้าเมืองอุทัยธานีที่ปรากฏชื่อในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ คือ "พระยาอุไทยธานี" ซึ่งเป็นบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมืองอุทัยธานีใน พ.ศ. 2376 ข้าราชการชาวกรุงเทพฯ ผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็น พระยาอุไทยธานี เจ้าเมืองอุไทยธานีในสมัยนั้น ได้เห็นว่าบ้านสะแกกรังเป็นตลาดใหญ่ มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่กันอย่างหนาแน่น อีกทั้งเป็นสถานที่ที่ชาวอุไทยธานีติดต่อค้าขายข้าว และไม้ซุง กับพ่อค้าที่นั่นมานานแล้ว จึงคิดตั้งบ้านเรือนเพื่อค้าขาย ประจวบกับเวลานั้น เจ้าเมืองไชยนาทเป็นเพื่อนกัน จึงขอตั้งบ้านเรือนที่ริมแม่น้ำสะแกกรัง เนื่องจากผู้คนมาติดต่อราชการและมาค้าขายกันมาก ทั้งนี้ เนื่องจากเจ้าเมืองไม่กล้าขึ้นไปเมืองอุไทยธานีเก่า อ้างว่ากลัวไข้ป่า จึงเป็นเหตุให้พากันอพยพมาอยู่กันมากขึ้น

รัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ดำเนินรอยตามพระราชบิดาทุกประการ ในรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ส่งคนออกไปลาดตระเวนและสืบราชการอยู่เสมอ และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จดหมายเหตุระบุว่า เมืองอุทัยธานี ได้มีการส่งคนออกไปสืบราชการที่เมืองเมาะตำเลิม ตลอดรัชกาล

พ.ศ. 2391 ได้มีการแบ่งเขตดินแดนเมืองอุไทยธานี และเมืองไชยนาท โดยตัดเขตบ้านสะแกกรังทางฝั่งคลองฟากใต้ ตั้งแต่ท้ายบ้านสะแกกรังไปจดเมืองอุไทยธานีเก่า โอนที่นั่นจากเมืองไชยนาท เป็นของเมืองอุไทยธานี ดังนั้นเมืองอุไทยธานี จึงตั้งอยู่ที่ปลายสุดเขตแดนเมืองมโนรมย์ ข้างใต้บ้านลงมาสักคุ้งน้ำหนึ่งก็เป็นแดนเมืองไชยนาท

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ.2441 มีการจัดการปฏิรูปการปกครองครั้งสำคัญ ในสมัยนั้นเมืองอุทัยธานี ขึ้นอยู่กับมณฑลนครสวรรค์ และต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปลี่ยนไปขึ้นกับมณฑลอยุธยา จนกระทั่งมีการประกาศเลิกมณฑล เมื่อปี พ.ศ.2476 และจัดให้จังหวัดเป็นหน่วยงานส่วนภูมิภาคโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บริหารสูงสุด

**2.1.4 ความเป็นมาของชุมชน**

ความเป็นมาของชุมชนเรือนแพริมแม่น้ำสะแกกรังมีกล่าวไว้ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา (2544:70-74) ว่าเมืองอุไทยธานี เป็นเมืองที่อยู่บนที่ดอนและลึกเข้าไป ไม่มีแม่น้ำสายใหญ่ และไม่สามารถติดต่อทางเรือได้ ดังนั้นชาวเมืองอุไทยธานี จึงต้องขนข้าวบรรทุกเกวียน มาลงที่แม่น้ำ จึงทำให้พ่อค้าพากันไปตั้งยุ้งฉางรับซื้อข้าวที่ริมแม่น้ำจนเป็นหมู่บ้านใหญ่ เรียกว่าหมู่บ้าน "สะแกกรัง" เนื่องจากเป็นพื้นที่มีป่าสะแกขึ้นเต็มริมน้ำ และมีต้นสะแกใหญ่อยู่กลางหมู่บ้านชาวจีนเรียกเพี้ยนเป็น "ซิเกี๋ยกั้ง" เป็นตลาดซื้อข้าวที่มีพ่อค้าคนจีนนิยมไปตั้งบ้านเรือนและยุ้งฉาง ต่อมาในระยะหลังได้มีเจ้านายและขุนนางมาตั้งบ้านเรือนอยู่ เพราะความสะดวกในการกะเกณฑ์สิ่งของส่งเมืองหลวง ซึ่งเป็นจำพวก มูลค้างคาว ไม้ซุง กระวาน และช้างป่า อีกทั้งยังมีช่องทางในการค้าข้าวอีกด้วย

จนถึงปัจจุบันการติดต่อค้าขายยังคงดำเนินต่อมาเพียงแต่ลดบทบาทของเส้นทางการคมนาคมทางน้ำในการขนส่งสินค้าลงและมาใช้เส้นทางคมนาคมทางบกมากขึ้นเพราะมีความสะดวกมากขึ้นกว่าในอดีตแต่ยังคงใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำในการดำเนินชีวิตอยู่และยังคงประกอบอาชีพประมงเหมือนในอดีตที่เป็นมา ในส่วนของสถาปัตยกรรมของอาคารบ้านพักอาศัยเรือนแพได้มีการก่อสร้างปรับปรุงอยู่ตลอดเวลาจากเรือนแพเก็บสินค้าเพื่อรอการขนถ่ายในอดีตมาเป็นเรือนพักอาศัยอย่างในปัจจุบัน ซึ่งยังคงเห็นหลักฐานจากภาพถ่ายเก่าที่ปรากฏอาคารพักอาศัยเรือนแพที่ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

**2.2 ลักษณะของพื้นที่**

**2.2.1 ขนาดพื้นที่**

อุทัยธานีในปัจจุบันมีพื้นที่ประมาณ 6,730,246 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองอุทัยธานี อำเภอลานสัก อำเภอหนองขาหย่าง อำเภอหนองฉาง อำเภอทัพทัน อำเภอบ้านไร่ อำเภอสว่างอารมณ์ และอำเภอห้วยคต



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**2.2.2 สภาพภูมิประเทศ**

มีกล่าวไว้ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา (2544:1-5) ว่า ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่าอุทัยธานีเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ดินแดนบางส่วนเคยเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ และเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณหลายเมือง ได้แก่เมืองโบราณบึงคอกช้างในสมัยทวารวดี เมืองโบราณบ้านใต้ เมืองโบราณบ้านคูเมือง และ เมืองโบราณการุ้ง พื้นที่จังหวัดอุทัยธานีโดยทั่ว ๆ ไป มีความลาดเทจากทิศตะวันตกลงมาทางทิศตะวันออกประมาณ 2 ใน 3 เป็นภูเขาและที่ราบสูง โดยทางทิศตะวันตกของจังหวัดในพื้นที่ของอำเภอบ้านไร่ และอำเภอลานสักเป็นภูเขาและที่สูง มีความสูงโดยเฉลี่ย 300 เมตร จากระดับน้ำทะเลพื้นที่ลาดเอียงลงสู่ทางตะวันออกจรดแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ราบ เกิดจากตะกอนแม่น้ำสะแกกรังและแม่น้ำเจ้าพระยา โดยลักษณะภูมิประเทศแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ พื้นที่สูงและภูเขา กับพื้นที่ราบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) พื้นที่สูงและภูเขา ประกอบด้วย พื้นที่ประมาณ 2 ใน 3 ของพื้นที่จังหวัด ในบริเวณทางด้านตะวันตกในพื้นที่อำเภอบ้านไร่ อำเภอลานสัก และอำเภอห้วยคต ซึ่งเป็นบริเวณของทิวเขาถนนธงชัย ทางบริเวณตะวันตกมีเทือกเขาที่สลับซับซ้อนที่สำคัญ ได้แก่ เขาปลาย ห้วยขาแข้ง ห้วยจักจั่น เขาปลายห้วยยอดทั้ง เขากระแทก เขาปลาร้า เขาทองไผ่เขียว เป็นต้น เทือกเขาเหล่านี้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของแม่น้ำสะแกกรัง ลำห้วยพลับพลา ลำห้วยขาแข้ง เป็นต้น

2) พื้นที่ราบ จากพื้นที่เขาและที่สูงทางด้านตะวันตก พื้นที่ลาดเอียงลงสู่ด้านตะวันออกจนจรดแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ราบจะมีความสูงเฉลี่ย 100 เมตร จากระดับน้ำทะเล เป็นที่ราบเกิดจากตะกอนลำน้ำสะแกกรังและแม่น้ำเจ้าพระที่มีความอุดมสมบูรณ์มากแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นแหล่งที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานแล้ว พื้นที่ราบมีเนื้อที่ประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่จังหวัด กระจายตัวอยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอหนองขาหย่าง และอำเภอหนองฉาง

**2.2.3 อาณาเขตติดต่อ**

อาณาเขตติดต่อมีกล่าวไว้ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา (2544:1-2) ว่า

| | | |
|---|---|---|
| **ทิศเหนือ** | ติดต่อกับ | อำเภอพยุหะคีรี อำเภอโกรกพระ และอำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ |
| **ทิศใต้** | ติดต่อกับ | อำเภอวัดสิงห์และอำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี |



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

| | | |
|---|---|---|
| **ทิศตะวันออก** | ติดต่อกับ | อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์และอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท |
| **ทิศตะวันตก** | ติดต่อกับ | อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก อำเภอสังขละบุรี และอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี |

**2.2.4 ตำแหน่งของชุมชนเรือนแพและลักษณะการจอดเรือนแพ**

ตำแหน่งของชุมชนเรือนแพริมแม่น้ำสะแกกรัง ตั้งอยู่บริเวณอำเภอเมืองโดยมีอยู่ใน 2 ตำบล คือ ตำบลอุทัยใหม่ซึ่งอยู่บริเวณด้านซ้ายของแม่น้ำสะแกกรังทางทิศตะวันตกและตำบลสะแกกรังทางทิศตะวันออกโดยมีแม่น้ำสะแกกรังกั้นอยู่ โดยชุมชนเรือนแพตั้งอยู่ใจกลางบริเวณตลาดในปัจจุบัน

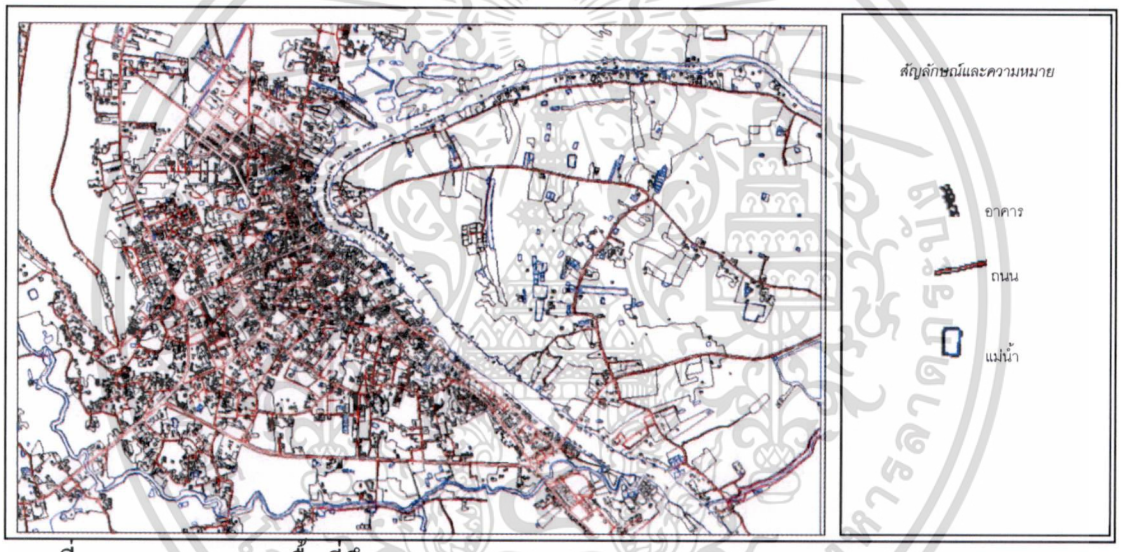


**ภาพที่ 2.2** แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

**2.2.6 การคมนาคมขนส่ง**

การคมนาคมขนส่งเข้าสู่จังหวัดอุทัยธานีมีความสะดวกขึ้นมาก มีถนนที่ได้มาตรฐานหลายสาย และยังสามารถใช้เป็นทางผ่านขึ้นสู่ภาคเหนือได้โดยไม่ต้องผ่านตัวเมืองนครสวรรค์และยังสามารถเดินทางไปยังที่ต่างๆ ได้โดยสะดวก ได้บันทึกไว้ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา (2544:13-14) ว่าการเดินทางโดยรถยนต์ จากกรุงเทพฯ สามารถเดินทางไปอุทัยธานีได้หลายเส้นทาง ได้แก่



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. จากถนนพหลโยธินผ่านจังหวัดสระบุรี อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ และอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาลงแพขนานยนต์ ที่อำเภอมโนรมย์ ผ่านวัดจันทาราม ศาลากลางจังหวัดอุทัยธานีรวมระยะประมาณ 305 กิโลเมตร

2. จากทางหลวงหมายเลข 32 ผ่านอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท และแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 333 ตรงทางแยกท่าน้ำอ้อยหลักกิโลเมตรที่ 206 ข้ามสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา ระยะทางประมาณ 16 กิโลเมตร ผ่านหน้าโรงพยาบาลเลี้ยวซ้ายเข้าตลาดอุทัยธานี รวมเป็นระยะทางประมาณ 222 กิโลเมตร

3. อีกเส้นทางหนึ่งเริ่มต้นจากถนนสาย 32 เช่นกัน เมื่อถึงประมาณกิโลเมตรที่ 30 (อยู่ในเขตจังหวัดอยุธยา) เลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 334 และจากนั้นเข้าทางหลวงหมายเลข 309 ไปตามเส้นทาง ข้ามสะพานจังหวัดอ่างทอง จากนั้นมาตามถนนสาย 311 ผ่านจังหวัดสิงห์บุรี ผ่านจังหวัดชัยนาทที่อำเภอสรรพยา จากนั้นเลี้ยวเข้าเส้นทางหมายเลข 3183 เข้าจังหวัดอุทัยธานี รวมเป็นระยะทางประมาณ 283 กิโลเมตร

การเดินทางภายในจังหวัดจะมีทั้งรถสองแถว และรถประจำทางวิ่งตามเส้นทางต่าง ๆ เช่น อุทัยธานี-หนองฉาง อุทัยธานี-วัดสิงห์ อุทัยธานี-บ้านไร่ ลานสัก-สว่างอารมณ์-ทัพทัน บ้านไร่-คลองแห้ง เพื่อเชื่อมโครงข่ายคมนาคมทั้งจังหวัด เป็นต้น



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# บทที่ 3
## ลักษณะและความสำคัญ

จากการศึกษาสภาพพื้นที่ศึกษาในบทที่ 4 และการวิเคราะห์ลักษณะและความสำคัญในประเด็นการพิจารณาเรื่องของคุณค่า ความสำคัญของทั้งชุมชนและพื้นที่ศึกษาเพื่อให้ทราบถึงเหตุผลและปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ ตลอดจนเพื่อการกำหนดสิ่งที่ควรอนุรักษ์และรูปแบบในการอนุรักษ์ให้มีความสอดคล้องกับลักษณะและความสำคัญของชุมชนและพื้นที่ศึกษา อีกทั้งเพื่อเป็นการผสานการอนุรักษ์และการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกัน โดยมีการพิจารณาใน 2 ประเด็น ดังนี้

1) มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage )
2) ลักษณะทางภูมิทัศน์สถาปัตยกรรม

### 3.1 มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage )

ชุมชนเรือนแพ เป็นรูปแบบทางมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ที่เป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาของสังคม การดำรงชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ทั้งชีวิตความเป็นอยู่และการทำงาน จากการศึกษาลักษณะมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ในชุมชนเรือนแพสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท

1. ทางกายภาพ (Tangible) คือ ตัวอาคารเรือนแพและสภาพแวดล้อม
2. ทางนามธรรม (Intangible) คือ แนวความคิดในการสร้างเรือนแพตลอดจนลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งมีการสืบทอดมาตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าชุมชนเรือนแพมีลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) จนเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของพื้นที่

#### 3.1.1 คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)

คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) นั้นรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้น และทั้งระบบนิเวศน์ โดยพื้นฐานของกระบวนการวิเคราะห์คุณค่า เริ่มจากการสำรวจ จากข้อมูลทางเอกสารและ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การจำกัดความในเรื่องของลักษณะหรือธรรมชาติของชุมชนเรือนแพ ซึ่งคุณค่าเหล่านั้นแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) คุณค่าทางวัฒนธรรม และ 2) คุณค่าทางสังคมเศรษฐกิจ

คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ขึ้นอยู่กับลักษณะทางสังคมและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้นมีการเปลี่ยนแปลง เสื่อมโทรมแตกสลายซึ่งเป็นไปตามลักษณะทางสภาพอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลงและลักษณะการใช้งาน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจกลายมาเป็นส่วนหนึ่งทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ

**คุณค่าทางวัฒนธรรม** คุณค่าในเรื่องความหายาก (Rarity value) ในลักษณะการใช้สอยเพื่อพักอาศัยและประกอบอาชีพนั้นในรูปแบบอาคารเรือนแพเดียวกันพบน้อยมาก เพราะโดยส่วนใหญ่จะเป็นเรือนแพเพื่อการท่องเที่ยว คุณค่าทางด้านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity value) มีความสอดคล้องกับคุณค่าในเรื่องความหายาก เพราะเนื่องจากพื้นที่ชุมชนเรือนแพริมแม่น้ำสะแกกรังใช้เพื่อพักอาศัยและประกอบอาชีพทำให้มีความแตกต่างจากเรือนแพในปัจจุบัน ในส่วนคุณค่าทางด้านศิลปะ ด้านเทคนิค (Relative artistic or Technical value) มีความสำคัญในรูปแบบ เทคนิค โครงสร้าง แนวคิดในการใช้สอยพื้นที่ซึ่งไม่เหมือนอาคารที่ปลูกสร้างอยู่บนบก

**คุณค่าทางสังคมเศรษฐกิจ** คุณค่าทางด้านสังคม (Social value) คุณค่าทางด้านสังคมของชุมชนเรือนแพมีความเกี่ยวพันกับกิจกรรม ประเพณีทางสังคม เช่น การช่วยกันเปลี่ยนลูกบวบแพ และยังมีการปฏิบัติจนถึงปัจจุบันซึ่งรวมถึงรูปแบบเรือนแพที่มีความสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน ส่วนคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ (Economic value) คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจพบได้จากการค้าและการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น คุณค่าทางด้านการใช้สอย (Functional value) มีความเกี่ยวพันกับคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจเป็นรูปแบบการใช้สอยในการพักอาศัยและประกอบอาชีพตั้งแรกเริ่มอย่างกลมกลืนผสานกันได้กับทั้งอาคารหรือทั้งพื้นที่ และสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนคุณค่าทางด้านข้อมูลและการศึกษาหาความรู้ (Educational value) เป็นการให้ข้อมูลในลักษณะเรือนแพที่ใช้พักอาศัยและประกอบอาชีพไปพร้อมๆกัน ตลอดจนข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อีกทางหนึ่ง และคุณค่าทางด้านการเมือง (Political value) พบได้ในวาระสำคัญช่วงที่กษัตริย์เสด็จประพาสต้นตั้งแต่รัชกาลที่ 5 และทรงได้สร้างวัดไว้ในพื้นที่ชุมชนเรือนแพ และในรัชกาลต่อๆ มาจนถึงปัจจุบัน





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

### 3.2 ลักษณะทางภูมิทัศน์สถาปัตยกรรม

#### 3.2.1 สภาพชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำ แม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

สภาพชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำ มีความสำคัญในประเด็นของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape) ที่เป็นการออกแบบภูมิทัศน์ (Landscape Design) และเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยความตั้งใจ เพื่อการดำรงชีวิตและยังเป็นรูปแบบทางภูมิทัศน์ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนยังเป็นภูมิทัศน์ (Landscape) ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอีกด้วย และยังเป็นผลมาจากการเจริญเติบโตที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผ่านประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน โดยมีความสอดคล้องทั้งทางวัสดุและที่ตั้ง (Historical integrity) เป็นรูปแบบของพื้นที่มรดก(Heritage resource) ที่พบยาก เป็นการออกแบบที่ได้คุณภาพ(Intrinsic quality) ซึ่งหมายถึง มีความสอดคล้องทั้งพื้นที่ วัสดุ งานฝีมือและที่ตั้งลักษณะที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในรูปแบบของแหล่งภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม(Cultural Landscape) เมื่อพิจารณาคุณค่าทั้งกลุ่ม (Settlement) พบว่าอาคารภายในชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำ มีคุณค่าทั้งทางการก่อสร้างที่เป็นไปตามความต้องการของการอยู่อาศัยและทางความงามของงานสถาปัตยกรรมหรืออาจไม่สามารถประเมินคุณค่าทางความงามทางสถาปัตยกรรมได้ แต่อาคารเหล่านั้นมีคุณค่าต่อการดำรงชีพหรือมีคุณค่าเมื่อรวมตัวกันเป็นกลุ่ม

ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำเป็นรูปแบบภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์ ถูกขัดเกลาภูมิปัญญาโดยคนรุ่นหนึ่งส่งต่อสู่รุ่นหนึ่ง เป็นการแก้ปัญหาภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ ตามแบบชาวเรือนแพอย่างแท้จริง ซึ่งเรือนแพมีข้อจำกัดทั้งทางด้านน้ำหนัก วัสดุ เวลาและการใช้สอยพื้นที่ ทำให้ต้องผ่านกระบวนการที่ซับซ้อนทางความคิดในการแก้ปัญหาในหลายๆ ด้าน เพื่อให้เกิดการใช้งานที่คุ้มค่าที่สุดและตอบสนองกิจกรรมพื้นฐานของมนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนยังเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีการพัฒนารูปแบบและปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต เป็นผลเนื่องมาจากประชากรในท้องถิ่นได้เลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่เหมาะสม มีความคุ้นเคยและเข้าใจลักษณะวัสดุจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นและสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของชีวิต สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ได้ปรากฏอยู่ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา (2544:70-74) ว่า ที่ตั้งชุมชนเรือนแพตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสะแกกรัง ซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาด้านตรงกันข้ามกับอำเภอมโนรมณ์ จังหวัดชัยนาท แม่น้ำนี้มีน้ำตลอดปีและมีความกว้างประมาณ 50 เมตร ลึกประมาณ 8-9 เมตร ตามริมฝั่งแม่น้ำนี้มีเรือนแพจอดเรียงกันเป็นแถวยาวทั้งสองฝั่ง เริ่มจากตลาด





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ออกไปเป็นระยะทางหลายกิโลเมตร เรือนแพที่จอดอยู่ใกล้ตลาดจะมีความหนาแน่นและแออัดมากกว่าเรือนแพที่จอดอยู่ทางฝั่งซ้ายของริมฝั่งแม่น้ำสะแกกรัง

เรือนแพมีโครงสร้างทำด้วยไม้เป็นส่วนมาก หลังคามุงสังกะสี ตั้งอยู่บนแพซึ่งอัดด้วยไม้ไผ่ลอยอยู่เหนือน้ำ บ้านที่ตั้งอยู่บนแพเป็นแบบง่ายๆ คือ เป็นห้องโถงสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่โล่ง ใช้เป็นที่ทำงานนั่งเล่น รับประทานอาหารและหลับนอน ฯลฯ บางบ้านก็กันห้องนอนไว้ต่างหากสำหรับหัวหน้าครอบครัว ส่วนผู้อาศัยคนอื่น ๆ ก็นอนกางมุ้งอยู่ในห้องโถงซึ่งใช้เป็นที่เก็บของด้วย สำหรับชานเรือนใช้เป็นที่ซักผ้า ทำอาหารและตั้งส้วม ข้างเรือนแพมักจะมีกอผักบุ้ง เตย ผักตบชวาลอยอยู่รอบ ๆ โดยทั่วไปหรือจะกล่าวได้ว่าโดยส่วนใหญ่เรือนแพอาจจะมีกระชังสำหรับเลี้ยงปลา และมีเรือพายผูกติดอยู่กับแพ ส่วนเรือนแพที่มีสมาชิกมากและมีฐานะดีอาจมีเรือนเล็ก ๆ ขึ้นหลังหนึ่งโดยผูกติดกันกับเรือนแพใหญ่เพื่อใช้เป็นที่ทำครัว หรือใช้เป็นที่เก็บของต่างหาก

**ภาพที่ 3.1** แสดงการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชาวชุมชน

**ที่มา :** จากการสำรวจเก็บข้อมูล



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 3.2** แสดงผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงปลากระชัง

**ที่มา :** จากการสำรวจเก็บข้อมูล



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# บทที่ 4
# ชุมชนริมแม่น้ำ

ในบทนี้จะกล่าวถึงสภาพทางกายภาพของพื้นที่ศึกษาอย่างละเอียด ซึ่งจะศึกษาถึงสภาพทางกายภาพในด้านต่างๆ เช่น การใช้อาคาร จำนวนชั้นและการต่อเติมอาคาร วัสดุอาคาร สภาพอาคาร รูปแบบสถาปัตยกรรม ป้ายโฆษณาและกันสาด ระบบสาธารณูปโภคและการป้องกันภัย รวมทั้งการสัญจร เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการจัดทำแนวทางการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ อีกทั้งยังเพื่อเป็นการบันทึกแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอีกด้วย

## 4.1 การจัดกลุ่มอาคาร

ชุมชนริมน้ำมีรูปแบบจากการพัฒนาเมืองที่มีการติดต่อค้าขายกันมาแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน กล่าวคือ ในช่วงด้านหัวตลาด คือ บริเวณด้านเหนือของกลุ่มอาคารทั้งหมด จะเป็นอาคารในกลุ่มแรกที่สร้างขึ้น เหตุที่ตั้งที่ ณ บริเวณนี้เพราะเป็นทำเลที่เหมาะสมทางด้านการค้าขายเป็นอันดับแรก และการอยู่อาศัยควบคู่กันไปตามลำดับ เนื่องด้วยบริเวณนี้เป็นรอยต่อของแม่น้ำ การติดต่อค้าขายจึงทำได้สะดวก มีการติดต่อค้าขายมาจากทั้งตัวพระนครที่มาจากทางแม่น้ำเจ้าพระยา และจังหวัดชัยนาท เมื่อการค้าขายเจริญยิ่งขึ้นในเวลาต่อมา จึงได้มีการก่อสร้างขยายตลาดมาทางทิศใต้ โดยยังคงใช้เป็นอาคารค้าขายผสมผสานกับอาคารพักอาศัยไปในตัว บริเวณโดยรวมของชุมชนนั้นจะเกาะกลุ่มอยู่ตามแนวขนานกับแม่น้ำสะแกกรัง ซึ่งในปัจจุบันยังอาคารยังคงมีสภาพทางสถาปัตยกรรมที่ดี มีความเสื่อมสภาพน้อย ในการขยายตลาดนั้นได้มีการแบ่งเป็น 4 ช่วง โดยในแต่ละช่วงจะมีวงเวียน และทางเชื่อมกับท่าน้ำเป็นเส้นแบ่งกลุ่มของอาคาร



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 4.1** แสดงสภาพทั่วไปภายในชุมชนริมน้ำ

### 4.2 การใช้อาคาร

ลักษณะการใช้อาคารในชุมชน จะจัดแบ่งเป็นการใช้สอยอาคารชั้นล่างและการใช้สอยอาคารชั้นบน จากการสำรวจพบว่าใช้อาคารชั้นล่างส่วนใหญ่เพื่อการค้าขาย (ร้อยละ 95) และใช้อาคารชั้นบนทั้งหมดเพื่อการพักอาศัยหลับนอน และเก็บของ การศึกษากิจกรรมภายในอาคาร แสดงให้เห็นถึงการดำรงกิจกรรมต่างๆ อยู่ค่อนข้างมากในชุมชน อีกทั้งยังคงพบการดำเนินกิจกรรมสองอย่างควบคู่กับไป คือ "การค้าควบคู่ไปกับพักอาศัย" ในแง่ทางกายภาพนั้นลักษณะทางกิจกรรมที่ยังคงมีการดำเนินอยู่เช่นนี้ หมายถึง ชุมชนยังคงรักษาสภาพกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการอยู่อาศัยเอาไว้ได้ ถึงแม้เวลาผ่านมานาน

### 4.3 จำนวนชั้นและการต่อเติมอาคาร

#### 4.3.1 จำนวนชั้น

อาคารในชุมชนโดยส่วนใหญ่เป็นอาคารที่ไม่สูงนัก จากการสำรวจพบว่ามีอาคารสูงสองชั้นเป็นส่วนใหญ่ โดยมีหลังคาแบนและมีหลังคาสูงแยกกันตามกลุ่มอาคาร โดยที่มีเพียงอาคารบางส่วนเท่านั้นที่มีความสูงมากกว่าสามชั้น



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 4.2** แสดงจำนวนชั้นของอาคารโดยทั่วไปภายในชุมชนริมน้ำ

**4.3.2 การต่อเติมและเปลี่ยนแปลงอาคาร**

การต่อเติมอาคาร จากการสำรวจพบว่าในชุมชนจะมีการต่อเติมด้านบนของอาคารใต้เป็นส่วนใหญ่ เนื่องด้วยบริเวณนั้นยังมีพื้นที่ที่สามารถขยายหรือต่อเติมไปได้ ในส่วนอื่น เช่น ประตู หน้าต่าง ถึงแม้ว่าอาคารจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง แต่ผู้อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงโดยยังคงรักษารูปแบบและวัสดุให้เหมือนกับตัวอาคารเดิม โดยเฉพาะด้านหน้าของแต่ละเรือนแถว ยังคงรักษารูปแบบและวัสดุไม่ต่างจากเดิม ซึ่งนับว่าเป็นผลดีที่ยังคงรักษารูปแบบอาคารเดิมไว้ได้ แต่มีเพียงบางส่วนที่ต่อเติมแตกต่างจากอาคารรูปแบบเดิมอยู่บ้าง จากการสำรวจการต่อเติมและเปลี่ยนแปลงอาคารนั้น จะแบ่งการพิจารณาเป็น 2 ส่วน คือ เฉพาะส่วนของ (1) ด้านหน้าอาคาร และ (2) ผังอาคาร

ในส่วนของด้านหน้าอาคารนั้น รายงานฉบับนี้ได้ให้ความสำคัญอย่างมากเพราะว่าจะเป็นส่วนที่บุคคลภายนอก (ที่มิใช่ผู้อยู่อาศัยในอาคารคูหานั้นๆ) พบเห็นมากที่สุด และยังเป็นลักษณะเด่นของพื้นที่แหล่งมรดกแหล่งนี้ ในส่วนของผังอาคารและโครงสร้างอาคารนั้น ได้มีการสร้างชั้นดาดฟ้าเพื่อการใช้เก็บของ โดยมีการต่อเติมไว้ภายในบ้านในเกือบทุกบ้าน (ร้อยละ 90) การต่อเติมด้านหน้าอาคาร



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พบว่า ในบางอาคารประตูบานเฟี้ยมและหน้าต่างด้านหน้าทางเข้าจะมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุแต่ยังคงรูปแบบเดิมไว้ โดยขนาดและระยะยังคงเหมือนเดิม (ร้อยละ 85) ซึ่งเจ้าของบ้านบอกว่า "เพื่อให้เข้ากับของเดิม" ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความใส่ใจในรายละเอียดแม้จะไม่เหมือนแบบเดิมก็ตามที มีเพียงบางหลังเท่านั้นที่เปลี่ยนทั้งรูปแบบและวัสดุ (ร้อยละ 15)

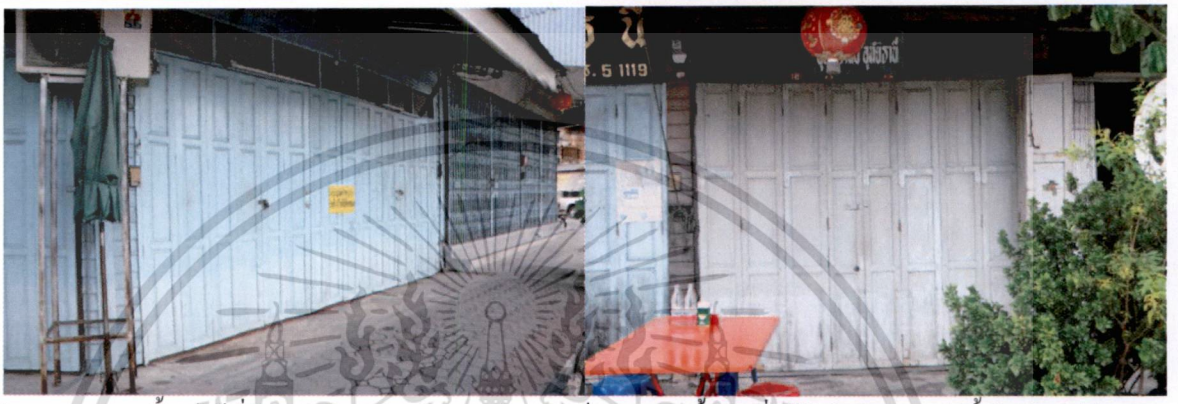

รูปแบบของบานเฟี้ยมไม้ ที่มี 3 ลูกฟัก แบ่งอย่างละ เท่าๆ กันเป็นรูปแบบดั้งเดิมที่ใช้กันในชุมชนแห่งนี้ โดยในรูปมีจำนวนบานที่แตกต่างกันอันเนื่องมาจากได้ถูกก่อสร้างต่างยุคสมัย และยังต่างขนาดความกว้างของห้องแถวภายในตลาด แต่ยังคงรักษาใช้รูปแบบเดิม (pattern) อยู่

**ภาพที่ 4.3** แสดงรูปแบบดั้งเดิมของบานเฟี้ยมที่ใช้ในชุมชน

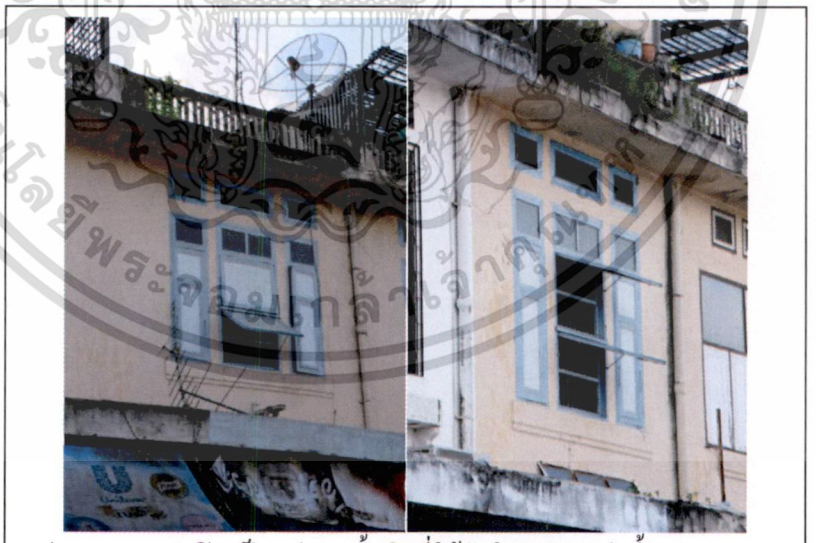

รูปแบบของบานเปิด เป็นรูปแบบดั้งเดิมที่ใช้กันในชุมชนแห่งนี้

**ภาพที่ 4.4** แสดงรูปแบบดั้งเดิมของบานเปิดที่ใช้ในชุมชน



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 4.5** แสดงรูปแบบการต่อเติมชั้นดาดฟ้าอาคารภายในชุมชนริมน้ำ

อาคารที่มีการเปลี่ยนแปลงวัสดุกรุผิวแต่ยังคงรูปแบบเดิมไว้ โดยขนาดและระยะยังคงเดิม

**ภาพที่ 4.6** แสดงการเปลี่ยนแปลงด้านหน้าอาคารภายในชุมชน



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อาคารที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งวัสดุกรุผิว ตลอดจนขนาดและระยะ

**ภาพที่ 4.7** แสดงการเปลี่ยนแปลงด้านหน้าอาคารภายในชุมชน (ต่อ)

## 4.4 วัสดุอาคาร

วัสดุของอาคาร แยกพิจารณาใน 3 ส่วน คือ (1) ผนังและโครงสร้าง (2) พื้น และ (3) หลังคา โดยอาคารส่วนใหญ่ในชุมชนจะเป็นผนังคอนกรีตและโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก และมีดาดฟ้าเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60) อีกส่วนที่เหลือจะมีลักษณะเป็นผนังไม้และโครงสร้างไม้ และมีวัสดุหลังคาสังกะสีและกระเบื้องลอนคู่เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 35) โดยที่เหลือเป็นหลังคาจากกระเบื้องว่าว (ร้อยละ 5) เป็นในส่วนพื้นของอาคารมีลักษณะผสมกันระหว่างพื้นกระเบื้องและพื้นปูนขัดมัน

**ภาพที่ 4.8** แสดงการใช้วัสดุหลังคาในชุมชน



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

### 4.5 สภาพอาคาร

การพิจารณาสภาพอาคาร ได้แบ่งสภาพอาคารเป็น 3 ระดับ เพื่อสะดวกในการวางแผนอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว โดยแบ่งเป็น

- อาคารสภาพดี หมายถึง อาคารที่มีโครงสร้างสมบูรณ์ มีการบำรุงรักษาดี
- อาคารสภาพปานกลาง หมายถึง อาคารที่ยังมีโครงสร้างสมบูรณ์ หรือพอใช้ แต่ขาดการบำรุงรักษา
- อาคารสภาพทรุดโทรม หมายถึง อาคารที่มีโครงสร้างทรุดโทรมและขาดการบำรุงรักษา

จากการสำรวจพบว่า ส่วนใหญ่มีสภาพดี (ร้อยละ 95) รองลงมาเป็นอาคารที่มีสภาพปานกลาง (ร้อยละ 5) โดยจากการสำรวจไม่พบอาคารสภาพทรุดโทรม ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่อาคารที่มีอยู่ในชุมชนทั้งหมดนั้น ยังคงมีผู้อยู่อาศัยโดยตลอด แสดงให้เห็นว่าชาวชุมชนได้มีการดูแลรักษาอาคารเป็นอย่างดี

### 4.6 รูปแบบอาคาร

ในชุมชน มีรูปแบบอาคารไม่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่ได้อิทธิพลและพัฒนามาจากอาคารค้าขาย ในการพิจารณาเรื่องรูปแบบนั้น ขอเสนอข้อมูลในลักษณะเป็นรูปแบบ (Style) โดยมีลักษณะเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบอาคารคอนกรีตที่สามารถพบได้ในช่วงยุค 1960s-1970s รูปแบบที่เน้นเส้นตรงตามแนวตั้งและแนวนอนที่ชัดเจน เรียบง่าย ซึ่งอาคารในชุมชนมีความคล้ายกับอาคารที่พบได้ในชุมชนท่าเตียน กรุงเทพมหานครฯ ส่วนรูปแบบหลักที่สอง คือ อาคารเรือนแถวไม้สองชั้น โดยอาคารเรือนแถวไม้สองชั้น เป็นอาคารที่สร้างขึ้นสองชั้น มีวัสดุผนังเป็นไม้ วัสดุพื้นเป็นคอนกรีตขัดมัน และวัสดุหลังคาเป็นกระเบื้องว่าวหรือสังกะสี



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 4.9** แสดงรูปแบบอาคารไม้โดยทั่วไปภายในชุมชนริมน้ำ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 4.10** แสดงรูปแบบอาคารคอนกรีตโดยทั่วไปภายในชุมชนริมน้ำ

## 4.7 สิ่งบดบังอาคาร ป้ายโฆษณาและกันสาด

สิ่งที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยรวมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ป้ายโฆษณา กันสาด รวมทั้ง อุปกรณ์ต่างๆ ที่ปิดบังด้านหน้าอาคาร เช่น รางระบายน้ำฝน เครื่องปรับอากาศ กล่องเก็บ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประตูเหล็ก เป็นต้น ในบริเวณชุมชน ปัญหาเรื่องป้ายโฆษณามีมากเนื่องจากเป็นชุมชนค้าขาย ในส่วนการติดตั้งป้ายชื่อร้าน ส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบเดิม คือ ติดตั้งบริเวณช่องลมเหนือประตูชั้นล่าง ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ กันสาด เครื่องปรับอากาศ และประตูเหล็ก

**ภาพที่ 4.11** แสดงตัวอย่างสิ่งปิดบังอาคารที่พบในชุมชน

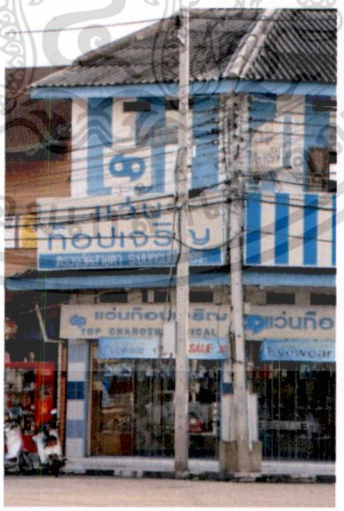

**ภาพที่ 4.12** แสดงตัวอย่างการใช้รูปแบบของการทาสีที่ส่งผลต่อรูปแบบอาคารโดยรวม



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

## 4.8 ระบบสาธารณูปโภคและการป้องกันภัย

ระบบสาธารณูปโภคของพื้นที่ชุมชนริมน้ำ ในส่วนของการให้บริการไฟฟ้า น้ำประปา และโทรศัพท์ นั้นไม่พบปัญหาในเรื่องของการให้บริการ แต่จากการสำรวจนั้น พบว่า สายไฟ และสายโทรศัพท์ ไม่เป็นระเบียบ ซึ่งเป็นปัญหาของมุมมอง และทัศนียภาพ อีกประเด็นปัญหาหนึ่ง คือ ระนาบของทางเดิน เป็นสาเหตุหลักๆ ในเรื่องปัญหาการสัญจร ที่สามารถพบได้โดยทั่วไปในชุมชน

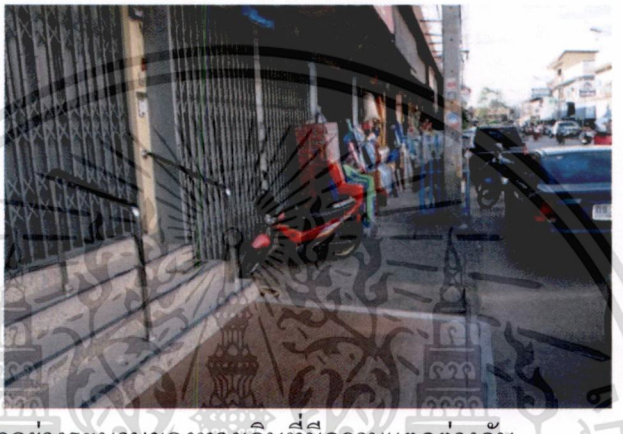

**ภาพที่ 4.13** แสดงตัวอย่างระนาบของทางเดินที่มีความแตกต่างกัน

## 4.9 การสัญจรและที่จอดรถ

### 4.9.1 การสัญจรทางบก

เป็นการสัญจรที่นิยมมากที่สุดในพื้นที่ในปัจจุบัน ซึ่งต่างจากสมัยก่อนที่ใช้ทางน้ำเป็นหลัก ถนนศรีอุทัย คือ ถนนสายหลักที่ผ่านชุมชน การจาราจรคล่องตัวโดยตลอดทั้งวัน

สำหรับทางเดินเท้า โดยในพื้นที่ชุมชนมีลักษณะพื้นผิวราบเรียบ แต่มีระดับสูงต่ำที่ต่างมันและไม่ต่อเนื่องกัน ซึ่งจากการสอบถาม พบว่า เจ้าของอาคารร้านค้าเป็นผู้ปรับปรุงเอง มีลักษณะต่างคนต่างทำ จึงส่งผลให้มีมีความสอดคล้องกันในทางสัญจร และในบางส่วนยังมีการจัดวางสินค้ากีดขวาง โดยส่วนใหญ่จะพบอยู่ทั่วไปในชุมชน

ลักษณะของที่จอดรถนั้น ที่จอดรถแบ่งเป็นที่จอดรถขนส่งและที่จอดรถส่วนบุคคล ที่จอดรถขนส่งมีที่จอดที่ไม่ชัดเจนแม้มีป้ายบอกก็ตาม อันเนื่องมาจากการที่มีรถส่วนบุคคลมาจอดขวาง หรือป้ายจราจรที่ไม้เด่นชัด โดยบางส่วนของชุมชนไม่พบเลย ในส่วนที่จอดรถส่วนบุคคลนั้น มีที่จอดริมถนนด้านหน้าร้านค้าหรือด้านหน้าแต่ละคูหา



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

### 4.9.2 การสัญจรทางน้ำ

การสัญจรทางน้ำในสมัยก่อนคึกคักมาก แต่ในปัจจุบันมีการขนส่งทางน้ำน้อยลงมาก มีเพียงชาวชุมชนและประชาชนละแวกใกล้เคียงเท่านั้นที่ยังคงใช้กันอยู่

## 4.10 คุณค่าของชุมชน

เนื่องจากชุมชนมีลักษณะเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) คุณค่าของชุมชนจึงทำการจัดเก็บจากสองที่มาคือ จากทั้งชาวบ้านผู้อยู่อาศัยและนักวิชาการ โดยสามารถสรุปได้เป็น 2 แนวทางคือ (1) คุณค่าทางวัฒนธรรม คือ คุณค่าทางด้านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity value), คุณค่าทางด้านศิลปะด้านเทคนิค (Relative artistic or Technical value), และคุณค่าในเรื่องความหายาก (Rarity value) และ , (2) คุณค่าทางสังคมเศรษฐกิจคือ คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ (Economic value), คุณค่าทางด้านการใช้สอย (Functional value), คุณค่าทางด้านข้อมูลและการศึกษาหาความรู้ (Educational value), และคุณค่าทางด้านสังคม (Social value)

## 4.11 ความคิดเห็นต่อสภาพการอยู่อาศัย และการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว

โดยภาพรวมของอาคารที่อยู่ในเกณฑ์ที่ดี แต่มีบางส่วนที่ต้องการการปรับปรุงฟื้นฟูเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยหลักๆ แล้ว ชาวชุมชนเห็นว่าต้องปรับปรุงสภาพพื้นถนนตลอดจนทางเท้าเข้าบ้านเป็นอันดับแรกก่อน รองลงมาเป็นการจัดระเบียบสายไฟและสายโทรศัพท์ และปรับปรุงสภาพอาคารบ้านเรือน ซึ่งโดยส่วนใหญ่เห็นว่าการให้บริการสาธารณูปโภคในพื้นที่ดีอยู่แล้ว ชาวชุมชนทั้งหมดเห็นว่าชุมชนสามารถที่จะอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวได้ ซึ่งชาวชุมชนเห็นว่าชุมชนจะได้เป็นที่รู้จักของผู้อื่น ค้าขายดีขึ้น ดำรงรักษาอาคารที่มีคุณค่าตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่มีคุณค่าไว้ได้ ซึ่งชาวชุมชนทั้งหมดอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวนี้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

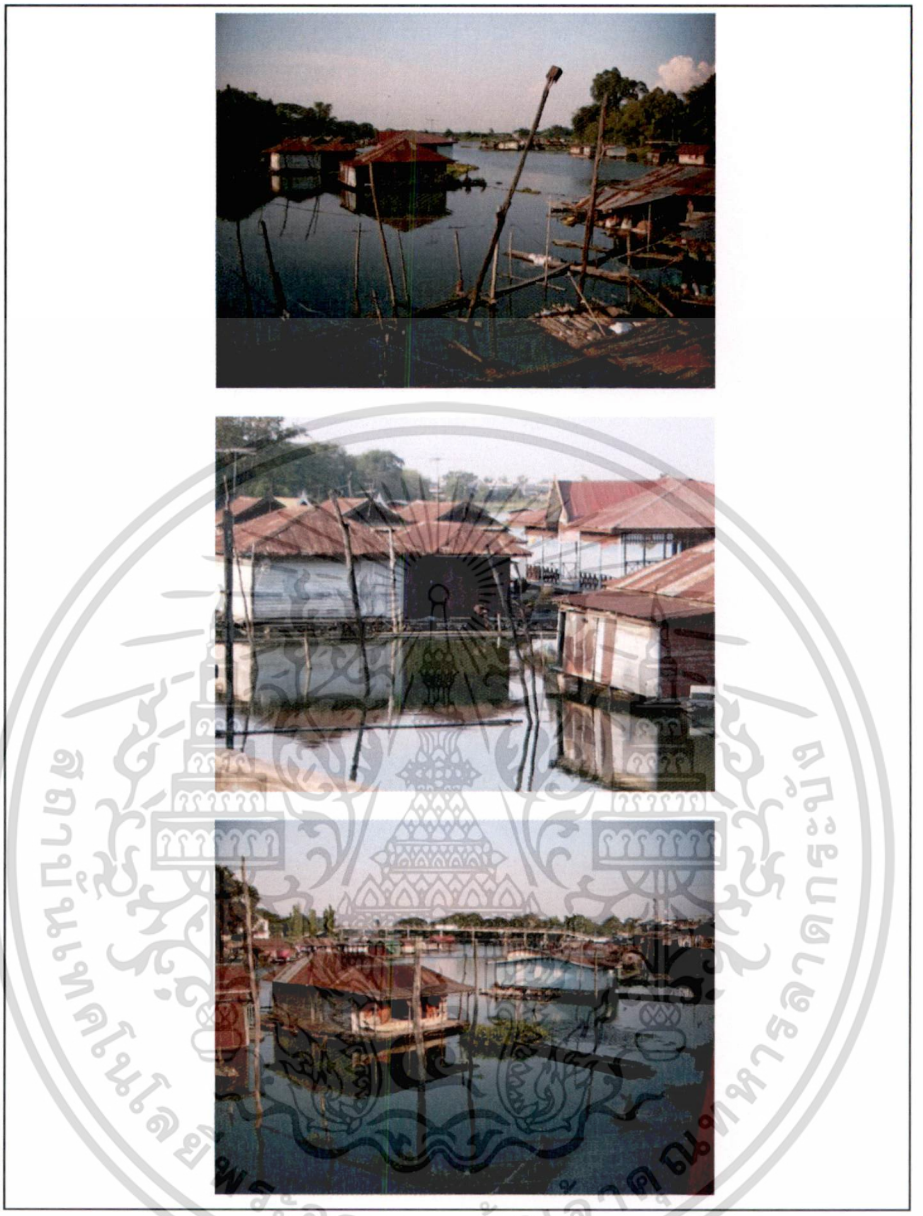

**ภาพที่ 5.2** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพบริเวณหน้าศาลเจ้ากวนอู

**ที่มา :** จากการสำรวจเก็บข้อมูล



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**2) เรือนแพบริเวณหน้าวัดโบสถ์**

เป็นกลุ่มเรือนแพที่มีความเก่าแก่ที่สุดอีกกลุ่มหนึ่งของชุมชนเพราะเป็นพื้นที่สำคัญ เป็นพื้นที่ที่มีการจอดเรือนแพที่มีความหนาแน่นสูง มีการจอดซ้อนกันของเรือนแพอยู่บ้าง การเข้าถึงสามารถเข้าถึงได้ทั้งทางบกที่ใช้ทางผ่านเข้าทางวัดและทางน้ำ พื้นที่ริมตลิ่งนั้นใช้เป็นพื้นทางสัญจรเข้าบ้านและเก็บยานพาหนะเท่านั้นเพราะเป็นพื้นที่ของวัด การเลี้ยงปลากระชังก็เช่นเดียงกันโดยส่วนใหญ่เรือนแพในกลุ่มนี้จะไม่นิยมเลี้ยงปลาเพราะเป็นเขตวัดและในอดีตนั้นจากการสอบถามทราบว่าเจ้าอาวาสรุ่นที่ 2 ของวัดนั้นอนุญาตให้จอดได้แต่ไม่ต้องการให้เลี้ยงปลา แต่ในปัจจุบันมีบางเรือนที่เลี้ยงปลาเช่นกัน

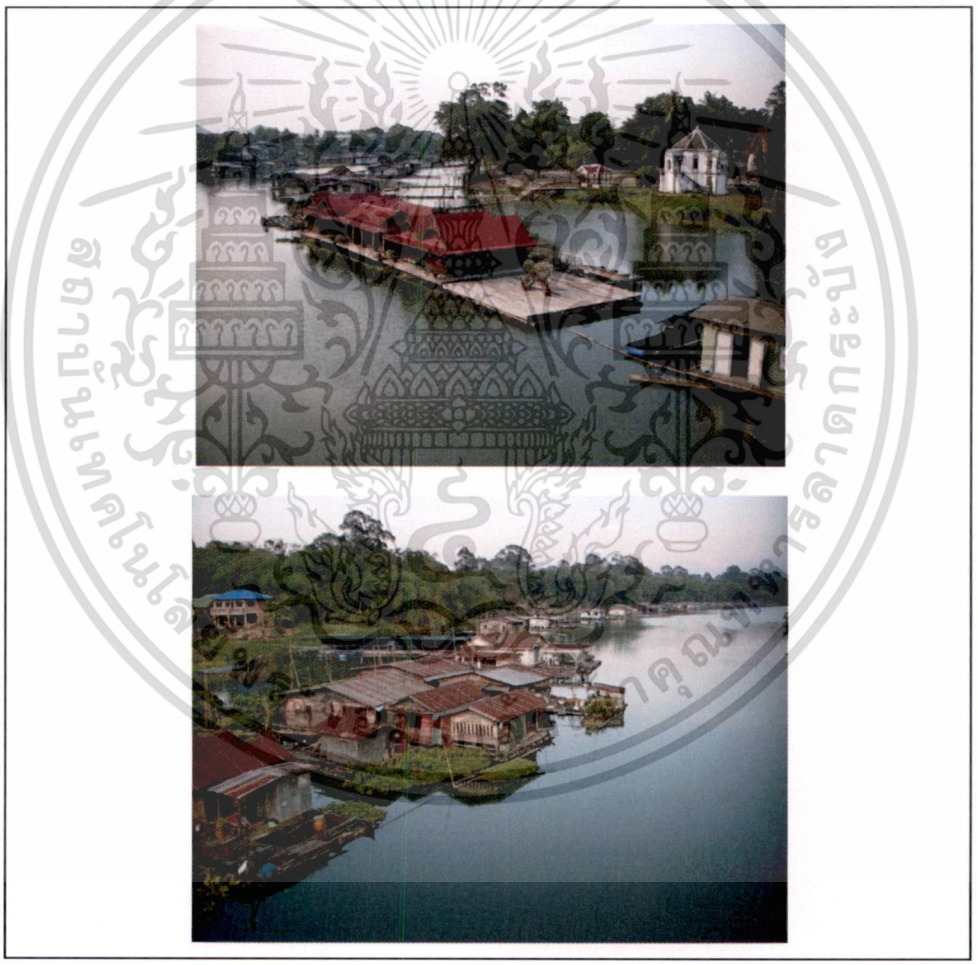

**ภาพที่ 5.3** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพหน้าวัดโบสถ์

**ที่มา :** จากการสำรวจเก็บข้อมูล



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 5.4** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพหน้าวัดโบสถ์(ต่อ)

**ที่มา :** จากการสำรวจเก็บข้อมูล

**3) เรือนแพบริเวณหน้าวัดพิชัยปุรณาราม**

เป็นกลุ่มเรือนแพที่มีความเก่าแก่ที่สุดของชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งเช่นกัน มีการจอดเรือนแพเรียงรายกระจายตัวตามเส้นแม่น้ำ และมีการเลี้ยงปลาในกระชังในลักษณะการไว้กระชังเลี้ยงปลามักอยู่ด้านข้างหรือด้านหน้าของเรือนแพเพราะบริเวณด้านหลังนั้นจะกีดขวางทางสัญจรเข้าเรือนแพ และบริเวณด้านหน้านั้นกระแสน้ำจะไหลมากกว่าด้านหลังและน้ำสามารถถ่ายได้ตลอดเวลา ส่วนพื้นที่ริมตลิ่งส่วนใหญ่ใช้เป็นทางสัญจรเข้าบ้านและเก็บยานพาหนะบางบ้านมีการปลูกพืชบ้าง

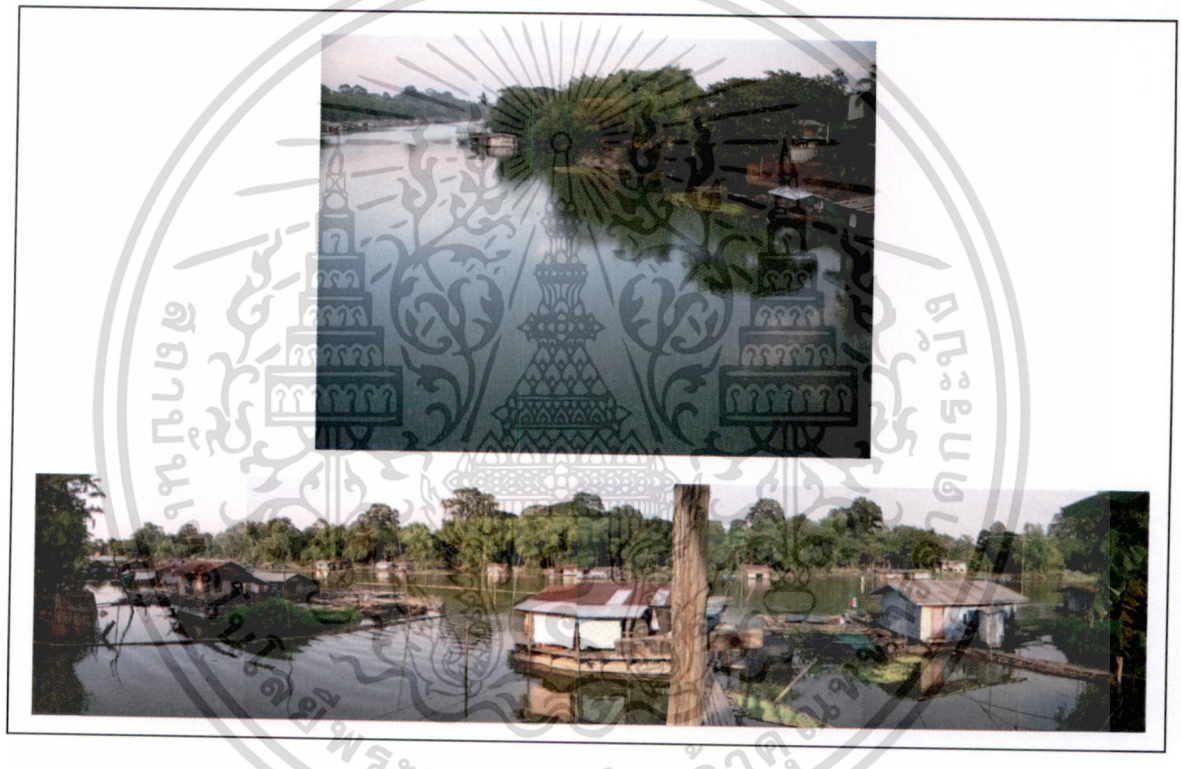

**ภาพที่ 5.5** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพหน้าวัดพิชัยปุรณาราม
**ที่มา :** จากการสำรวจเก็บข้อมูล



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**4) เรือนแพบริเวณสะพานข้ามไปเกาะเทโพ**

เป็นกลุ่มเรือนแพที่มีลักษณะการกระจายเป็นกลุ่มๆ มีการจอดเรือนแพเรียงรายกระจายตัวตามเส้นแม่น้ำ พื้นที่ริมตลิ่งส่วนใหญ่ไม่สามารถทำได้เพราะส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของคนอื่น การเข้าถึงได้โดยทั้งบกและทางน้ำเพราะมีถนนเข้าถึงได้แต่มีในระยะสั้นๆ โดยบรรยากาศภายในกลุ่มนี้ค่อนข้างเงียบสงบเป็นกลุ่มของเครือญาติกันเสียส่วนใหญ่ มีการเลี้ยงปลาในกระชังอยู่บ้างมักอยู่ด้านข้างหรือด้านหน้าของเรือนแพ

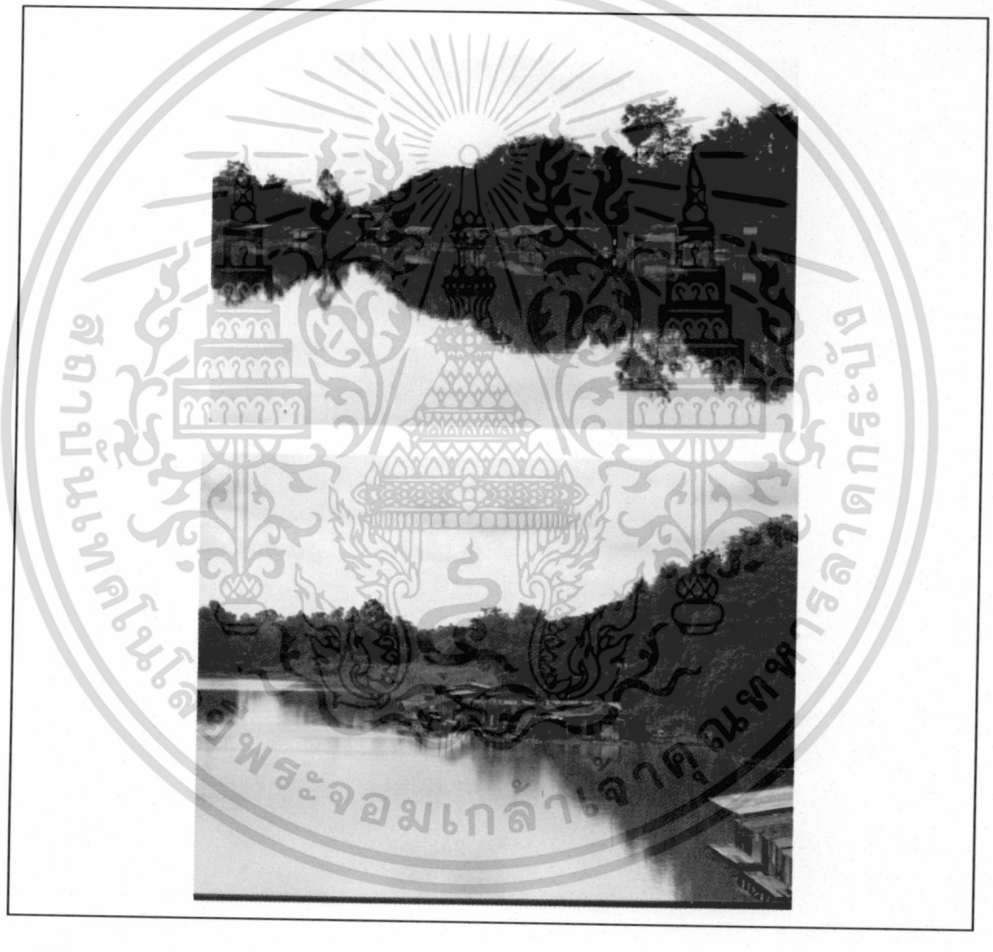

**ภาพที่ 5.6** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพบริเวณสะพานข้ามไปเกาะเทโพ
**ที่มา :** จากการสำรวจเก็บข้อมูล



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 5.7** แสดงลักษณะอาคารในกลุ่มเรือนแพบริเวณสะพานข้ามไปเกาะเทโพ(ต่อ)

**ที่มา :** จากการสำรวจเก็บข้อมูล



รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง *"แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี"*

จากการสำรวจเก็บข้อมูลพบว่ากลุ่มเรือนแพที่มีจำนวนกลุ่มเรือนแพสูงที่สุดคือ เรือนแพบริเวณวัดโบสถ์และเรือนแพบริเวณหน้าวัดพิชัยปุรณาราม เนื่องจากพื้นที่บริเวณตลาดนั้นมีความสะดวกในการทำกิจกรรมที่ต้องติดต่อกับพื้นที่หรือผู้คนบนบกได้สะดวกและเป็นศูนย์กลางของการค้าขายและการคมนาคมที่สำคัญของจังหวัดทำให้มีเรือนแพมาจอดเรียงรายกันอย่างหนาแน่น

## 5.2 การปลูกสร้างเรือนแพ

ในการปลูกเรือนแพมีความแตกต่างอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับการปลูกเรือนที่อยู่บนบกเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญในเรื่องของสถานที่ กล่าวคือ การปลูกเรือนแพจะอาศัยลูกดิ่งและระดับน้ำ ไม่ได้เนื่องจากการทำงานจะทำอยู่บนแพที่มีความโคลง ในการหาระยะดิ่งและระดับ น้ำหนักของผู้วัดจะทำให้แนวดิ่งไม่ฉากกับแนวระดับของแพเนื่องจากแพจะจมไม่เท่ากัน ในการปลูกเรือนแพจะใช้เพียงไม้ฉากวัดเพียงอย่างเดียวและมีการกำหนดเสาหลักเพื่อทำการเทียบระยะต่อๆ กันออกไป ถึงแม้ผนังและพื้นจะไม่ฉากแต่อาคารทั้งหมดก็จะเอนเอียงไปด้านใดด้านหนึ่งคล้ายรูปขนมเปียกปูนที่มีการโย้ไปด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งจะทำให้เรือนแพสามารถขยับได้บ้างเล็กน้อยเมื่อเวลาที่มีคลื่นหรือลมแรงๆ เพิ่มความปลอดภัยในการอยู่อาศัยอีกด้วย

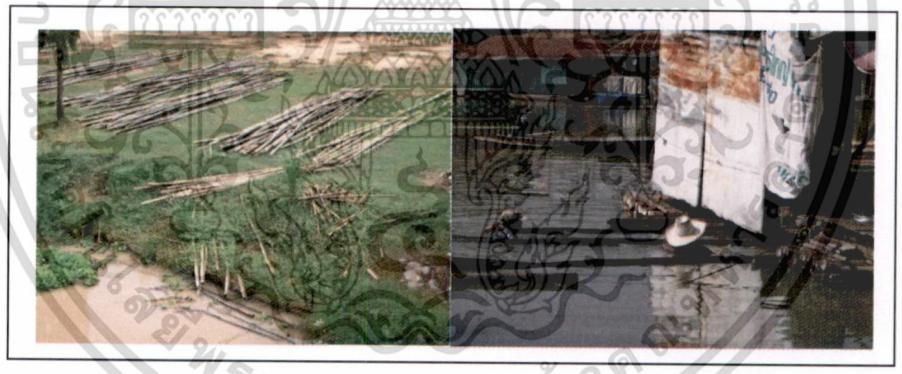

**ภาพที่ 5.8** แสดงการเปลี่ยนถ่ายลูกบวบ
**ที่มา:** จากการสำรวจเก็บข้อมูล

ในการปลูกเรือนแพจะสังเกตได้ว่า มีลักษณะที่เป็นสัดส่วนกันของวัสดุเพราะในอดีตการปลูกเรือนแพจะยกฝาเรือนสำเร็จมาปลูกเป็นเรือนแพ สัดส่วนบางประการยังคงสืบต่อกันมา เช่น ความสูงของฝ้าหรือหลังคาของห้องครัวที่ต่ำ ช่องหน้าต่างและช่องแสงที่ต่ำเนื่องจากในระหว่างที่ใช้พื้นที่จะนั่งทำครัวมิได้ยืนจึงไม่จำเป็นที่จะต้องทำให้สูงและยังคงสัดส่วนที่มี





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ แสวงหาประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความสัมพันธ์กับมนุษย์ และสัดส่วนที่เกิดจากขนาดของวัสดุที่มีอยู่ เนื่องจากต้องใช้วัสดุทุกชิ้นให้พอดี

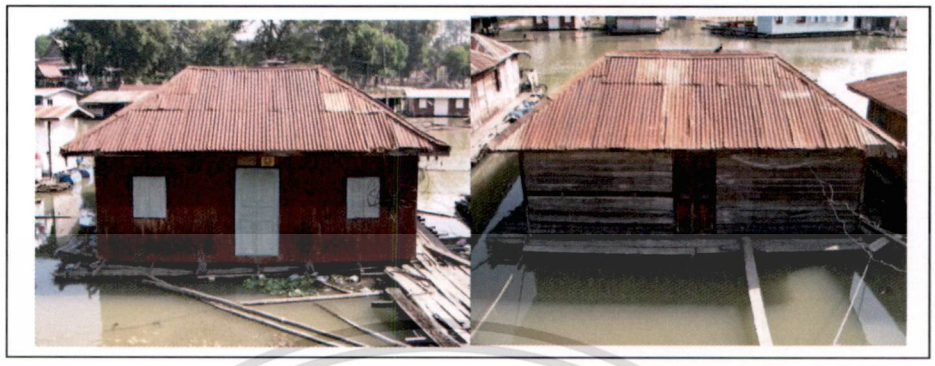

**ภาพที่ 5.9** แสดงลักษณะอาคารที่มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน
**ที่มา:** จากการสำรวจเก็บข้อมูล

จากการออกแบบและปลูกสร้างเรือนแพ มีคุณลักษณะพิเศษที่เป็นอเนกประสงค์ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

**1. ผู้ใช้อาคาร** ความหลากหลายของผู้ใช้อาคารเรือนแพ เป็นการออกแบบที่สามารถรองรับและคำนึงถึงความหลากหลายของผู้ใช้สอยอาคาร โดยทำให้การใช้สอยมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น เพราะปลูกสร้างและอ้างอิงจากผู้ใช้สอยอาคารที่มีความแตกต่างกันมากมาย เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเคยชิน อายุ เพศที่แตกต่างกัน เป็นต้น ทำให้ผู้ใช้สอยอาคารมีความคล่องตัวในการใช้งานและเกิดความพึงพอใจ เป็นการออกแบบที่คำนึงถึงพฤติกรรมมนุษย์ และความเป็นมนุษย์

**2. กิจกรรมและการใช้สอย** เป็นการออกแบบพื้นที่ให้สามารถใช้สอยและทำกิจกรรมที่หลากหลายในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์ในพื้นที่เดิม ทำให้พื้นที่เสมือนมีชีวิตชีวา มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและส่งผลใช้พื้นที่ได้คุ้มค่ามากขึ้น

**3. วัสดุและโครงสร้าง** มีการนำคุณสมบัติของสิ่งของวัสดุต่างๆ มาใช้อย่างหลากหลาย ทั้งขนาดและระยะที่สามารถดัดแปลงใช้ได้หลากหลาย ระบบการก่อสร้างที่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่นที่ผนวกความเหมาะสมของทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานที่มี ทำให้การก่อสร้างทำได้โดยสะดวกทั้งในด้านของวิธีการและวัสดุ

เรือนแพเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจเพราะเป็นการออกแบบที่มีความคิดสร้างสรรค์ที่ถูกขัดเกลาภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งส่งต่อสู่รุ่นหนึ่ง โดยเป็นการแก้ปัญหาภายใต้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อจำกัดต่างๆ ตามแบบชาวเรือนแพอย่างแท้จริง ซึ่งชาวเรือนแพนั้นมีข้อจำกัดทั้งทางด้านน้ำหนักวัสดุ เวลา และการใช้สอยพื้นที่ ทำให้ต้องผ่านกระบวนที่ซับซ้อนทางความคิดในการแก้ปัญหาในหลายๆ ด้าน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการใช้งานที่คุ้มค่าที่สุดและตอบสนองกิจกรรมพื้นฐานของมนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

**5.3 ลักษณะการใช้พื้นที่ของเรือนแพ**

ในการศึกษาลักษณะการใช้พื้นที่วัตถุประสงค์ที่ต้องการหาลักษณะแบบอาคารเรือนแพ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาจาก 3 ประเด็นคือ

- **การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence)** เพื่อให้ทราบถึงลักษณะความต่อเนื่องของลำดับการใช้พื้นที่
- **การแบ่งพื้นที่ (Zoning)** เพื่อให้ทราบถึงลักษณะความต่อเนื่องของการแบ่งพื้นที่ในลักษณะของพื้นที่ในอาคาร พื้นที่กึ่งในอาคารและพื้นที่นอกอาคาร
- **กิจกรรมที่ใช้ในพื้นที่ (Activities)** เพื่อให้ทราบถึงลักษณะของกิจกรรมว่ามีความสอดคล้องกับพื้นที่อย่างไรและมีความเป็นส่วนตัวมากน้อยอย่างไร

จากประเด็นการพิจารณาข้างต้นสามารถแยกลักษณะแบบอาคารพักอาศัยเรือนแพจำนวน 100 หลังได้ 4 ลักษณะ คือ

1) เรือนแพที่มีการกั้นห้องมีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์ชัดเจน
2) เรือนแพที่ไม่มีการกั้นกห้องแต่มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์ชัดเจน
3) เรือนแพที่มีการกั้นห้องและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน แต่ไม่มีพื้นที่ทำครัว
4) อาคารเรือนแพที่ไม่มีห้องกั้นและไม่มีพื้นที่ทำครัว

1) <u>เรือนแพที่มีห้องนอนกั้นห้อง มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน</u> มีอยู่ 30 หลังคา เป็นรูปแบบอาคารพักอาศัยเรือนแพที่มีมากที่สุดในชุมชนเรือนแพโดยลักษณะของเรือนแพมี 3 ประเด็น คือ

- การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence) ลักษณะความต่อเนื่องของลำดับการใช้พื้นที่จะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน โดยมีแพเป็นส่วนที่อยู่ด้านหน้าที่ติดแม่น้ำและถัดมา



รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง *"แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่โดดเด่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณี ชุมชนเรือนแพและชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี"*

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นลานและพาไลทางเดินรอบอาคารก่อนจะเข้าโถงและห้องนอนที่มีการกั้นห้องอยู่ด้านในสุดของบ้าน

- การแบ่งพื้นที่ (Zoning) ความต่อเนื่องของการแบ่งพื้นที่เริ่มจากพื้นที่ภายนอกอาคารที่อยู่ด้านหน้าสุดติดแม่น้ำและถัดออกมาเป็นพื้นที่กึ่งในอาคารซึ่งเป็นพื้นที่ทางเดินรอบอาคารที่มีชายคาของเรือนแพคลุมอยู่และพื้นที่ภายในอาคารมีการกั้นฝาห้องอย่างชัดเจน
- กิจกรรมที่ใช้ในพื้นที่ (Activities) ลักษณะของกิจกรรมจะแบ่งพื้นที่โดยใช้มิติของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องและการกั้นพื้นที่ที่ชัดเจน กล่าวคือ ในส่วนของพื้นที่ที่ใช้เวลาในการแบ่งจะพบในส่วนของพื้นที่ทางเดินโดยรอบอาคารหรือพาไล โดยเป็นส่วนอาบน้ำและส่วนซักล้าง ส่วนพื้นที่ห้องโถงที่สามารถปรับการใช้เพื่อการหลับนอนได้ในยามค่ำคืน และการกั้นพื้นที่ที่ชัดเจนนั้นจะมีอยู่ในห้องนอนที่กั้นออกจากโถงโดยมีประตูเชื่อมจากห้องโถงนั่นเอง

พื้นที่ครัวจะจัดอยู่มุมใดมุมหนึ่งของห้องโถงโดยอยู่ด้านหน้าของเรือนแพ มีการใช้น้ำจากแม่น้ำเพื่อการซักล้างและประกอบอาหารในบางเวลา ส่วนของห้องส้วมจะจัดอยู่บริเวณด้านหลังของเรือนแพที่ติดกับฝั่งเป็นมุมที่หลบจากสายตาโดยเข้าถึงได้ทั้งทางเดินรอบอาคาร

2) <u>เรือนแพที่ไม่มีห้องนอนแต่มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน</u> มีอยู่ 55 หลัง โดยลักษณะของเรือนแพมี 3 ประเด็น คือ

- การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence) ลักษณะความต่อเนื่องของลำดับการใช้พื้นที่จะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน โดยมีแพเป็นส่วนที่อยู่ด้านหน้าที่ติดแม่น้ำและถัดมาเป็นลานและพาไลทางเดินรอบอาคารก่อนจะเข้าโถงที่อยู่ด้านในสุดของบ้าน
- การแบ่งพื้นที่ (Zoning) ความต่อเนื่องของการแบ่งพื้นที่เริ่มจากพื้นที่ภายนอกอาคารที่อยู่ด้านหน้าสุดติดแม่น้ำและถัดออกมาเป็นพื้นที่กึ่งในอาคารซึ่งเป็นพื้นที่ทางเดินรอบอาคารที่มีชายคาของเรือนแพคลุมอยู่ โดยพื้นที่ภายในอาคารมีการกั้นห้องโดยใช้เสาโครงสร้างของอาคารเป็นตัวแบ่งพื้นที่
- กิจกรรมที่ใช้ในพื้นที่ (Activities) ลักษณะของกิจกรรมจะแบ่งพื้นที่โดยใช้มิติของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องและการกั้นพื้นที่โดยใช้โครงสร้างของอาคาร กล่าวคือ ในส่วนของพื้นที่ที่ใช้เวลาในการแบ่งจะพบในส่วนของพื้นที่ทางเดินหรือพาไลโดยรอบอาคาร เป็นส่วนอาบน้ำและส่วนซักล้าง ส่วนพื้นที่ห้องโถงที่สามารถปรับการใช้เพื่อการหลับนอนได้ในยามค่ำคืน และการกั้นพื้นที่โดยใช้เสาของเรือนแพกั้นพื้นที่ส่วนต่างๆ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่ครัวจะจัดอยู่มุมใดมุมหนึ่งของห้องโถงโดยอยู่ด้านหน้าของเรือนแพ มีการใช้น้ำจากแม่น้ำเพื่อการซักล้างและประกอบอาหารในบางเวลา ส่วนของห้องส้วมจะจัดอยู่บริเวณด้านหลังของเรือนแพที่ติดกับฝั่งเป็นมุมที่หลบจากสายตาโดยเข้าถึงได้ทั้งทางเดินรอบอาคารและในส่วนนอน บริเวณนอนจะอยู่บริเวณในสุดของเรือนแพในส่วนโถงเพื่อความเป็นส่วนตัวที่สุดโดยมีเสาอาคารเป็นตัวแบ่งพื้นที่

3) <u>เรือนแพที่มีห้องนอนกั้นห้องและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจนแต่ไม่มีพื้นที่ทำครัว</u> มีอยู่ 5 หลัง โดยลักษณะของเรือนแพมี 3 ประเด็น คือ

- การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence) ลักษณะความต่อเนื่องของลำดับการใช้พื้นที่จะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน โดยมีแพเป็นส่วนที่อยู่ด้านหน้าที่ติดแม่น้ำและถัดมาเป็นลานและพาไลทางเดินรอบอาคารก่อนจะเข้าโถงและห้องนอนที่มีการกั้นห้องอยู่ด้านในสุดของบ้าน
- การแบ่งพื้นที่ (Zoning) ความต่อเนื่องของการแบ่งพื้นที่เริ่มจากพื้นที่ภายนอกอาคารที่อยู่ด้านหน้าสุดติดแม่น้ำและถัดออกมาเป็นพื้นที่กึ่งในอาคารซึ่งเป็นพื้นที่ทางเดินรอบอาคารที่มีชายคาของเรือนแพคลุมอยู่และพื้นที่ภายในอาคารมีการกั้นฝาห้องอย่างชัดเจน
- กิจกรรมที่ใช้ในพื้นที่ (Activities) ลักษณะของกิจกรรมจะแบ่งพื้นที่โดยใช้มิติของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องและการกั้นพื้นที่ที่ชัดเจน กล่าวคือ ในส่วนของพื้นที่ที่ใช้เวลาในการแบ่งจะพบในส่วนของพื้นที่พาไลทางเดินโดยรอบอาคาร เป็นส่วนอาบน้ำและส่วนซักล้างในพื้นที่เดียวกัน ส่วนพื้นที่ห้องโถงที่สามารถปรับการใช้เพื่อการหลับนอนได้ในเวลากลางคืนและห้องนอนที่มีการกั้นพื้นที่ชัดเจนออกจากโถงโดยมีประตูเชื่อมจากห้องโถงนั่นเอง

อาคารประเภทนี้จะไม่มีพื้นที่ครัวแต่จะมีการใช้เรือนครัวหรือส่วนครัวร่วมกันกับของหลังอื่น โดยส่วนใหญ่จะเป็นญาติกัน ส่วนของห้องส้วมจะจัดอยู่บริเวณด้านหลังของเรือนแพที่ติดกับฝั่งเป็นมุมที่หลบจากสายตาโดยเข้าถึงได้ทั้งทางเดินรอบอาคารและในส่วนนอนจะอยู่บริเวณในสุดของเรือนแพในส่วนโถงเพื่อความเป็นส่วนตัวที่สุดโดยมีฝากั้นห้องเป็นตัวแบ่งพื้นที่ชัดเจน

4) <u>เรือนแพที่ไม่มีห้องกั้นและไม่มีพื้นที่ทำครัว</u> มีอยู่ 10 หลัง โดยลักษณะของเรือนแพมีดังนี้ 3 ประเด็นคือ





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence) ลักษณะความต่อเนื่องของลำดับการใช้พื้นที่จะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน โดยมีแพเป็นส่วนที่อยู่ด้านหน้าที่ติดแม่น้ำและถัดมาเป็นพาไลและทางเดินรอบอาคารก่อนจะเข้าโถงที่อยู่ด้านในสุดของบ้าน
- การแบ่งพื้นที่ (Zoning) ความต่อเนื่องของการแบ่งพื้นที่เริ่มจากพื้นที่ภายนอกอาคารที่อยู่ด้านหน้าสุดติดแม่น้ำและถัดออกมาเป็นพื้นที่กึ่งในอาคารซึ่งเป็นพื้นที่ทางเดินรอบอาคารที่มีชายคาของเรือนแพคลุมอยู่ โดยพื้นที่ภายในอาคารมีการกั้นห้องโดยใช้เสาโครงสร้างของอาคารเป็นตัวแบ่งพื้นที่
- กิจกรรมที่ใช้ในพื้นที่ (Activities) ลักษณะของกิจกรรมจะแบ่งพื้นที่โดยใช้มิติของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องและการกั้นพื้นที่โดยใช้โครงสร้างของอาคาร กล่าวคือ ในส่วนของพื้นที่ที่ใช้เวลาในการแบ่งจะพบในส่วนของพื้นที่พาไลทางเดินโดยรอบอาคาร เป็นส่วนอาบน้ำและส่วนซักล้าง และพื้นที่ห้องโถงที่สามารถปรับการใช้เพื่อการหลับนอนได้ในยามค่ำคืน และการกั้นพื้นที่โดยใช้เสาของเรือนแพกั้นพื้นที่ส่วนต่างๆ

อาคารประเภทนี้จะไม่มีพื้นที่ครัวแต่จะมีการใช้เรือนครัวหรือส่วนครัวร่วมกันกันของหลังอื่นโดยส่วนใหญ่นั้นจะมีลักษณะเป็นญาติกัน ส่วนของห้องส้วมจะจัดอยู่บริเวณด้านหลังของเรือนแพที่ติดกับฝั่งเป็นมุมที่หลบจากสายตาโดยเข้าถึงได้ทั้งทางเดินรอบอาคารและในส่วนของส่วนนอนนั้นจะอยู่บริเวณในสุดของเรือนแพในส่วนโถงเพื่อความเป็นส่วนตัวที่สุดโดยมีเสาอาคารเป็นตัวแบ่งพื้นที่

**ตารางที่ 5.1** แสดงลักษณะของอาคารเรือนแพจำแนกตามลักษณะการใช้พื้นที่

| ลักษณะของอาคารเรือนแพ | จำนวน (หลัง) | ร้อยละ |
|---|---|---|
| 1) เรือนแพที่มีห้องนอนกั้นห้อง มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน | 30 | 30 |
| 2) เรือนแพที่ไม่มีห้องนอนแต่มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน | 55 | 55 |
| 3) เรือนแพที่มีห้องนอนกั้นห้องและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน แต่ไม่มีพื้นที่ทำครัว | 5 | 5 |
| 4) เรือนแพที่ไม่มีห้องกั้นและไม่มีพื้นที่ทำครัว | 10 | 10 |
| **รวม** | 100 | 100.00 |

**ที่มา:** จากการสำรวจเก็บข้อมูล



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากตารางที่ 5.2-5.5 แสดงให้เห็นถึงเกณฑ์การพิจารณาใน 3 ประเด็นคือการลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence) การแบ่งพื้นที่ (Zoning) กิจกรรมที่ใช้ในพื้นที่ (Activities) โดยนำมาซ้อนเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นต่าง ๆ ทั้ง 3 ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.2 สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 1.

| ประเภท | ผังอาคาร | หลักเกณฑ์ในการพิจารณา | ลักษณะตามเกณฑ์ในการพิจารณา | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 1. | เรือนแพที่มีห้องนอนกั้นห้อง มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน | การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence) | แพ (Platform float) | ทางเดินและพาไล (Path and Veranda) | ห้องโถง (Hall) | ภายในห้อง (Room) |
| | 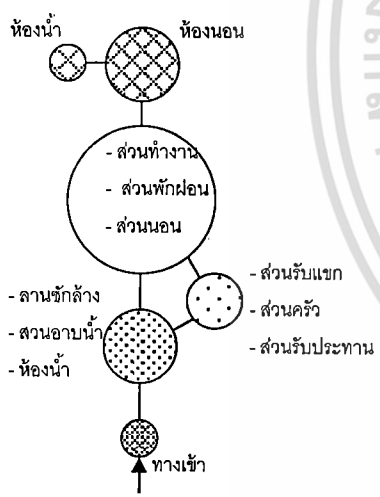 | การแบ่งพื้นที่ (Zoning) | ภายนอกอาคาร (Outdoor) | กึ่งภายในอาคาร (Semi-indoor) | ภายในอาคาร (Indoor) | |
| | | กิจกรรม (Activities) | ส่วนเปิดเผย (Public) | | ส่วนกึ่งเปิดเผย (Semi-public) | ส่วนกึ่งส่วนตัว (Semi-private) | ส่วนตัว (Private) |
| | | | - ทางเข้า | - ลานซักล้าง<br>- ส่วนอาบน้ำ<br>- ห้องน้ำ | - ส่วนรับแขก<br>- ส่วนครัว<br>- ส่วนรับประทาน | - ส่วนทำงาน<br>- ส่วนพักผ่อน<br>- ส่วนนอน | - ห้องน้ำ<br>- ห้องนอน |

ที่มา: จากการสำรวจเก็บข้อมูล

ตารางที่ 5.3 สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 2.

| ประเภท | ผังอาคาร | หลักเกณฑ์ในการพิจารณา | ลักษณะตามเกณฑ์ในการพิจารณา | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 2. | เรือนแพที่ไม่มีห้องนอนแต่มีพื้นที่ทำครัวและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน<br> 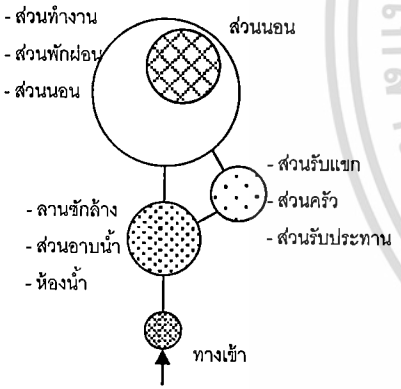 <br> | การลำดับการใช้พื้นที่<br>(Spatial sequence) | แพ<br>(Platform float) | ทางเดินและพาไล<br>(Path and Veranda) | ห้องโถง<br>(Hall) | |
| | | การแบ่งพื้นที่<br>(Zoning) | ภายนอกอาคาร<br>(Outdoor) | กึ่งภายในอาคาร<br>(Semi-indoor) | ภายในอาคาร<br>(Indoor) | | |
| | | กิจกรรม<br>(Activities) | ส่วนเปิดเผย<br>(Public) | | ส่วนกึ่งเปิดเผย<br>(Semi-public) | ส่วนกึ่งส่วนตัว<br>(Semi-private) | ส่วนตัว<br>(Private) |
| | | | - ทางเข้า | - ลานซักล้าง<br>- ส่วนอาบน้ำ<br>- ห้องน้ำ | - ส่วนรับแขก<br>- ส่วนครัว<br>- ส่วนรับประทาน | - ส่วนทำงาน<br>- ส่วนพักผ่อน<br>- ส่วนนอน | - ส่วนนอน |

ที่มา: จากการสำรวจเก็บข้อมูล

**ตารางที่ 5.4** สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 3.

| ประเภท | ผังอาคาร | หลักเกณฑ์ในการพิจารณา | ลักษณะตามเกณฑ์ในการพิจารณา | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 3. | เรือนแพที่มีห้องนอนกั้นห้องและมีการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน แต่ไม่มีพื้นที่ทำครัว 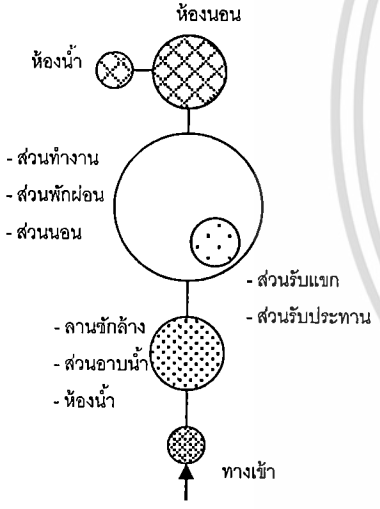  | **การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence)** | แพ (Platform float) | ทางเดินและพาไล (Path and Veranda) | ห้องโถง (Hall) | ภายในห้อง (Room) |
| | | **การแบ่งพื้นที่ (Zoning)** | ภายนอกอาคาร (Outdoor) | กึ่งภายในอาคาร (Semi-indoor) | ภายในอาคาร (Indoor) | |
| | | **กิจกรรม (Activities)** | **ส่วนเปิดเผย (Public)** | | **ส่วนกึ่งเปิดเผย (Semi-public)** | **ส่วนกึ่งส่วนตัว (Semi-private)** | **ส่วนตัว (Private)** |
| | | | - ทางเข้า | - ลานซักล้าง<br>- ส่วนอาบน้ำ<br>- ห้องน้ำ | - ส่วนรับแขก<br>- ส่วนรับประทาน | - ส่วนทำงาน<br>- ส่วนพักผ่อน<br>- ส่วนนอน | - ห้องน้ำ<br>- ห้องนอน |

**ที่มา:** จากการสำรวจเก็บข้อมูล

**ตารางที่ 5.5** สรุปลักษณะเรือนแพในลักษณะที่ 4.

| ประเภท | ผังอาคาร | หลักเกณฑ์ในการพิจารณา | ลักษณะตามเกณฑ์ในการพิจารณา | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 4. | เรือนแพที่ไม่มีห้องกั้นและไม่มีพื้นที่ทำครัว<br> 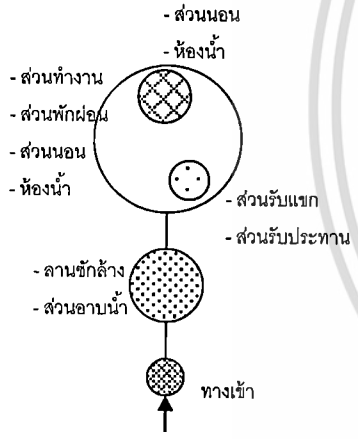 <br> | **การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence)** | แพ (Platform float) | ทางเดินและพาไล (Path and Veranda) | ห้องโถง (Hall) | |
| | | **การแบ่งพื้นที่ (Zoning)** | ภายนอกอาคาร (Outdoor) | กึ่งภายในอาคาร (Semi-indoor) | ภายในอาคาร (Indoor) | | |
| | | **กิจกรรม (Activities)** | **ส่วนเปิดเผย (Public)** | | **ส่วนกึ่งเปิดเผย (Semi-public)** | **ส่วนกึ่งส่วนตัว (Semi-private)** | **ส่วนตัว (Private)** |
| | | | - ทางเข้า | - ลานซักล้าง<br>- ส่วนอาบน้ำ<br>- ห้องน้ำ | - ส่วนรับแขก<br>- ส่วนรับ-ประทาน | - ส่วนทำงาน<br>- ส่วนพักผ่อน<br>- ส่วนนอน | - ห้องน้ำ<br>- ส่วนนอน |

**ที่มา:** จากการสำรวจเก็บข้อมูล

### 5.4 ลักษณะการใช้พื้นที่ภายในของเรือนแพ

จากลักษณะการใช้พื้นที่ของแบบอาคารพักอาศัยเรือนแพทั้ง 4 ลักษณะ ยังได้พิจารณาจำแนกตามเกณฑ์การแบ่งตามลักษณะการใช้พื้นที่ของเรือนแพใน 4 ลักษณะข้างต้น โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาลักษณะรายละเอียดของเรือนแพ มีดังนี้

1) ลักษณะห้องนอน
2) ลักษณะห้องครัว
3) ลานหน้าบ้าน
4) ห้องส้วม
5) ส่วนอาบน้ำและลานซักล้าง

ทั้ง 5 ส่วนที่กำหนดไว้ได้พิจารณามาจาก 3 ประเด็นคือ การลำดับการใช้พื้นที่ (Spatial sequence) การแบ่งพื้นที่ (Zoning) กิจกรรมที่ใช้ในพื้นที่ (Activities) โดยแยกย่อยออกเป็นส่วนๆ เพื่อความละเอียดชัดเจนในการพิจารณาร่วมกับพลวัตรวัฒนธรรม

**1) ลักษณะห้องนอน** พิจารณาจากลักษณะห้องที่ใช้เพื่อการหลับนอนเป็นเกณฑ์การพิจารณา โดยพบใน 2 ลักษณะ คือ ในห้องนอนที่มีการกั้นห้องชัดเจนและใช้บริเวณโถงอเนกประสงค์ที่ไม่มีการกั้นห้อง ในบางครัวเรือนใช้ส่วนนอนทั้ง 2 ลักษณะ เพราะห้องนอนที่มีการกั้นจะเป็นส่วนนอนของคู่สมรสหรือหัวหน้าครอบครัว



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

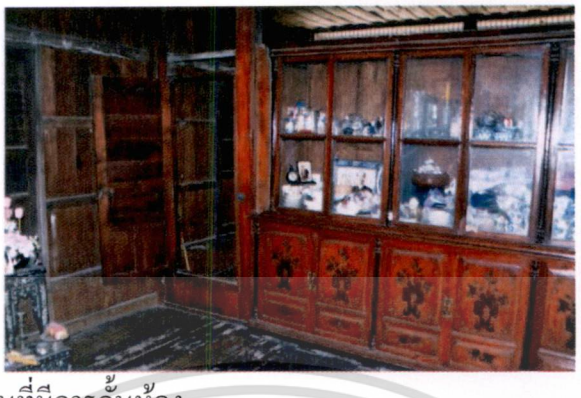

**ภาพที่ 5.10** แสดงห้องนอนที่มีการกั้นห้อง
**ที่มา:** จากการสำรวจเก็บข้อมูล

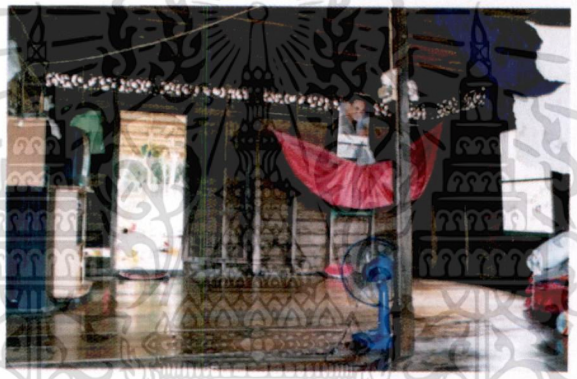

**ภาพที่ 5.11** แสดงห้องนอนบริเวณโถงไม่มีการกั้นห้อง
**ที่มา:** จากการสำรวจเก็บข้อมูล

**2) ลักษณะห้องครัว** ใช้ตำแหน่งของการใช้พื้นที่ทำครัวเป็นเกณฑ์ โดยมีใน 3 ลักษณะ คือ เป็นครัวภายนอกแยกเรือน อยู่บริเวณโถงและอยู่ด้านหลังติดเรือนแพ พบว่า โดยส่วนใหญ่จากการสำรวจลักษณะของห้องครัวที่พบโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณโถงในมุมใดมุมหนึ่ง ในร้อยละ 50 รองลงมาคือครัวแยก (ร้อยละ 20) และครัวที่อยู่บริเวณด้านหลังเรือนแพ (ร้อยละ 30) อย่างไรก็ตาม จาก



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การพิจารณาวัสดุในการก่อสร้างในพื้นที่ครัว พบว่า ครัวในเรือนแพมีพื้นและผนังที่ทำด้วยวัสดุถาวร แต่ไม่เป็นวัสดุทนไฟ ส่วนฝาและเพดานก็เช่นเดียวกัน

**ภาพที่ 5.12** แสดงรูปแบบลักษณะของครัวในบริเวณโถง
**ที่มา:** จากการสำรวจ

**ภาพที่ 5.13** แสดงรูปแบบลักษณะของครัวที่อยู่ด้านหลังติดเรือน
**ที่มา:** จากการสำรวจ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 5.14** แสดงรูปแบบลักษณะของครัวแยก

**ที่มา:** จากการสำรวจ

**ภาพที่ 5.15** แสดงการใช้วัสดุภายในห้องครัว

**ที่มา** : จากการสำรวจ

**3) การมีลานหน้าบ้าน** โดยเรือนแพส่วนใหญ่ที่มีลาน ลานนอกจากจะเป็นพื้นที่หรือส่วนหนึ่งของเรือนที่ใช้ประโยชน์ทางตรงในเรื่องลักษณะการใช้พื้นที่อเนกประสงค์กลางแจ้งแล้ว ยังมี



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประโยชน์อีกประการหนึ่งคือ เป็นตัวลดหรือชลอแรงปะทะอันจะเกิดจากคลื่นทั้งที่มาจากธรรมชาติและจากเรือที่สัญจรไปมา

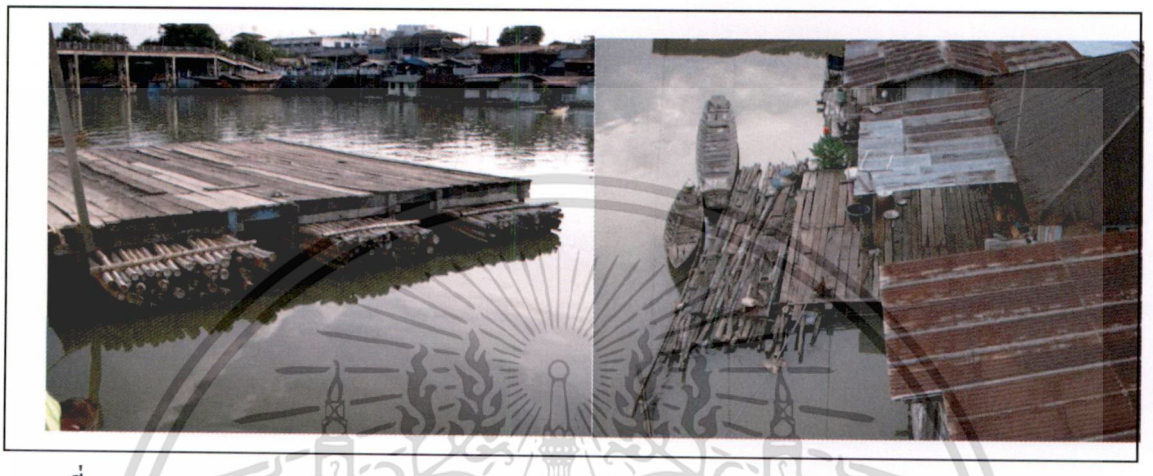

**ภาพที่ 5.16** แสดงรูปแบบลักษณะของลาน
**ที่มา:** จากการสำรวจ

**4) ลักษณะห้องส้วม** ใช้ตำแหน่งของการใช้พื้นที่เป็นเกณฑ์การพิจารณา โดยในส่วนของห้องส้วมชาวแพนั้น มีการสร้างห้องส้วมที่แตกต่างกัน ซึ่งในการสำรวจพบใน 3 รูปแบบ ดังนี้

- <u>ห้องส้วมภายในเรือนแพ</u> ห้องส้วมภายในเรือนแพจะขับถ่ายลงช่องกระดานที่มีฝาเปิด-ปิดได้ลงสู่แม่น้ำ ห้องส้วมภายในเรือนแพจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งหรือมุมใดมุมหนึ่งภายในห้องที่มีผนังกั้นไว้แล้ว โดยห้องส้วมภายในเรือนแพบางหลังจะอยู่ภายในห้องนอนหรือห้องเก็บของซึ่งมีข้อดีในเรื่องการเข้าห้องส้วมในเวลากลางคืนหรือเวลาฝนตกจะสะดวกกว่า



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 5.17** แสดงห้องส้วมภายในเรือนแพ

**ที่มา:** จากการสำรวจ

- <u>ห้องส้วมติดกับแพ</u> จะสร้างเป็นห้องน้ำเล็กๆ ขนาดกว้าง 0.60-0.80 เมตร ยาว 1.00-1.20 เมตร ความสูง 1.50-2.20 เมตร โดยด้านบนของห้องส้วมมีทั้งที่มีหลังคาและไม่มีหลังคา โดยจะมีผนังไม้หรือสังกะสีปิด 3 ด้าน มีประตูปิด 1 ด้าน โดยตำแหน่งของห้องส้วมจะอยู่บริเวณมุมท้ายเรือนแพหรือด้านข้างเรือนแพ การขับถ่ายของชาวเรือนแพโดยส่วนใหญ่จะถ่ายลงช่องกระดานที่เปิดไว้ลงสู่แม่น้ำและมีบางหลังที่ใช้ถังบำบัด

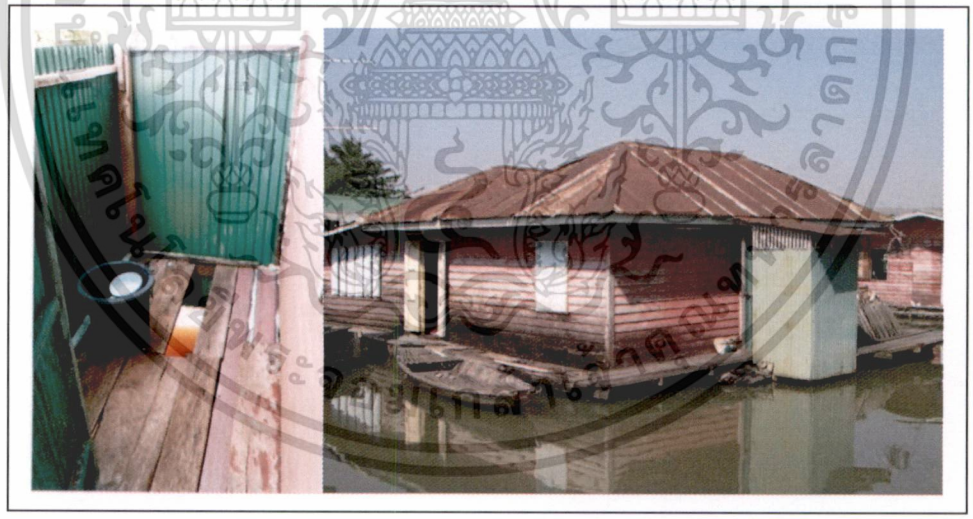

**ภาพที่ 5.18** แสดงห้องส้วมภายนอกติดแพ

**ที่มา:** จากการสำรวจ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- <u>ห้องส้วมภายนอกห่างจากเรือนแพ</u> ห้องส้วมภายนอกห่างจากเรือนแพเป็นห้องส้วมที่แยกออกมาโดยจะสร้างอยู่บนทุ่นลูกบวบ มีลักษณะการขับถ่ายของชาวเรือนแพโดยส่วนใหญ่จะถ่ายลงช่องกระดานที่เปิดไว้ลงสู่แม่น้ำและมีบางหลังที่ใช้ถังบำบัด มีผนังไม้หรือผนังสังกะสีกันทั้ง 4 ด้านและมีประตูทางเข้า 1 ด้าน ซึ่งในบางหลังจะมีขนาดพื้นที่มากกว่า คือ ยาวประมาณ 1.50 เมตร และกว้างประมาณ 1.50 เมตร โดยที่จะแบ่งพื้นที่ออกเป็นที่เก็บของหรือเก็บอาหารสำหรับเลี้ยงปลาและพื้นที่ส้วมควบคู่กัน

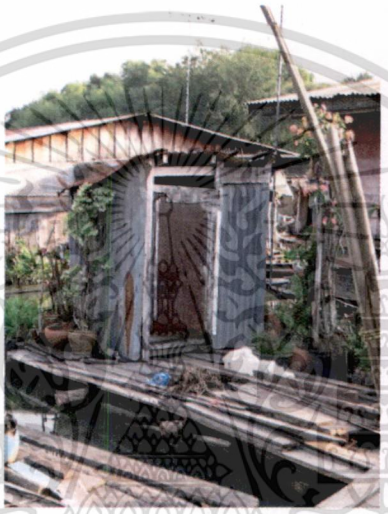

**ภาพที่ 5.19** แสดงห้องส้วมภายนอกห่างแพ
**ที่มา:** จากการสำรวจ

**5) ห้องน้ำและลานซักล้าง**

- <u>ห้องน้ำ</u> จากการสำรวจพบลักษณะการใช้พื้นที่ของห้องน้ำพบในลักษณะเดียว คือ ใช้พื้นที่บริเวณพาไลด้านข้างหรือลานด้านหน้าของเรือนแพเป็นบริเวณชำระล้างร่างกายโดยจะใช้พื้นที่เพียงประมาณ 1 ตารางเมตร โดยส่วนใหญ่จะนิยมนั่งอาบ ซึ่งในเวลาที่ไม่มีการชำระล้างร่างกายพื้นที่บริเวณนั้นถูกใช้เป็นพื้นที่ตากของหรือเป็นพาไลรอบๆ อาคาร เป็นต้น



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

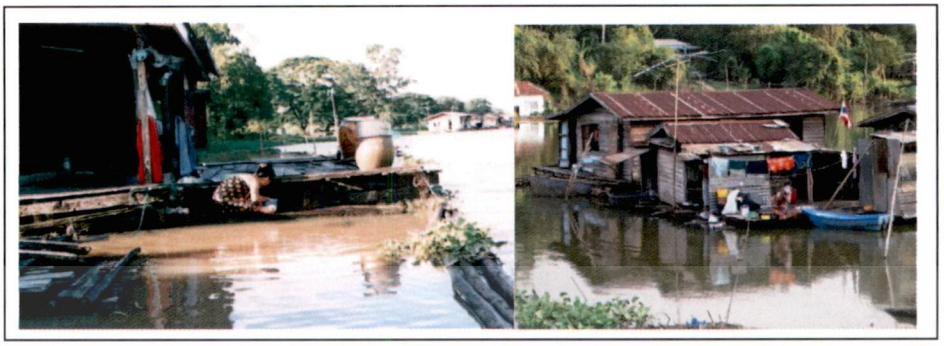

**ภาพที่ 5.20** แสดงพื้นที่อาบน้ำชำระล้างร่างกาย

**ที่มา:** จากการสำรวจ

- ลานซักล้าง ชาวชุมชนนิยมใช้น้ำจากแม่น้ำมาซักล้างสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ และระบายน้ำจากการซักล้างที่ใช้แล้วลงสู่แม่น้ำโดยตรงโดยไม่ผ่านการบำบัด โดยบริเวณซักล้างจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ *ส่วนซักล้างเสื้อผ้า* มักเป็นพื้นที่เดียวกันกับพื้นที่อาบน้ำ โดยชาวชุมชนจะใช้พื้นที่ลานด้านหน้าแพเพราะมีกระแสน้ำไหลอยู่ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้เกิดการสะสมของน้ำที่ใช้แล้ว และ *ส่วนซักล้างของครัว* เป็นพื้นที่ส่วนต่อเนื่องจากส่วนครัวออกมาบริเวณด้านข้างที่สามารถใช้น้ำจากแม่น้ำได้โดยสะดวก โดยมีทั้งที่อยู่ด้านข้างและด้านหลังของแพขึ้นอยู่กับตำแหน่งของส่วนครัวเป็นหลัก

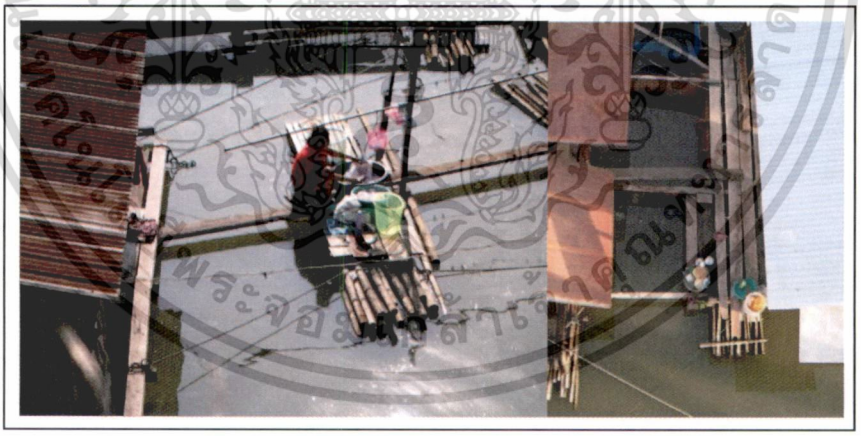

**ภาพที่ 5.21** แสดงพื้นที่ซักล้างเสื้อผ้า

**ที่มา:** จากการสำรวจ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**ภาพที่ 5.22** แสดงพื้นที่ซักล้างของครัว

**ที่มา:** จากการสำรวจ

## 5.5 รูปแบบของเรือนแพ

รูปแบบเรือนแพจะจำแนกตามโครงสร้างของอาคารเรือนแพ โดยรูปแบบเรือนแพแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) **ส่วนแพ** จะมีการใช้ทุ่นลอยน้ำใน 2 รูปแบบ คือ

- ลูกบวบไม้ไผ่ มัดรวมกันเป็นฟ่อน ๆ จะถูกตีให้อยู่รวมกันและยึดติดกันด้วยลวดมัดแบบขันชะเนาะและโครงไม้ ด้านบนตีคานรอบและคานซอยเป็นช่วง ๆ ด้วยไม้เพื่อใช้เป็นฐานรับน้ำหนักของตัวเรือน



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

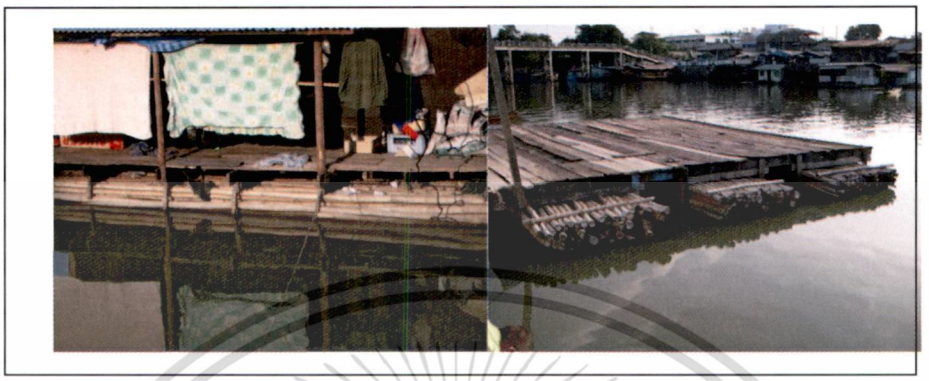

**ภาพที่ 5.23** แสดงโครงสร้างส่วนแพใช้ลูกบวบไม้ไผ่

**ที่มา:** จากการสำรวจ

- ถังพลาสติก 200 ลิตร โดยมากใช้เป็นทุ่นเลี้ยงปลา

**ภาพที่ 5.24** แสดงโครงสร้างส่วนแพถังพลาสติก

**ที่มา:** จากการสำรวจ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) **ส่วนตัวเรือน** จะมีการแบ่งเป็นส่วนย่อยๆ ได้ดังนี้ ส่วนโครงสร้างและพื้นเรือนแพ, ส่วนฝาผนัง และ, ส่วนหลังคา

<u>ส่วนโครงสร้างและพื้นเรือนแพ</u> จากการศึกษาพบว่ามีใน 2 ลักษณะ คือผังพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสและสี่เหลี่ยมผืนผ้าคือ มีด้านแคบของเรือนแพอยู่ติดฝั่ง

<u>ส่วนฝาผนังเรือนแพ</u> โดยส่วนใหญ่มีลักษณะรูปแบบผสมระหว่างผนังที่มีลักษณะตีซ้อนเกล็ดและผนังที่เกิดจากหน้าต่างบานกระทุ้งด้านหน้าติดต่อกับแม่น้ำซึ่งมักเป็นผนังสังกะสี

<u>ส่วนหลังคา</u> จากการสำรวจพบใน 3 รูปแบบ คือ หลังคามนิลา (ร้อยละ 10) หลังคาปั้นหยา (ร้อยละ 20) และหลังคาจั่ว (ร้อยละ 70)

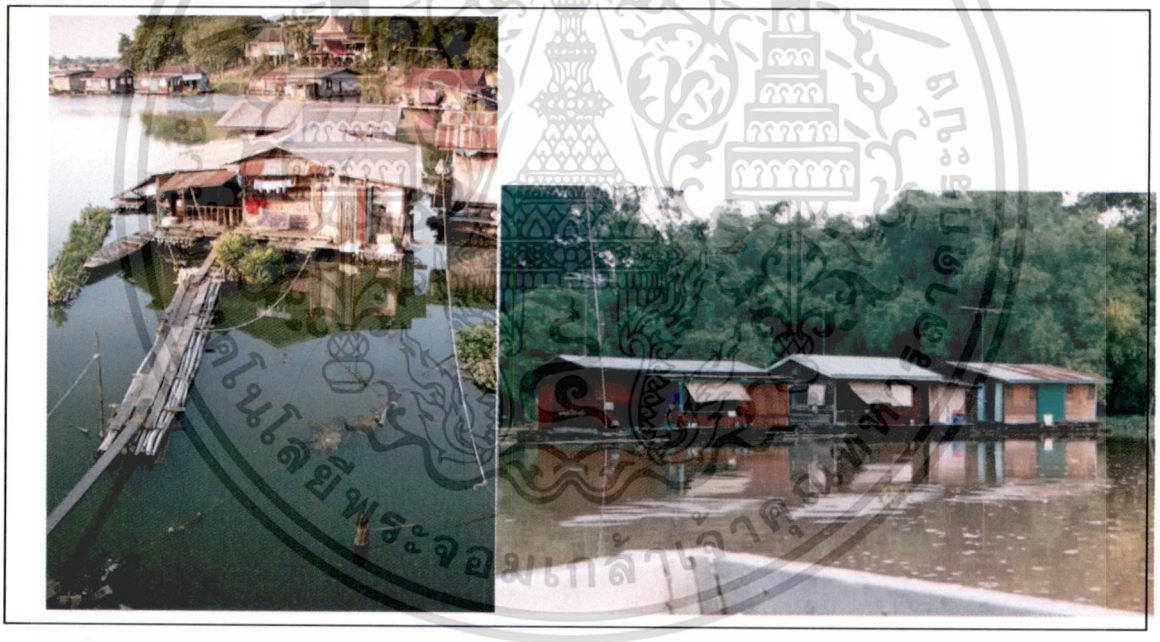

**ภาพที่ 5.25** แสดงรูปแบบหลังคาจั่ว

**ที่มา:** จากการสำรวจ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

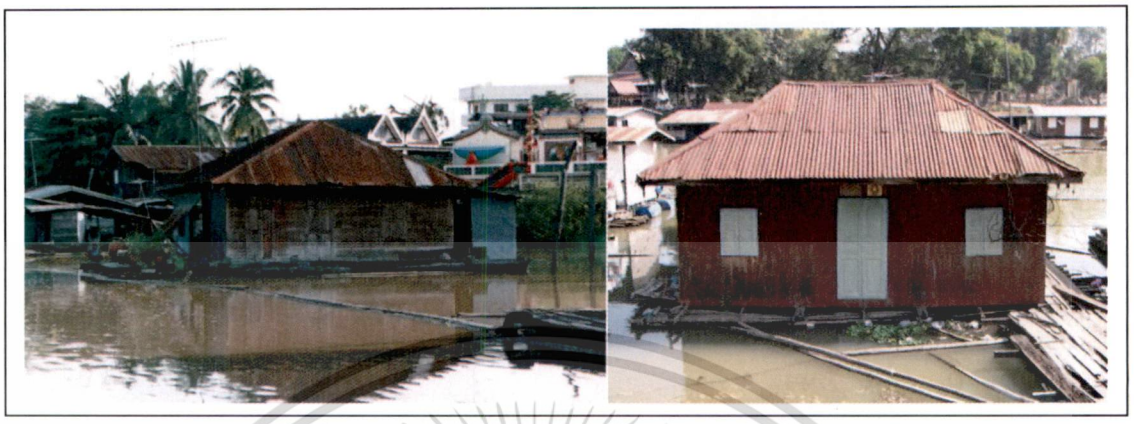

**ภาพที่ 5.26** แสดงรูปแบบหลังคาปั้นหยา

**ที่มา:** จากการสำรวจ

**ภาพที่ 5.27** แสดงรูปแบบหลังคามนิลา

**ที่มา:** จากการสำรวจ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**5.6 ระบบสาธารณูปการ**

**สถานีดับเพลิง** เพื่อการป้องกันอัคคีภัยอันอาจจะเกิดขึ้นได้ในชุมชน มีการติดตั้งศูนย์แจ้งอัคคีภัยซึ่งเป็นของกองตำรวจดับเพลิงอยู่ในบริเวณที่สามารถเห็นได้ชัดและสะดวกในการติดต่อของรับความช่วยเหลือ โดยมีเรือดับเพลิงอยู่จำนวน 2 ลำ และมีเรือลำเรียงหรือเรืออเนกประสงค์มีลักษณะเป็นเรือท้องแบนอยู่ 2 ลำเช่นเดียวกัน

**ภาพที่ 5.28** แสดงอาคารเก็บเรือและเรือดับเพลิง
**ที่มา:** จากการสำรวจ

**5.7 ระบบสาธารณูปโภค**

ระบบสาธารณูปโภคได้พิจารณาถึงรูปแบบการนำสาธารณูปโภคมาใช้ในเรือนแพ ซึ่งอาจมีลักษณะที่แตกต่างจากอาคารประเภทอื่นๆ และจะทำให้ทราบถึงรูปแบบการนำสาธารณูปโภคมาใช้เฉพาะเรือนแพบางประการ เพื่อการอนุรักษ์ปรับปรุงในอนาคต โดยที่สามารถแยกประเด็นในการพิจารณาดังนี้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**1) ไฟฟ้า** รูปแบบของการนำไฟฟ้ามาใช้งานนั้น จะมีหม้อไฟฟ้าบนบกโดยส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณทางสัญจรเข้าบ้าน และจะต้องใช้สายไฟฟ้าที่มีคุณสมบัติในการป้องกันน้ำได้ดีไม่มีรอยต่อและระยะของสายไฟจะต้องมีความยาวมากเพื่อความยืดหยุ่นในการใช้งานยามน้ำขึ้นและลง

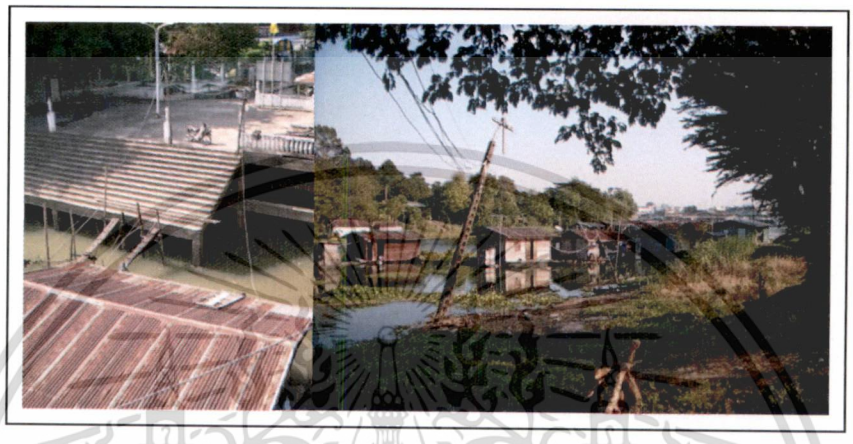

**ภาพที่ 5.29** แสดงลักษณะการโยงสายไฟฟ้าเข้าตัวเรือนแพ

**ที่มา**: จากการสำรวจ

**ภาพที่ 5.30** แสดงลักษณะการเก็บสายไฟ

**ที่มา**: จากการสำรวจ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**2) ระบบแสงสว่าง** การให้แสงสว่างในส่วนของเรือนแพจะเป็นบริเวณทางสัญจรขึ้นลงแพ ช่วยให้การจราจรและการเดินทางเป็นไปโดยสะดวกและปลอดภัย โดยเป็นการให้บริการจากทางเทศบาลจังหวัด โดยการให้แสงสว่างส่วนมากมักติดตั้งไว้บนที่สูง เช่น เสาไฟ หรือเสาไม้ที่มีอยู่ซึ่งสามารถให้แสงสว่างที่ชัดเจน ไม่รบกวนสายตาแก่ผู้สัญจร

**ภาพที่ 5.31** แสดงพื้นที่ที่มีการให้บริการแสงสว่าง
**ที่มา**: จากการสำรวจ

**3) น้ำบริโภคและอุปโภค** โดยรูปแบบของน้ำบริโภคและอุปโภคของชาวเรือนแพ ได้แบ่งโดยอาศัยแหล่งของน้ำบริโภคและอุปโภคออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1) <u>เรือนแพที่มีมิเตอร์น้ำประปา</u> มีจำนวน 60 หลัง

2) <u>เรือนแพที่ไม่มีมิเตอร์น้ำประปา</u> มี 5 ลักษณะ คือ

- จากการต่อท่อแยกจากบ้านบนฝั่งแล้วเสียค่าบริการให้แก่บ้านดังกล่าวอาจเป็นจำนวนเงินหรือใช้ระบบเกื้อกูลกัน



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- จากน้ำฝน โดยเก็บใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกจะเป็นการขอใช้พื้นที่เก็บน้ำบนฝั่งเสียค่าเช่าที่ให้แก่บ้านดังกล่าวอาจเป็นจำนวนเงินหรือใช้ระบบเกื้อกูล
- จากน้ำในแม่น้ำสะแกกรัง ด้วยการแกว่งสารส้มให้ตกตะกอน แล้วจึงนำมาบริโภค แต่มีข้อจำกัดที่ว่าเมื่อเวลาที่ประมาณน้ำในแม่น้ำน้อยจะไม่สามารถนำมาบริโภคได้
- จากประปาเทศบาล โดยส่วนใหญ่เรือนแพที่อยู่ในบริเวณตลาดหรือทำการค้าขายในบริเวณตลาดจะใช้ในลักษณะนี้ และเทศบาลจะเก็บค่าน้ำประปาจากชาวแพที่ใช้น้ำประปาในบริเวณตลาดนี้
- จากการซื้อน้ำดื่มเป็นถังจากบนฝั่งโดยเฉลี่ยแล้ว 1 ครอบครัวจะใช้น้ำประมาณ 10 ถังต่อเดือน ค่าใช้จ่ายถังละ 10 บาท โดยเฉลี่ยรายจ่ายค่าน้ำประมาณ 100 บาทต่อเดือน ชาวแพจะเดินทางมาซื้อที่ตลาดซึ่งอยู่บริเวณใจกลางชุมชนแล้วบรรทุกใส่เรือของตนเองไปยังบ้าน



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# บทที่ 6
## แนวทางการอนุรักษ์ชุมชน

### 6.1 วิสัยทัศน์ของชุมชน

การกำหนดวิสัยทัศน์ของพื้นที่ชุมชนเพื่อเป็นกรอบและเป้าหมายในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ชุมชนริมน้ำเท่านั้น จะได้มาจากการประมวลผลของการเฉพาะพื้นที่ ศึกษาในด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม ทัศนคติ ลักษณะอาคาร ระบบสาธารณูปโภค และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ จากการประมวลผลการศึกษาด้านต่างๆ ดังกล่าว จึงขอสรุป ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชุมชนเรือนแถวริมน้ำ ได้ดังนี้

- ด้านประชากร
  - ประชากรวัยสูงอายุมีสัดส่วนสูง และมีแนวโน้มสูงขึ้น
- ด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
  - ยังคงดำเนินกิจกรรมการค้าขายร่วมกับพักอาศัยจนถึงปัจจุบัน
  - การค้าประเภทพาณิชยกรรม ประเภทค้าปลีกมีสัดส่วนสูงที่สุด
  - กิจกรรมธุรกิจบริการมีแนวโน้มสูงขึ้น
- ด้านสังคมและวัฒนธรรม
  - เป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์มาแต่ช้านาน และเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับแม่น้ำเจ้าพระยา
  - กิจกรรมทางศาสนาและประเพณีมีความสัมพันธ์กับชุมชนค้าขายมาก
  - มีลักษณะของการเป็นชุมชนขาวไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนมาก
- ด้านกายภาพ
  - เป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับย่านธุรกิจอื่นๆ ทั้งภายในจังหวัดและภายนอก
  - มีอาคารเก่าที่มีคุณค่าและมีเอกลักษณ์เป็นจำนวนมาก
  - เป็นอาคารเรือนแถว ทอดตลอดตามแนวเหนือ-ใต้เรียบถนนและแม่น้ำ
  - มีอาคารสภาพดีอยู่ในสัดส่วนที่สูง
- ด้านสิ่งแวดล้อม
  - มีศักยภาพในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมสูง โดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพของอาคาร



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะต่างๆ ข้างต้นของพื้นที่ชุมชน รวมทั้งการรับรู้และทัศนคติทางด้านการท่องเที่ยวของประชาชนในพื้นที่แล้ว ในการจัดทำแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนเรือนแถวริมน้ำเพื่อการท่องเที่ยวน่าจะมีกรอบหรือวิสัยทัศน์ ดังนี้

**วิสัยทัศน์ 1** พื้นที่ชุมชนจะเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของไทย ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของการผสมผสานกันระหว่างวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการอยู่อาศัยที่สอดคล้องกัน ที่ได้รับการอนุรักษ์สืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน และในอนาคต โดยได้กำหนดเป้าหมายไว้ดังนี้

- ส่งเสริมกิจกรรมและประเพณีของชุมชน
- กำหนดสื่อสัญลักษณ์และการพัฒนาทางด้านกายภาพของพื้นที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่โดยเฉพาะ

**วิสัยทัศน์ 2** พื้นที่ชุมชนจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ และมีความต่อเนื่องและหลากหลายมากที่สุด โดยได้กำหนดเป้าหมายไว้ดังนี้

- เพื่อดำรงความเป็นชุมชนที่มีอาคารพักอาศัยเรือนแถวและชุมชนเรือนแพ
- ปรับปรุงระบบการสัญจรภายในให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
- ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ
- จะต้องปรับปรุงเส้นทางการท่องเที่ยว พร้อมทั้งเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ให้มีประสิทธิภาพ
- จะต้องประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญและเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

**วิสัยทัศน์ 3** พื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รองรับผู้มาเยือนในแต่ละวันจำนวนมาก ให้มีความสะดวกและปลอดภัย เพื่อตอบสนองวิสัยทัศน์ ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาทางด้านกายภาพไว้ 3 ประการ คือ

- จะต้องปรับปรุงระบบขนส่งมวลชนและการเชื่อมโยงกับระบบทางเท้าให้มีประสิทธิภาพ
- ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการต้องมีมาตรฐานและสามารถรองรับประชากรที่มีจำนวนมาก



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ มีพื้นที่เพียงพอและมีความปลอดภัย

**6.2 แนวทางการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว**

เพื่อเป็นการสนับสนุนวิสัยทัศน์ข้างต้น ได้กำหนดแนวทางในการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวพื้นที่ชุมชนเรือนแถวริมน้ำในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และย่านการค้าที่สำคัญของอุทัยธานี ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะเน้นการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในการวางแผนและจัดการ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1) องค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์อาคารที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชน การควบคุมการพัฒนาที่เหมาะสมและการปรับปรุงหรือฟื้นฟูบริเวณที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสภาพที่ดี

2) องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยวฐานชุมชน (Community-Based Tourism) ตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3) องค์ประกอบทางสังคม/วัฒนธรรมที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์วิถีชีวิตและประเพณีที่ดีงามให้คงอยู่ต่อไป การฟื้นฟูวิถีชีวิตและประเพณีที่ดีงามแต่สูญหายหรือเสื่อมไปให้กลับคืนมา โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ คู คลอง และการสร้างความรู้ ความเข้าใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมแก่ทุกคนในชุมชน

4) องค์ประกอบทางการเมือง/การปกครองที่เหมาะสม ได้แก่ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

**6.2.1 องค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสม**

ในโครงการวิจัยนี้ จากการศึกษาสรุปได้ว่า ไม่อาจใช้แนวนโยบายการอนุรักษ์อย่างเคร่งครัด เนื่องจากงบประมาณในการอนุรักษ์ ปรับปรุงอาคาร และปัจจัยในเรื่องของความต้องการที่จะมีความต่อเนื่องทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยวในทิศทางที่เหมาะสม ในสภาพปัจจุบันถึงแม้ว่าอาคารจะอยู่ในสภาพที่ดี แต่การขาดสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม จึงควรนำหลักการของการบูรณะฟื้นฟูเมือง หรือ Urban Renewal มาประยุกต์ใช้ ซึ่งในบางแห่งเรียก Urban Revitalization การ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปรับปรุงฟื้นฟูเมืองดังกล่าว ประกอบไปด้วยเทคนิคหลากหลายประการ แต่ส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ คือ

Rehabilitation หรือ การฟื้นฟู คือ การปรับปรุง (Improvement) หรือ ปฏิสังขรณ์ (Restoration) พื้นที่ที่มีแนวโน้มหรือเริ่มที่จะมีโครงสร้างเสื่อมโทรม หรืออาคารที่จะทรุดโทรม รวมทั้งการพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะ เช่น ทางเท้า ถนนหรือแม้แต่การทำความสะอาดโดยเจ้าของเอง ซึ่งในโครงการนี้ จะกำหนดให้ชุมชนเก่าเป็นพื้นที่ที่จะต้องมีการฟื้นฟู

อย่างไรก็ตาม เทคนิคหรือวิธีการดังข้างต้น จะดำเนินการไปได้ ต้องมีการจัดการที่ดีด้วย ซึ่งในลักษณะของการจัดการนี้ น่าจะให้ชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการหรือเป็นเจ้าของโครงการและได้รับผลประโยชน์จากโครงการด้วย นอกจากนี้ ชุมชนยังต้องเป็นผู้ร่วมดูแลรักษา และทำนุบำรุงพื้นที่ในชุมชนให้มีสภาพที่ดี เป็นการลดภาระงานของรัฐบาลท้องถิ่นไปได้ด้วย

แนวทางการปรับปรุงชุมชนข้างต้น จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาอาคารดังนั้น ในรายงานนี้จึงได้เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงอาคาร (Design Guideline) ไว้สำหรับอาคารที่จะฟื้นฟูและอาคารที่จะสร้างขึ้นใหม่ โดยเฉพาะอาคารเรือนแถวไม้ โดยในภาพรวมนั้น แผนและผังการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน ควรที่จะกำหนดแนวทางการอนุรักษ์สำหรับอาคาร และแนวทางในการปรับปรุงอาคารสำหรับอาคารใหม่ตลอดจนการปรับปรุงสาธารณูปโภค เช่น ระบบระบายน้ำ ระบบระบายอากาศ ระบบไฟฟ้าและแสงสว่าง และระบบป้องกันอัคคีภัยภายในชุมชน

***การอนุรักษ์รูปแบบทางสถาปัตยกรรม***

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของชุมชน จะเป็นรูปแบบเดียวกันสำหรับอาคารอนุรักษ์ฟื้นฟู และอาคารที่จะสร้างขึ้นใหม่ โดยรูปแบบอาคารอนุรักษ์ฟื้นฟูและอาคารที่จะสร้างขึ้นใหม่ (บนพื้นที่อาคารเดิม) นั้นจะต้องสร้างให้สอดคล้องกับอาคารรูปแบบเดิมให้มากที่สุด ดังนั้นจึงควรพยายามเก็บรักษาอาคารที่มีรูปแบบดั้งเดิมเอาไว้และปรับปรุงซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพดีเหมาะแก่การอยู่อาศัยหรือค้าขาย อาคารที่ปลูกสร้างใหม่แทนของเดิมควรความสอดคล้องกับอาคารข้างเคียง จะสอดคล้องในด้านขนาด ความสูง สัดส่วน การจัดวางองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และสีใกล้เคียงกับอาคารเดิม อย่างไรก็ตามสำหรับอาคารเรือนไม้ได้กำหนดเกณฑ์พื้นฐานเพื่อการบูรณะและปรับปรุงสร้างใหม่ หรือการดัดแปลงสร้างทับอาคารเดิมในรายละเอียด คือ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**1) ประตู** ประตูที่พบได้ทั่วไปในอาคารเก่าแบบดั้งเดิมบริเวณชั้นล่างด้านหน้าทางเข้าหลักของอาคาร คือ ประตูบานเฟี้ยม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของอาคารเรือนแถวไม้ในชุมชน ดังนั้นการอนุรักษ์ฟื้นฟู หรือสร้างใหม่ควรจะรักษาเอกลักษณ์นี้ไว้ ตามแนวทางดังนี้

ประตูด้านหน้าของอาคารอาจมีประตูหลายชั้น แต่ประตูชั้นแรกควรเป็นประตูบานเฟี้ยม ส่วนประตูชั้นถัดไป ไม่กำหนดรูปแบบ แล้วแต่ความเหมาะสม

**ภาพที่ 6.1** แสดงรูปแบบประตูที่ควรปรับ

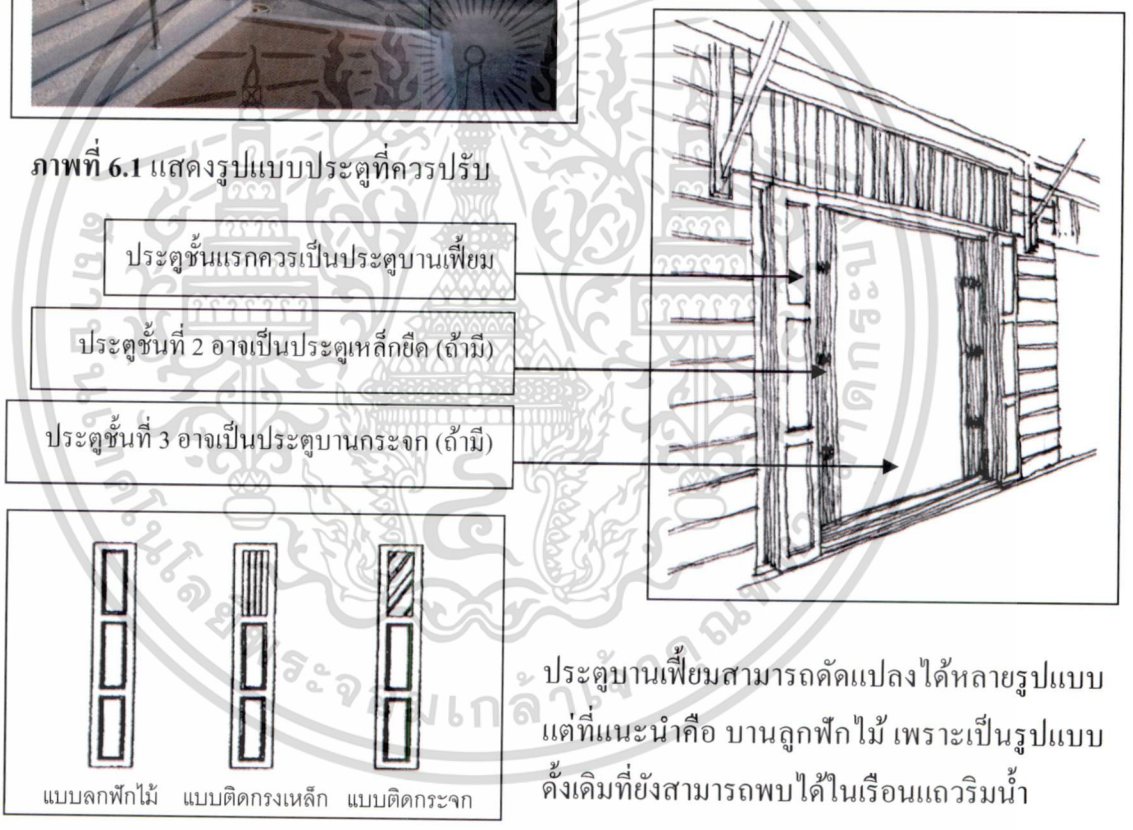


**ภาพที่ 6.2** แสดงแนวทางในการเลือกใช้รูปแบบประตู



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**2) หน้าต่าง** หน้าต่างที่แนะนำ ให้ใช้หน้าต่างบานเปิดคู่ใช้วัสดุทำด้วยไม้ เปิดออกทางด้านนอกอาคาร ส่วนด้านในอาจติดลูกกรงเหล็ก หรือบานกระจกอีกชั้นก็ได้

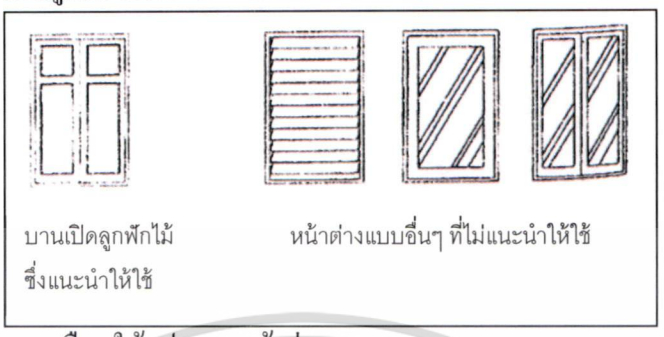


**ภาพที่ 6.3** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบหน้าต่าง

**ภาพที่ 6.4** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบหน้าต่างที่แนะนำให้ใช้

**ภาพที่ 6.5** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบหน้าต่างที่ไม่แนะนำให้ใช้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**3) กันสาด** อาคารตึกแถวไม้มีกันสาดมาแต่เดิมแล้ว แต่หากต้องต่อเติมกันสาดออกไป ควรใช้กันสาดที่ทำจากวัสดุที่เป็นผ้าใบ ซึ่งสามารถม้วนหรือพับเก็บได้

**ภาพที่ 6.6** รูปแบบกันสาดสังกะสีหรืออลูเนียม ไม่แนะนำให้ใช้

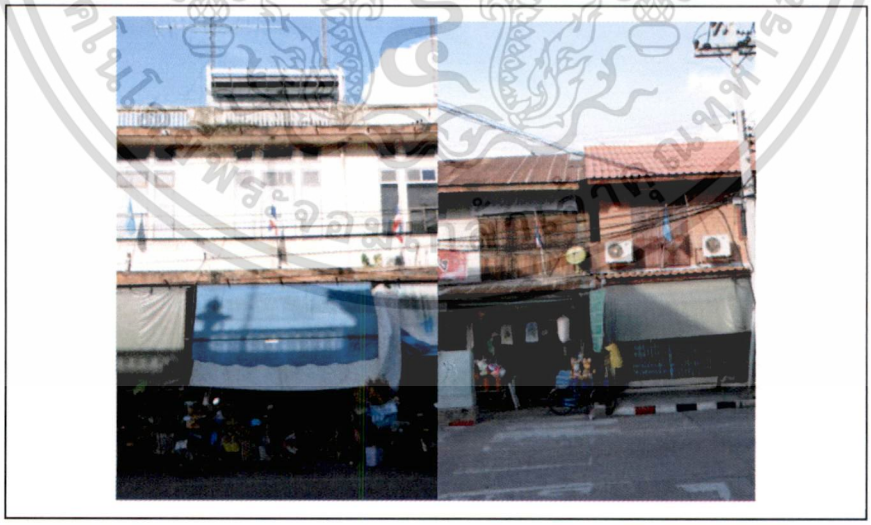

**ภาพที่ 6.7** รูปแบบกันสาดผ้าใบหรือสังกะสี แนะนำให้ใช้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**4) หลังคา** หลังคากระเบื้อง – ให้ใช้ กระเบื้องสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน หรือสังกะสี หรือกระเบื้องลอนคู่ มีความลาดชัน 35-45 องศาตามแบบอาคารข้างเคียง

**5) ป้ายโฆษณา** ป้ายโฆษณา หมายรวมถึง ป้ายชื่อร้าน และป้ายโฆษณาสินค้า ที่ติดตั้งในบริเวณชุมชน ส่วนใหญ่ยังมีขนาดใหญ่ ทำให้บดบังทัศนียภาพของชุมชน

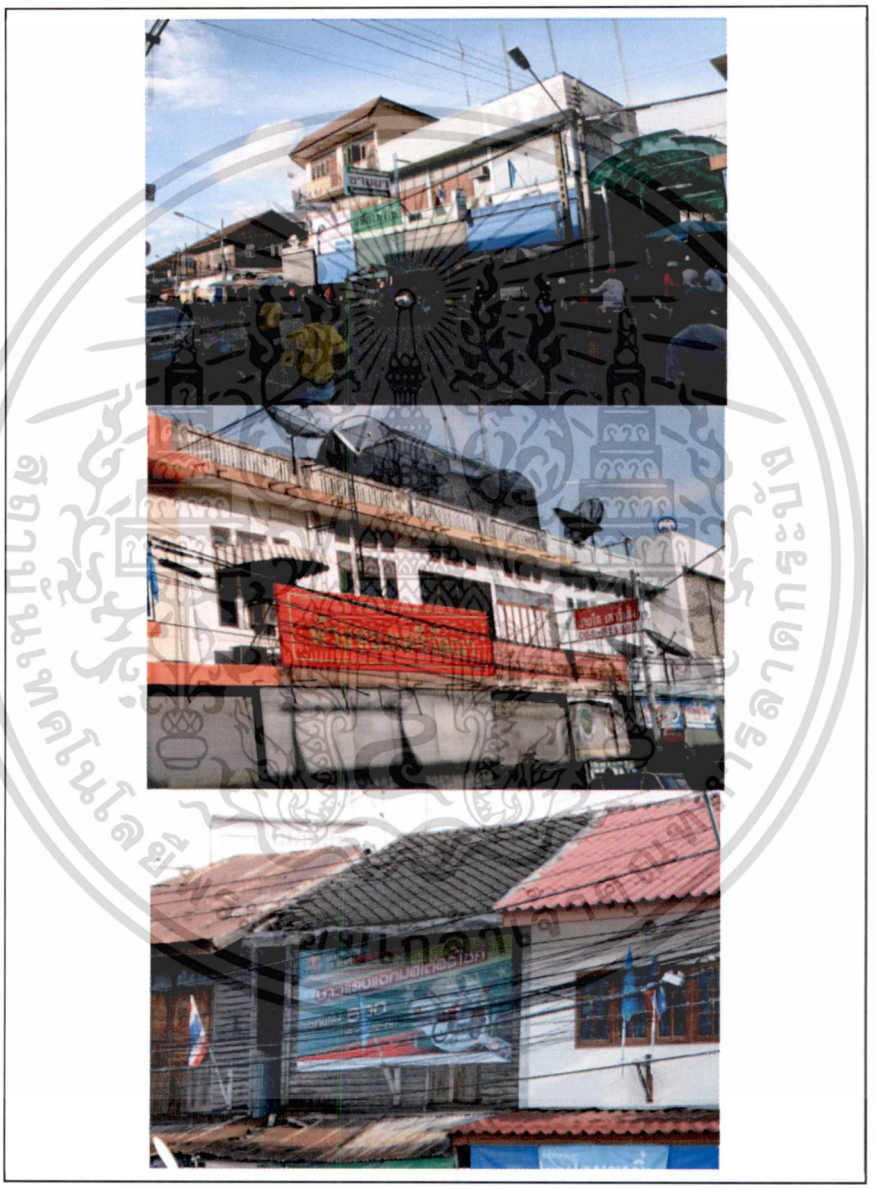

**ภาพที่ 6.8** รูปแบบป้ายโฆษณาที่พบในชุมชน ไม่แนะนำให้ใช้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับในชุมชนเรือนแถวริมน้ำสภาพ ณ ปัจจุบันนับว่าเป็นปัญหาในบางจุดในเรื่องของป้ายโฆษณา แต่เพื่อเป็นการป้องกัน จึงได้เสนอแนวทางในการติดตั้งป้ายโฆษณา โดยมีหลักเกณฑ์คร่าวๆ คือ

- ขนาดใหญ่ได้ไม่เกิน
- ป้ายโฆษณาในลักษณะยื่น (Projection) ไม่ควรสนับสนุนให้ติดตั้ง เนื่องมาจากจะบดบังลักษณะอาคาร
- ตำแหน่งที่ตั้ง ควรที่จะเป็นตำแหน่งที่เคยติดตั้งในอาคารแบบดั้งเดิม

รูปแบบที่ 1

รูปแบบที่ 2

รูปแบบที่ 3

**ภาพที่ 6.9** แสดงแนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอักษรและภาษาของป้ายโฆษณา

*ป้ายชื่อร้าน*

ติดตั้งที่แผงช่องลม เหนือประตูชั้นล่าง ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ติดป้ายของอาคารแบบดั้งเดิม ป้ายควรมีขนาดความสูงไม่เกิน 73 ซ.ม. และ ยาวไม่เกิน 80 ซ.ม. โดยประมาณ

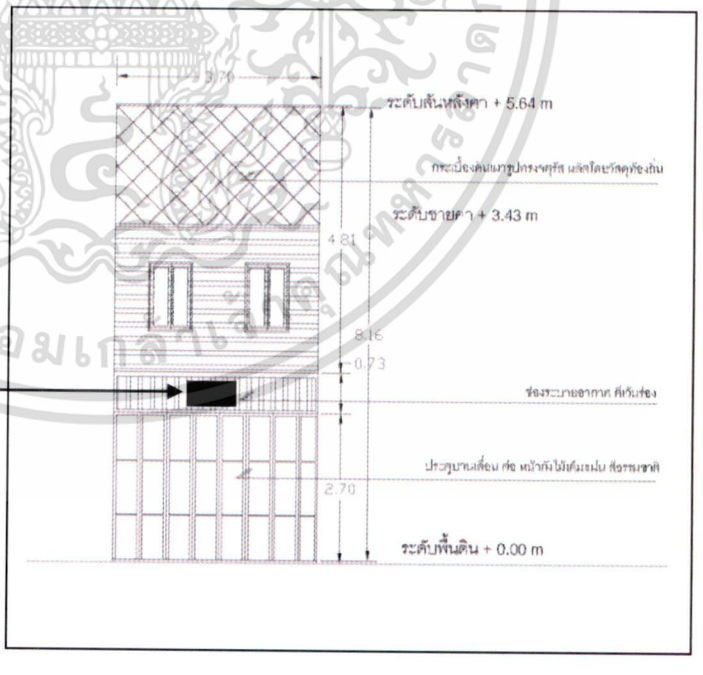


**ภาพที่ 6.10** แนวทางในการติดตั้งป้าย



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**6) เครื่องปรับอาคาร** ตำแหน่งที่ติดตั้งในบริเวณชุมชนและรูปแบบ ส่วนใหญ่ยังมีขนาดเท่าๆ กัน แต่จัดว่างไม่เป็นระเบียบ ทำให้บดบังทัศนียภาพของอาคาร โดยในชุมชนเรือนแถวริมน้ำสภาพ ณ ปัจจุบันนับว่าเป็นปัญหาอยู่ จึงได้เสนอแนวทางในการติดตั้งและรูปแบบ โดยมีหลักเกณฑ์คร่าวๆ คือ เสนอให้ติดตั้งบริเวณรอยต่อของผนังและชายคาและสูงไม่เกินขอบระยะของบานเปิดหรือหน้าต่าง ซึ่งจากมุมมองเมื่อมองจากด้านล่าง จะเห็นได้ว่า ชายคาจะบังสายตาของผู้เดิน แต่เมื่อเดินออกมาไกลจากระดับชายคา จึงจะสามารถองเห็นได้ อย่างไรก็ตาม ควรเป็นวัสดุสีเดียวกับผนังเพื่อความสอดคล้อง

**ภาพที่ 6.11** รูปแบบและตำแหน่งการติดตั้งเครื่องปรับอากาศ ที่แนะนำให้ใช้

**7) อุปกรณ์ประดับถนน** อุปกรณ์ประดับถนน (Street furniture) เป็นส่วนประกอบหนึ่งของเมืองที่ช่วยส่งเสริมเอกลักษณ์ได้เป็นอย่างดี ในการออกแบบอุปกรณ์ประดับถนน ในพื้นที่ชุมชนเรือนแถวริมน้ำ ได้นำเอาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่พบในอาคารเรือนแถวเหล่านั้น มาประยุกต์ใช้กับอุปกรณ์ที่เสนอไว้ โดยเน้นให้เข้ากับลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิม



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

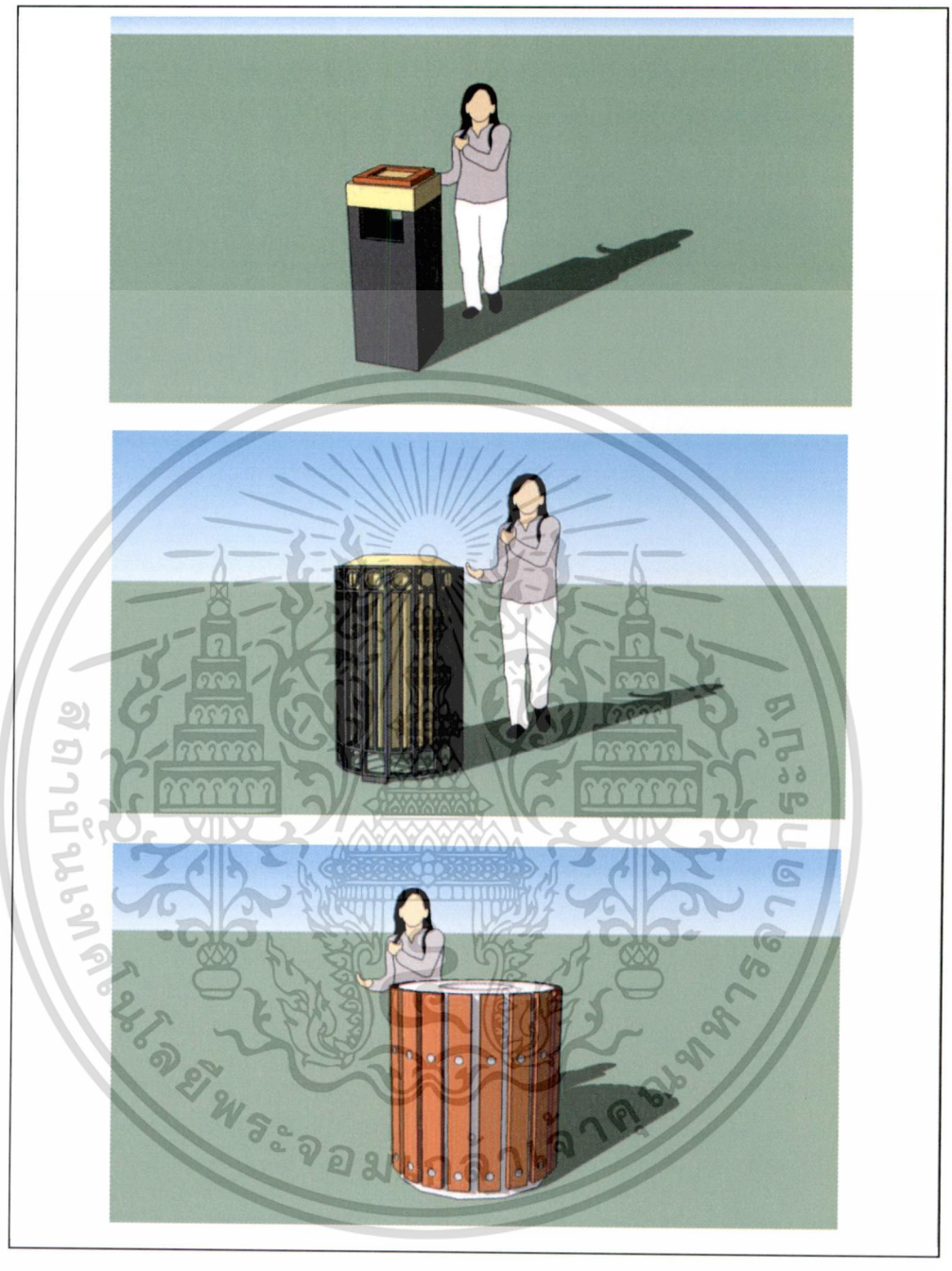

**ภาพที่ 6.12** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอุปกรณ์ประดับถนนประเภทถังขยะ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

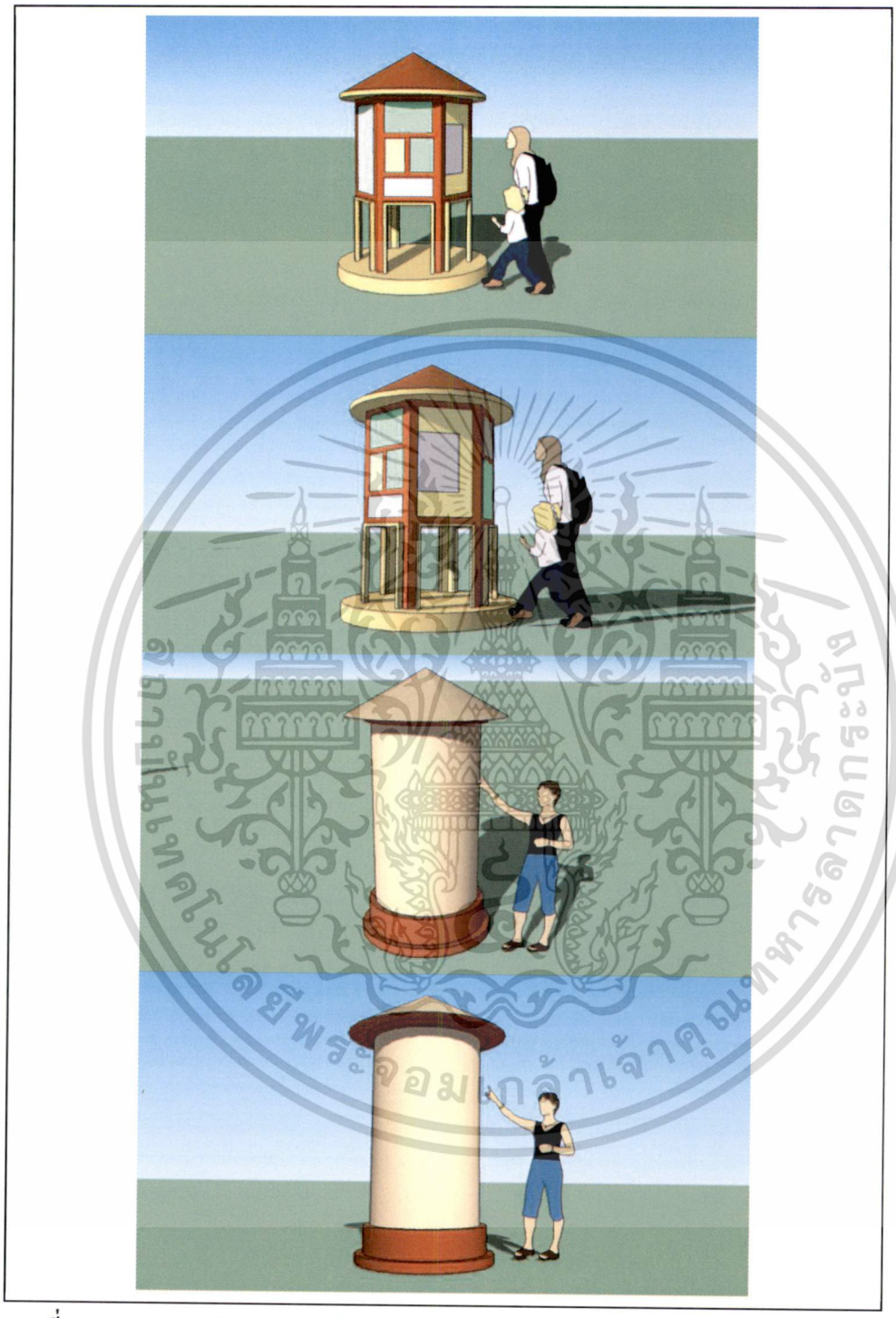

**ภาพที่ 6.13** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอุปกรณ์ประดับถนนประเภทป้ายประชาสัมพันธ์



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

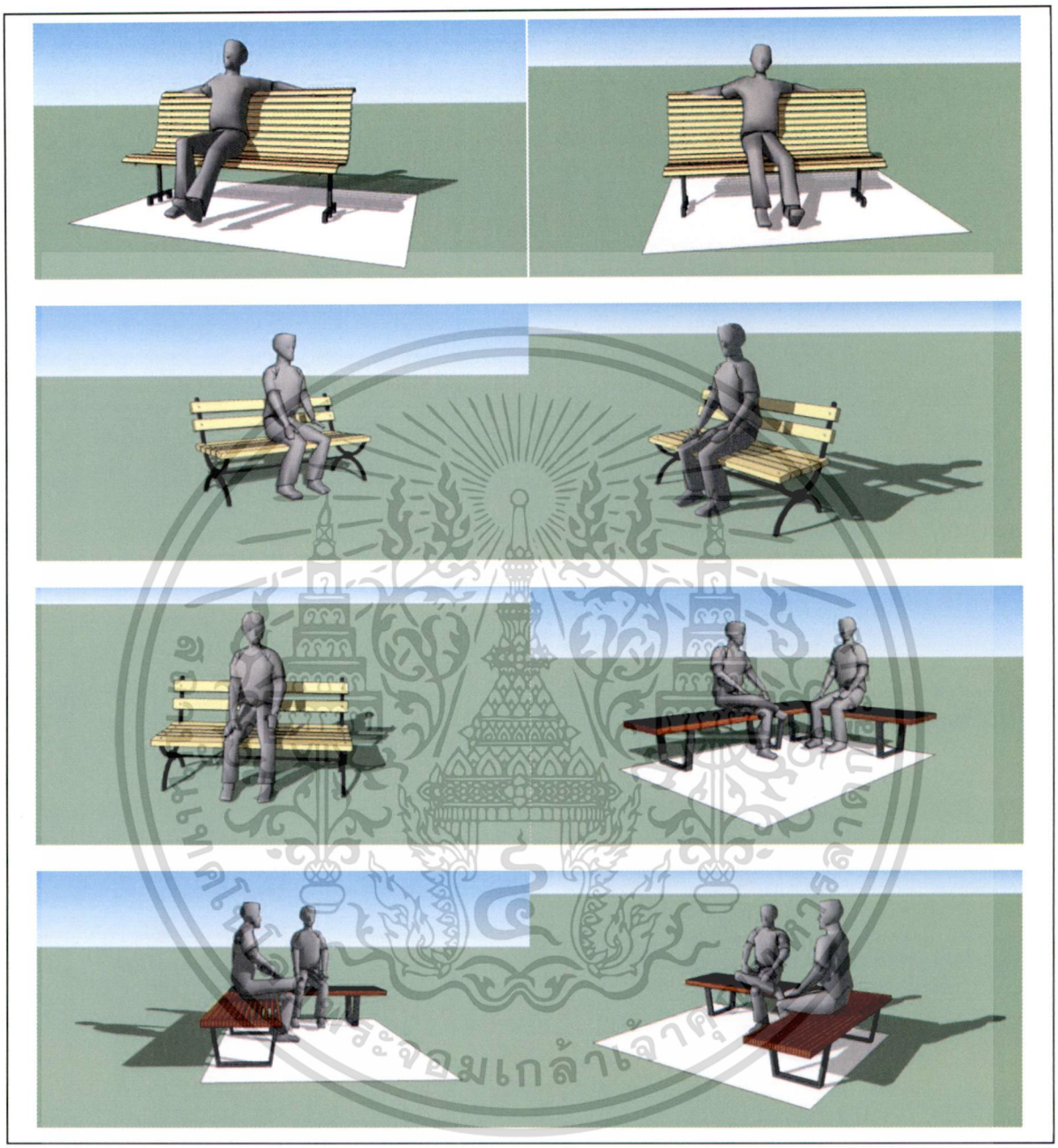

**ภาพที่ 6.14** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอุปกรณ์ประดับถนนประเภทม้านั่ง



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

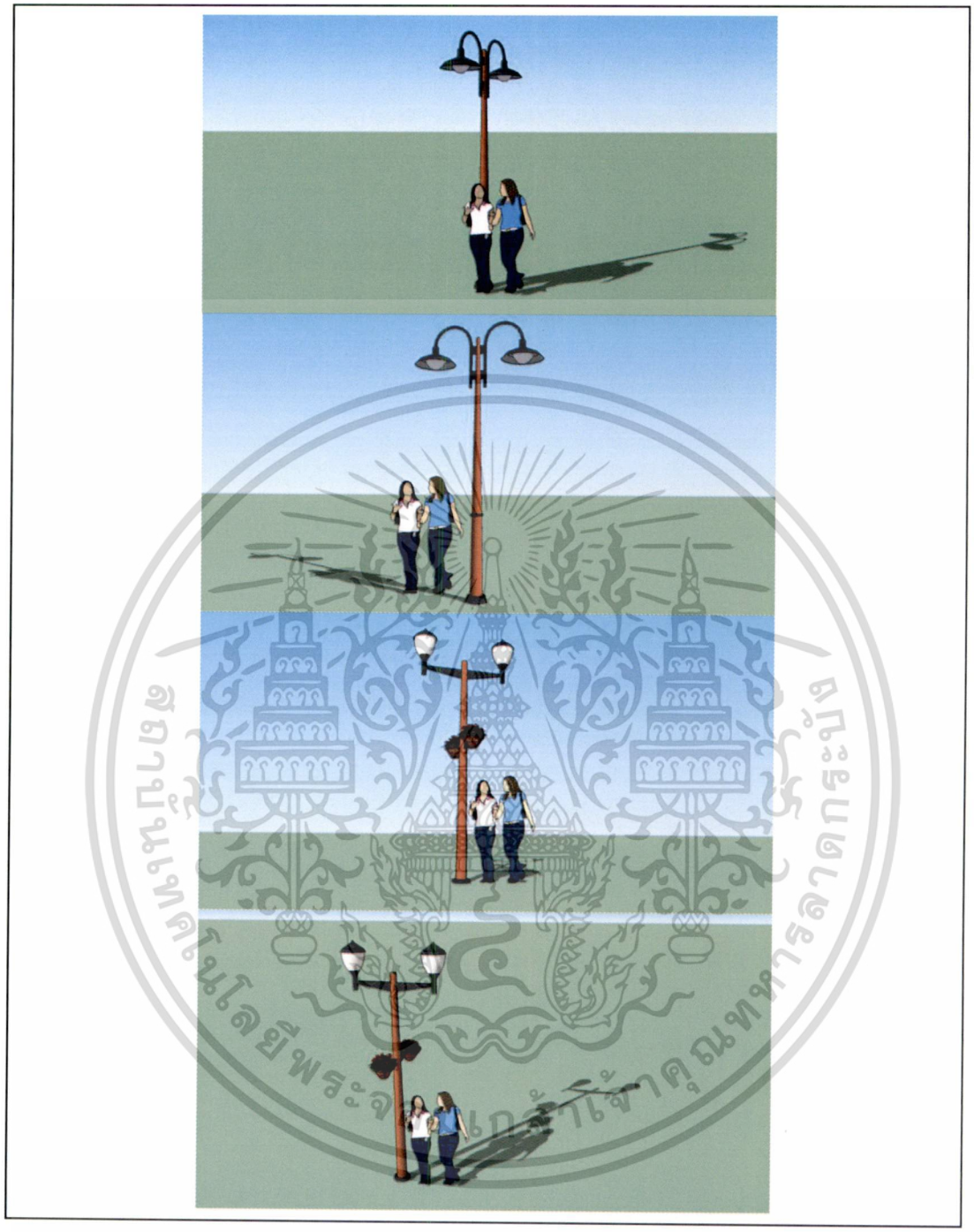

**ภาพที่ 6.15** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอุปกรณ์ประดับถนนประเภทเสาไฟฟ้าถนนเดินเท้า



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

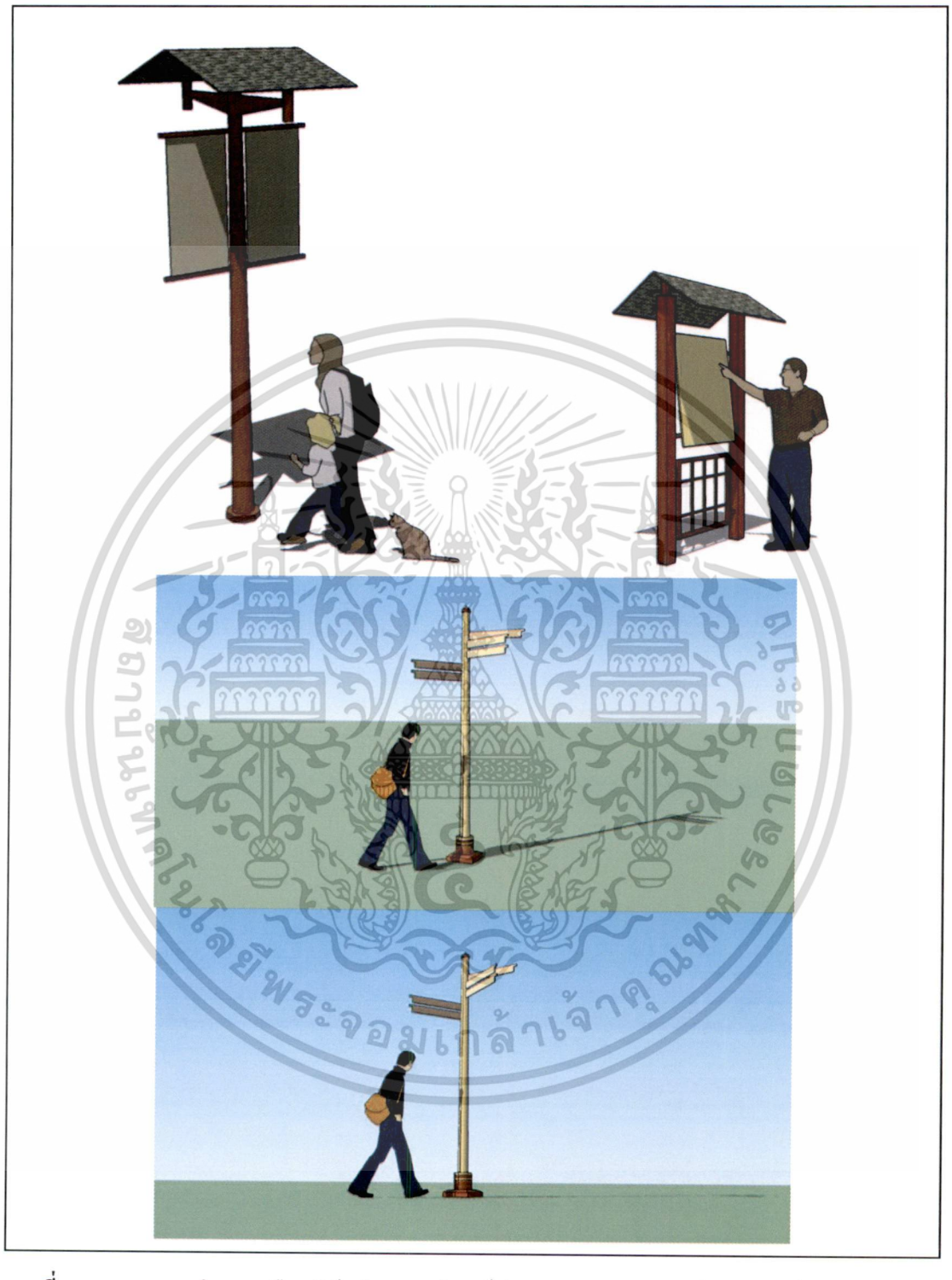

**ภาพที่ 6.16** แนวทางในการเลือกใช้รูปแบบอุปกรณ์ประดับถนนประเภทป้ายบอกเส้นทาง



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในส่วนของการสัญจร เมื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนรูป ลักษณะของการสัญจรก็จะเปลี่ยนไปด้วย ในกรณีของการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว หากมีกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวมีมากขึ้น การสร้างกิจกรรมขึ้นมารองรับนักเที่ยวจึงมีความสำคัญมาก แต่เดิมที่ชุมชน ไม่มีบริเวณใดที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว หรือแม้แต่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อาคารเลย

พื้นที่ชุมชน เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการสัญจรทางน้ำสูง ดังนั้นในการอนุรักษ์ โดยการปรับปรุงเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว จึงควรเน้นตามศักยภาพของพื้นที่ โดยเปิดพื้นที่ด้านริมน้ำ สร้างทางสัญจรหลักเพื่อนักท่องเที่ยวให้มาก เมื่อเปิดพื้นที่ริมน้ำได้แล้ว อาคารเรือนแถวริมน้ำก็จะมีโอกาสในการค้าด้านบริการมากขึ้น เช่น ร้านอาหาร (ซึ่งมีอยู่แล้วในชุมชน) ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น อีกส่วนหนึ่ง คือ การเน้นทางเดินเท้าที่เชื่อมกับเส้นทางหลัก โดยการปรับปรุงถนนซอยต่างๆ ที่ต่างก็มีศักยภาพในด้านมุมมอง เพราะสามารถเปิดมุมมองให้เห็นทางเข้าชุมชนได้เป็นอย่างดี จุดเปลี่ยนถ่ายนักท่องเที่ยวจะอยู่บริเวณนี้ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถที่จะเดินมายังตัวชุมชนได้ไม่ไกล

การปรับปรุงในลักษณะดังกล่าวข้างต้นน่าจะเหมาะสมเพียงพอสำหรับพื้นที่ชุมชนที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้เหมาะที่จะเน้นลักษณะของการเดินเท้ามากกว่าการใช้ยานพาหนะ หรือระบบขนส่งใดๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการชมมาก และบริเวณชุมชนควรจะเน้นที่ทางเดินเท้าเพื่อให้นักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เดินชมอาคารตึกแถวที่ทรงคุณค่ามีเอกลักษณะเฉพาะตัวของอาคารเรือนแถวริมน้ำให้ได้มากที่สุด

**6.2.2 องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม**

พื้นที่ชุมชนเป็นพื้นที่มีความสำคัญในอดีตเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรกรรมและของที่มาจากป่า เป็นจุดเชื่อมต่อหลากหลายพื้นที่ โดยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางจากลำน้ำเป็นทางถนนทำให้อาคารบ้านเรือนมาปลูกสร้างริมถนนเพื่อความสะดวกในการคมนาคม

ข้อมูลจากการสำรวจ พบว่าบริเวณชุมชน ยังคงมีกิจกรรมที่เป็นพาณิชยกรรมร่วมกับพักอาศัยอยู่ในสัดส่วนที่สูงมาก ลักษณะของการเคลื่อนตัวของกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น อาจทำให้ต้องพิจารณาในเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านกายภาพเพื่อที่จะอนุรักษ์และสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ การครอบครองพื้นที่อาคารส่วนมากเป็นคนดั้งเดิม ในประเด็นของการซ่อมแซมปรับปรุงอาคารเรือนแถวนั้น ขึ้นอยู่กับเจ้าของอาคารเป็นหลัก



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อย่างไรก็ตาม ชุมชนเรือนแถวริมน้ำเป็น Living City ซึ่งสอดคล้องกับผลของการศึกษาทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อให้คงพลวัตรของกิจกรรมเศรษฐกิจและสังคมไว้ แต่การให้มีการท่องเที่ยวนั้น จำเป็นที่จะต้องควบคุม การเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงทางกายภาพด้วย เพื่อเป็นการอนุรักษ์ที่เหมาะสม และยังคงดำรงรากฐานของมรดกทางวัฒนธรรมไว้ การอนุรักษ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ที่น่าจะได้ผลคือการกำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว (Design Guidelines) ดังอธิบายมาแล้วข้างต้น ในประเด็นนี้จะต้องอาศัยความร่วมมือและความเป็นเอกภาพของชุมชนด้วย ดังนั้นคณะกรรมการชุมชนจะต้องมีบทบาทสำคัญในการควบคุมการพัฒนาในชุมชนเอง โดยต้องทำงานประสานกับหน่วยงานท้องถิ่นอยู่เสมอ

ดังนั้น การท่องเที่ยวและการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว เป็นความหวังของการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของชาวชุมชน โดยปัจจุบันมีการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่บ้างแล้วในพื้นที่ใกล้เคียง แต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ ชุมชนริมน้ำแห่งนี้ ยังไม่เป็นที่รู้จัก ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว บุคลากร และความรู้ ความเข้าใจ ในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว นอกจากนี้การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวก็เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องคำนึงถึง ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาการท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวฐานชุมชน (Community-Based Tourism) ซึ่งจะช่วยให้รายได้จากการท่องเที่ยวตกอยู่ในชุมชน และกระจายผลประโยชน์ทั่วถึงกว่าการท่องเที่ยวลักษณะอื่น ทั้งยังช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย โครงสร้างและรูปแบบการท่องเที่ยวฐานชุมชนสรุปได้กว้างๆ ดังภาพที่ 6.17



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การท่องเที่ยวฐานชุมชน (COMMUNITY BASED TOURISM)

↓

ความหมายอย่างกว้างๆ: การท่องเที่ยวที่พัฒนาโดยประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชน และดำเนินการโดยประชาชนในพื้นที่

คุณสมบัติ / ลักษณะเฉพาะ

1. ริเริ่มโดยชุมชน → ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการคิด ร่วมกันสนับสนุน และแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ
2. สร้างและพัฒนาโดยชุมชน → แรงงาน, วัสดุ, เทคนิควิธีการและภูมิปัญญาใช้จากชาวชุมชนเป็นหลัก
3. บริหารและดำเนินงานโดยชุมชน → รายได้ส่วนใหญ่ได้ตกอยู่กับชาวชุมชน
4. ผลประโยชน์และรายได้คืนสู่ชุมชน → ภาษี / กองทุนสนับสนุนการอนุรักษ์ / การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชน
5. เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน → ไม่ส่งผลกระทบทางลบต่อสภาพแวดล้อมของชาวชุมชน
6. สนับสนุนการอนุรักษ์ชุมชน → สร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์วิถีชีวิต / วัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชน

ผลตอบแทนที่คาดหวัง

1. นักท่องเที่ยว ได้รับ
   ประสบการณ์
   ความรู้ / ความเข้าใจ
   ความประทับใจ / ความพึงพอใจ
2. ชุมชน / ท้องถิ่น ได้รับ
   ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ
   ความภูมิใจ
   การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม / ศิลปวัฒนธรรม

**ภาพที่ 6.17** โครงสร้างและรูปแบบของการท่องเที่ยว

เพื่อให้การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างทั่วถึง จึงควรมีการสนับสนุนการรวมกลุ่มผู้ประกอบการท้องถิ่นขึ้น เพื่อสร้างมาตรฐานในด้านราคา การให้บริการ และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ รวมทั้งควบคุมการพัฒนาให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน

สำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้น ในโครงการนี้ อาคารในชุมชนได้ถูกใช้อย่างเหมาะสมเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ มีร้านค้าปลีก ร้านขายยา มีร้านอาหาร ร้านชา-กาแฟ ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านขายอาหารสด แต่ยังคงมีข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนเพิ่มเติมกล่าว คือ ควรมีการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้อย่างยิ่ง ดังนี้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- การค้าปลีก ผสมผสานกับการพักอาศัย (ของเดิมมีอยู่แล้ว)
- อาหารสำเร็จรูป ขนมไทย และอาหารประจำถิ่น (ของเดิมมีอยู่แล้ว)
- ของที่ระลึก, ร้านหนังสือเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (ของเดิมมีอยู่แล้ว)
- Gallery, พิพิธภัณฑ์ หรือ ศูนย์ข้อมูลชุมชน
- ร้านค้าเบ็ดเตล็ดของเดิม เช่น ร้านยาไทย ร้านขนม ฯลฯ (ของเดิมมีอยู่แล้ว)

**6.2.3 องค์ประกอบทางสังคม / วัฒนธรรมที่ยั่งยืน**

ชุมชนริมน้ำมีเอกลักษณ์ในความเป็นชุมชนชาวจีนที่นับถือศาสนาพุทธ มีวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างการนับถือบรรพบุรุษของจีน โดยจะเห็นเอกลักษณ์ชัดเจนปรากฏที่อาคารและแท่นบูชาที่อยู่ตามอาคารเรือนแถว และยังพบการมีศาลเจ้าอยู่ในละแวกเดียวกันด้วย

ปัจจุบันชาวชุมชนยังผูกพันกับคลองมากพอสมควร โดยเฉพาะการตั้งถิ่นฐานริมน้ำดั้งเดิมยังคงอยู่ มีการใช้น้ำในคลองในการอุปโภค มีการใช้เส้นทางน้ำในการสัญจรเหลืออยู่พอสมควร แต่ปัญหาที่สำคัญคือ แนวโน้มของการคมนาคมทางน้ำที่ลดบทบาทลง ทำให้ตลาดริมน้ำที่เคยรุ่งเรืองกลับหายไป การฟื้นฟูจะทำได้ต้องหาทางฟื้นฟูการสัญจรทางน้ำและจัดกิจกรรมต่างๆ ทางน้ำ ขณะเดียวกันต้องไม่ส่งผลกระทบทางลบต่อระบบนิเวศของคลอง ถือเป็นทางเลือกที่น่าสนใจที่สุด และให้ผลตอบแทนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่สูง โดยเฉพาะการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

ในด้านการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่ประชาชนและเยาวชน ตลอดจนผู้ประกอบการทั้งหลาย เป็นสิ่งที่จำเป็นควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งต้องทำอย่างต่อเนื่องทั้งในส่วนของการอบรม / สัมมนาและการจัดกิจกรรม

**6.2.4 องค์ประกอบทางการเมือง / การปกครองที่เหมาะสม**

ชุมชนที่เข้มแข็งและเครือข่ายการอนุรักษ์ ตลอดจนการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพและธุรกิจ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชน ซึ่งจะต้องได้รับการสนับสนุนเพื่อขยายเครือข่ายและจัดตั้งกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนด้านวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวฐานชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางตั้งแต่แรกเริ่ม ดังนั้นการขยายเครือข่ายและการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

***แนวทางการกำหนดระเบียบข้อบังคับ***

กรอบแนวทางการกำหนดระเบียบข้อบังคับการใช้ประโยชน์คลองและการใช้ที่ดินริมฝั่ง องค์ประกอบสำคัญได้แก่ ตัวคลองและชุมชนที่ตั้งอยู่ริมคลองในพื้นที่ ซึ่งต้องมีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติหรือ "มรดกทางธรรมชาติ" ของคลอง และพื้นที่อนุรักษ์ชุมชนหรือ "มรดกทางวัฒนธรรม" ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองให้ชัดเจน ขณะเดียวกันก็ต้องมีการควบคุมการใช้ที่ดิน อาคาร และสิ่งก่อสร้างในพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่ข้างเคียงให้เหมาะสม เพื่ออนุรักษ์พื้นที่ที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเหล่านี้ไว้ให้คงอยู่ต่อไป เพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่สัมพันธ์สอดคล้องกับพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าว

การจัดทำแนวทางการปรับปรุงอาคาร ถือว่าเป็นการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างหนึ่ง ในทางทฤษฎี การนำแผนไปปฏิบัติให้เป็นจริงมีอยู่ 4 ลักษณะ คือ ด้วยแรงบันดาลใจ (Inspiration), ด้วยข้อตกลง (Commitment), ด้วยข้อแนะนำ (Guidance), และ ด้วยการคุม (Control) แนวทางการปรับปรุงอาคารมาปฏิบัติ ซึ่งสามารถทำได้ทั้ง 4 วิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและจิตสำนึกของชุมชน (นั่นคือ หากชุมชนมีจิตสำนึกสูง การปฏิบัติตามแผนด้วยแรงบันดาลใจ หรือข้อตกลงก็สามารถกระทำได้) และความสามารถของภาครัฐ (หากภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องมาก แนวทางในการปฏิบัติมักจะอยู่ในรูปแบบของกฎหมาย นั่นก็คือ การควบคุมนั่นเอง) โดยทางเลือกในการนำแนวทางการอนุรักษ์อาคารในโครงการนี้ไปใช้ เสนอไว้ 2 รูปแบบ คือ

<u>รูปแบบที่ 1 ไม่เป็นกฎหมาย</u> คือ ให้เป็นข้อตกลงกันภายในชุมชน แล้วให้ชุมชนมีการควบคุมกันเอง ซึ่งเป็นลักษณะของ Commitment สามารถจัดทำออกมาในลักษณะของคู่มือ (Manual) หรือแนวทาง (Guidelines) ในการออกแบบอาคารและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ คู่มือหรือแนวทางดังกล่าวจะเขียนด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย และมีรูปแบบหรือตัวอย่างประกอบเพื่อให้ประชาชนทั่วไปนำไปใช้เป็นแบบอย่าง โดยอาจมีรายละเอียดต่างๆ ที่ไม่สามารถใช้มาตรการทางกฎหมายควบคุมเพิ่มเติมตามความต้องการของชุมชน จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถใช้ในการสนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำและชุมชน ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้นำเสนอไว้แล้ว

<u>รูปแบบที่ 2 เป็นกฎหมาย</u> (เป็นลักษณะของ Guidance Control) ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี คือ เป็นข้อกำหนดในผังเฉพาะ (หากมีประกาศ) หรือ ประกาศเป็นข้อกำหนดท้องถิ่น ซึ่งวิธีนี้จะประกอบด้วยผังเมืองรวม ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เมืองและบริเวณที่คาดว่าจะมีการขยายตัวของเมืองในอนาคต และผัง



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมืองเฉพาะที่อาจวางและจัดทำขึ้นในอนาคต ผังเมืองรวมจังหวัดปทุมธานีฉบับปัจจุบันยังไม่ได้มีการกำหนดเป็นพื้นที่อนุรักษ์ ในการปรับปรุงผังเมืองรวมครั้งต่อไป จึงควรแก้ไขให้มีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์เอาไว้ให้ชัดเจนและควบคุมการใช้ประโยชน์ในเขตอนุรักษ์ให้เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีข้อบัญญัติท้องถิ่น ซึ่งเทศบาลและ อบต. สามารถออกเทศบัญญัติและข้อบังคับตำบลเพื่อควบคุมอาคารและสิ่งปลูกสร้าง โดยอาศัยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2543

ซึ่งทั้งนี้ ควรที่จะเริ่มด้วยรูปแบบที่1 ก่อน ซึ่งในบางกรณีอาจจะไม่ต้องใช้รูปแบบที่ 2 เลยก็เป็นได้ เพราะชาวชุมชนอาจเล็งเห็นถึงผลดี ทั้งทางด้านกายภาพ คือ ต่ออาคารและสภาพแวดล้อม และทางด้านเศรษฐกิจที่ได้มาจากการท่องเที่ยว

**ภาพที่ 6.18** แสดงรูปแบบการกำหนดโดยอาศัยเส้นนำสายตา



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

***มาตรการสนับสนุนการอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน***

การอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนโดยเฉพาะเจ้าของอาคารและผู้อยู่อาศัยในชุมชน การกระตุ้นจิตสำนึกและการจัดกิจกรรมสนับสนุนการอนุรักษ์ต่างๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้ยังต้องมีมาตรการสนับสนุนทางด้านการเงินที่เหมาะสม เพื่อจูงใจให้ประชาชนร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์อาคารและพื้นที่ที่มีคุณค่า ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติของชาวชุมชน มาตรการเหล่านี้ได้แก่

1) จัดกิจกรรมประกวดอาคารอนุรักษ์ดีเด่นประจำปี โดยอาจแยกเป็นอาคารเดิมที่มีการดูแลบำรุงรักษาอย่างดี และอาคารใหม่ที่สร้างขึ้นตามคู่มือการออกแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เป็นข้อตกลงร่วมของชุมชน

2) จัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์ เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติของชุมชน โดยเงินกองทุนควรประกอบด้วย 2 ส่วนคือ เงินทุนคงยอดเงินต้น ซึ่งนำเอาเฉพาะดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นมาใช้ประโยชน์ และเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งนำเอาเงินรายได้และดอกเบี้ยทั้งหมดมาใช้ประโยชน์ รายได้จากกองทุนอาจมาจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น เงินบริจาคจากธุรกิจเอกชนและประชาชน รายได้จากการขายของที่ระลึก แผนที่ โปสการ์ดในศูนย์บริการท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้น เงินสมทบจากหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น และ เงินสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆของรัฐบาล ฯลฯ โดยมีคณะกรรมการบริหารกองทุน ประกอบด้วย ผู้แทนชุมชน ผู้แทนผู้บริหารท้องถิ่นและผู้ทรงคุณวุฒิ

รายได้และผลประโยชน์จากกองทุนควรนำไปใช้สนับสนุนการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น ให้กู้ยืมโดยเสียดอกเบี้ยต่ำ เพื่อใช้ในการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารที่มีคุณค่าความสำคัญตามรูปแบบที่เหมาะสม การสนับสนุนกิจกรรมและโครงการอนุรักษ์ร่วมกันของชุมชน เช่น การเปลี่ยนโครงหลังคาและกระเบื้อง การทาสีอาคาร ฯลฯ

***การสร้างความร่วมมือและการสนับสนุนทางวิชาการ***

เนื่องจากเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานท้องถิ่นขนาดเล็กที่มีงบประมาณและบุคลากรจำกัด จึงอาจมีอุปสรรคในการดำเนินการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้องค์ความรู้ทางวิชาการต่างๆ จึงควรมีการแสวงหาความช่วยเหลือทางวิชาการจากภายนอก โดยการจัดทำโครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างท้องถิ่นกับหน่วยงานทางวิชาการของ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รัฐหรือสถาบันการศึกษาที่มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อให้มีผู้เชี่ยวชาญเข้ามาช่วยดูแลและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนการทำวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติของท้องถิ่น ควรมีการจัดสัมมนาประจำปี และการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติของชุมชนแก่สาธารณชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

*แนวทางการจัดการงบประมาณ*

ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินการ คือ งบประมาณในการดำเนินงาน ในกรณีของการปรับปรุงชุมชน มีแหล่งที่มาของงบประมาณดำเนินการที่พอจะเป็นไปได้ 2 แหล่ง คือ

1) งบประมาณรัฐบาล เป็นงบประมาณการดำเนินการที่มาจากหน่วยงานของรัฐโดยตรง ตามปกติจะเป็นการดำเนินการพัฒนาปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การปรับปรุงถนนและทางเท้า การจัดทำเขื่อนริมน้ำ บางครั้งอาจจะเป็นงบประมาณของหน่วยงานสาธารณูปโภค เช่น การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค หรือองค์การโทรศัพท์ ในกรณีที่จะนำสายไฟฟ้า โทรศัพท์ลงใต้ดิน อีกทั้งยังมีอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ก็คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่มีศักยภาพในการสนันสนุนการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย

2) งบประมาณจากการจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์ เนื่องจากงานอนุรักษ์ชุมชนเมืองเป็นงานที่ไม่เห็นผลตอบแทนเป็นตัวเงิน แต่ผลจากการท่องเที่ยวนั้นสามารถที่จะวัดค่าได้ ดังนั้นการลงทุนด้านนี้มักจะจัดตั้งเป็นกองทุน ทำงานและบริหารงานกันโดยคนในชุมชน

3) งบลงทุนจากภาคเอกชน โดยเฉพาะในโครงการสมัยใหม่ที่เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและเอกชน หรือ partnership หากชุมชน เช่น ชุมชนสามารถจัดตั้งบริษัทชุมชน หรือสหกรณ์ได้ ก็สามารถระดมเงินทุนจากภาคเอกชน (ทั้งจากสมาชิก และจากภาครัฐ) โดยรัฐบาลอาจให้การสนับสนุน หรือช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ในแง่เงินทุน เงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ หรือเงินให้เปล่า เป็นต้น



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

# บรรณานุกรม


กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2549) **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.** กรุงเทพ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) **ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม**. กรุงเทพ: อุษาคเนย์.

กำธร กุลชล (2545) **การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามคำตอบในรอบ40ปี.** กรุงเทพ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2546) **กลยุทธ์ฟื้นฟูชุมชนเมืองริมน้ำ.** กรุงเทพ: บริษัทศูนย์ถ่ายอินเตอร์ จำกัด.

นิคม จารุมณี (2536) **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.** กรุงเทพ: โอเดียน สโตร์.

ประทีป มาลากุล (2530) **พัฒนาการบ้านของคนไทยในภาคกลาง,** สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2524) **สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น,** คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2543) **สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม**, "ในความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย", กรุงเทพ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ (2540) **เอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น**, กรุงเทพ: บริษัท กราฟฟิคฟอร์แมท (ไทยแลนด์) จำกัด.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2523) **เรือนไทย.** สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพ: บริษัท ฉลองรัตน์ จำกัด.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2539) **เรือนแพที่อยู่อาศัยของคนไทยบนย่านน้ำ**,มรดกของชาติ เล่ม 6. สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2529) **น้ำ บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย,** กรุงเทพ:บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2544) **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา.** กรุงเทพ: กรมศิลปากร.





เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อรศิริ ปาณินท์ (2543) **ปัญญาสร้างสรรค์ในเรือนพื้นถิ่นอุษาคเนย์**.คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร:เจ ปริ้น.

ฤทัย ใจจงรัก (2539) **เรือนไทยเดิม,** กรุงเทพ:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

Agnoletti, Mauro (ed) (2006) **The Conservation of Cultural Landscape**, CABI, USA: Cambridge

Angle, Shlomo (ed) (1977) **The Low Income Housing Delivery system in Asia**. Bangkok: Asian Institute of Technology.

Bernard M. Feilden and Jukka Jokilehto. (1998) **Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites 2nd (ed)**. Italy: OGRARO.

Button,K.J. (1967) **Urban Economics**.London:Macmillan Press.

Carter,Harold. (1975) **The study of urban geography 2nd ed.** London: Edward Amold.

Claire,William H. (1973) **Handbook on Urban planning**. Canada: Van Notrand Reinhold.

Cleere,Henry (ed) (1988) **Approaches to the Archaeological Heritage: A Comparative Study of World Cultural Resource Management System**. Cambridge: Cambridge University Press.

Dieterich, Martin and van der Straaten, Jan (eds) (2010) **Cultural Landscapes and Land Use: The Nature Conservation-Society Interface,** the Netherlands: Kluwer Academic Publisher.

Ebbe, Katrinka (2009) **Infrastructure and Heritage Conservation: Opportunities for Urban Revitalization and Economic Development,** Cultural Heritage and Sustainable Tourism Thematic Group. The World Bank.

F.Stuart Chapin,Jr (ed) (1995) **Urban Land Use Planning 4th ed.**: University of Illinois Press.

Hawlay,Aamos. (1950) **Human Ecology: A Theory of Community Structure**. New York: Ronald Press.

Hirsh,Werner Z. (1975) **Urban economic analysis**. New York: McGraw-Hill.

Lowdow,Wingo Jr. (1961) **Transportation and Urban land,** Washington D.C.: Resource for the fulfillment.



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Manley,Sandra and Richaval Guise. (1998) **Conservation in the Built Environment,** Introducing Urban design: interventions and Response. Singapore: Longman Singapore Publishers Ltd.

Muth,Richard F. (1969) **Cities and Housing.** Chicago: The University of Chicago press.

Sanoff,Henry(ed.) (1978) **Designing With Community Participation.** New York: McGraw Hill.

Steinberg, Florian. (1996) **Conservation and Rehabilitation of Urban Heritage in Developing Countries.** HABITAT INTL. UK: Elsevier Science Ltd.

UNESCO. (1996) **Habitat Agenda and Istanbul Declaration.** 2nd United Nation Conference on Human Settlements, Istanbul, Turkey 3-14 June 1996.New York: United Nation of Public Information.

UNESCO World Heritage Centre, (2003) **Cultural Landscapes: the Challenges of Conservation,** World Heritage 2002, Shared Legacy, Common Responsibility, Associated Workshops, 11-12 November 2002.



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้